

LA REVISTA

QUADERNS DE MIL NOUCENTS TRENTA-U

ANY XVII. — G E N E R - J U N Y

D O S J O A N S

De cara a Pedralbes, el cel de tarda, llavors rosat i gris, limitava el silenci d'un llarg carrer entre jardins. Només *ells dos* hi caminaven. Darrera d'ells, d'una passa més llesta, no em costà aconseguir-los. D'un troç lluny, el bombí ciutadà de l'un dialogava amb el capell artista de l'altre. En ésser a la vora me'n vaig convèncer. No feien soroll les petjades llurs, i entre els peus i el pis del carrer hi hauria passat el travers d'una mà.

Quan m'hi acostava es giraren. Només era jo sol a picar la terra amb els talons. Es van tombar i em reconegueren, allargant-me els dits impalpables. El més baixet, dels dos, s'explicava. — Demà, *aquest* inaugura una exposició de teles, i jo hi preparo un parlament d'entrada.

—Es possible, senyors, que els immortals, hostes de la claror definitiva, operin en afers quotidians, facin l'antiga vida temporal? Es possible esmentar *avui* i *demà* en el dia etern de les ànimes?

—Encongits comentaris temporals. Que estranya ens sona aquesta incomprensió! No us sabeu estar d'imaginar el regne del cels com l'ociós passejar entre núvols, el cel dels dibuixants d'imaginació curta. Suposem que oblidat no hauríeu que la ciutat de Déu és *ciutat*. En aquesta ciutat els poetes escriuen, segueixen els pintors l'ofici pel qual en la terra passaren aprenentatge. Però els poetes troben versos que tots sols canten. I matèries obedientíssimes posen, sense més esforç que pensar-los, els colors ideals damunt teles d'argent.

—*Avui, demà...*—seguí l'altre Joan—no són com a la terra gradacions vers la mort, passos alterns vers la fi individual i la fi còsmica. *Avui i demà* al cel són fases harmò-

niques i enllaçades de la duració eterna sense repòs.

—Oh, felïços! No em direu a què s'assembla aquesta ciutat divina on la vostra poesia, Joan, i el vostre art, Joan, s'espandeixen en glòria il·limitada?

—Es Barcelona mateixa l'espill i cara de la nostra celestial metròpoli. Barcelona sense blasfems ni pecadors. Miraculós hostatge d'amistat on conviuen en germanor sense ombra tots els sants i cristians, tots els bons i honestos ciutadans que l'ou com balla han mirat en els segles.

—Falaguera esperança vostra revelació em dóna. Però digueu-me, i perdoneu que la impaciència de saber estaloni la cortesia. Si Barcelona és mirall de la ciutat del cel, a què s'assembla el malhaurat imperi dels planys sense conhort?

—També Barcelona és imatge de la vall infernal que a tants vianants de la Rambla engolí i a tants espera. Barcelona buida d'esglésies, i amb les lletjors de totes les centúries, tots els pecats, immòbils, i tots els crims presents. La gent s'hi mata pels carrers sense poguer morir-se. Blasfemen fins les pedres, i sota vel densíssim de fumera i foscor devoren els incendis la ciutat sense mai consumir-la.

—Encara, perdoneu. I que no aspiren, els ciutadans felïços, a pendre possessió de l'univers de Déu, pàtria estellada dels arcàngels?

Els dos Joans somrigueren. Les seves mans passaren cap amunt davant els meus ulls. Pujaven, sense els peus moure, als espais infinits, i els vegí fins que el sol m'enlluernà la vista.

R. RUCABADO.

P O E M E S

RETROBAMENT

Dónes encara al meu sentit,
paraula,
l'estremiment ple de finors
d'abans;
i tens dolçors per l'ànima
infinites,
paraula, acord perfecte, so
dels anys.

Música poses bellament
difusa
damunt la meva lassitud.
I cau
fonda en el pou del malhumor
la nosa.
Or i cristall és el teu dring.
Astral.

* * *

Al bosc de la meva son
anàvem. De mi no en resta,
en ser-hi, sinó el record.
Caçades al llaç, vergonya!,
mes falles totes hi són.
Jo em veia com la regina
inútil sense la cort.
M'ajeia contra la terra,
batuda i sense perdó;
els ulls miraven, miraven
tanta fullaraca d'or:
els ulls miraven i veien
ran de terra viure un món.
El xiboc, per si calia,
m'esvera amb el seu renou
i amb el seu vol se m'enduaia
del bosc de la meva son.

QUATRE

Profunditat de pensament:
angoixa.

Món abrandat, mortal!
Demà la casa serà coixa
de mi. I l'ànima?
Immortal?

Extremarem d'amor el joc.
Esposa
fèrtil d'enginy gosat
seré. L'amor com una rosa
sola. Per àrbitre,
llibertat.

Reconcilies mon instint,
revolta,
amb la raó que escau,
i mare sóc de cop i volta.
Infant, tu reies i —
quina pau!

Secularment dona i destí
caminen;
les Parques van filant.
Un lloc al món, el meu, i finen
retrets. Els somnis no
valen tant.

CLEMENTINA ARDERIU.

LES RELIQUIES DE LA PAGANIA DE FLORÈNCIA

Sortint del Palau dels Uffizzi i anant al Pitti per la galeria que passa sobre el Pont Vell, les mirades se'ns en van, amb última contemplació, als marbres clàssics que són, en aquell palau com en el Capitoli, els *pal-ladis*, els déus tutelars que fan visible la filiació hellènica d'Itàlia. Aquí ja no són captius de guerra, com els que s'afleren en les sales del Vaticà, que semblen, totes, avantcambres del Cèsar Pontífex. Ja no els imaginem com a déus descendits a la categoria d'eunucs palacians, amb l'exòtica pudibundesa del pàmpol d'Adam. Aquí són encara déus i herois, per la continuïtat de llur raça sobrevivent. Remarquem, sobretot, les figures disperses de l'agrupament de la Niobe. Comparo mentalment aqueixes formes expressives de dolor amb el grup intacte del Laocoont del Vaticà, descobert també a Roma, el mateix segle que la Niobe. No puc ara determinar la respectiva antiguitat d'una i altra agrupació. Però veig entre elles una evolució considerable del sentit patètic. La Niobe conserva la dignitat serena de les actituds, en el sofriment. El dolor no hi ha perdut la valoració plàstica, quasi diríem coreogràfica. És, encara, un temps de dansa. Les Niòbides són un chor de Suplicants, d'una tragèdia plasmada en marbre etern. L'harmonia del gest amb la sàvia cadència dels ropatges és inefable. Cada figura és una estrofa. La destrucció del grup, la dispersió de les figures que el formaren, és un nou turment afegit a la venjança dels déus. Diríem que cada un dels seus fills vulnerats implora amb el seu afany moribund la llunyana mare, qui estreny entre els braços la filla petita. No sé si veritablement, en el mite original, Niobe fou la transfiguració de la veu de les muntanyes, des de la qual es desprenen els blocs que van extingint-se sota

els raigs d'Apol, mentre ella, en les altures, es congela i petrifica. Però ¿què hi fa, si realment el dolor maternal trobà plena divinització en l'obra d'aqueix artista ignorat? ¿Què hi fa, si Niobe va petrificar-se de dolor en aqueix marbre, i fou divina perquè amb ella va ésser-ho el dolor, per mà de l'home?

El *Laocoont* pertany a un altre concepte artístic. És el dolor violent. Les actituds s'han alterat profundament, perquè hi ha entrat un ritme nou. O tal volta perquè hom ha volgut sostreure-les a tot ritme. Es retorcen sota el desconjuntament de la lluita per obra d'un audaciós innovador, mena d'Eurípides estatuari. L'atac dels déus ha perdut la primitiva dignitat. Els raigs d'Apol esdevenen aquí lluita truculenta, desesperació sota els anells viscosos de la culebra. La sentimentalitat popular, entre una i altra representació, havia degenerat molt. El poble que devia contemplar la Niobe conservava encara la joventut espiritual. Però el *Laocoont* fou esculpit per a una sensibilitat desgastada i endurida, que necessitava emocions més artificials i rudes. La *Niobe* pertany a una sensibilitat patrícia. El *Laocoont* revela ja una intrusió plebea.

Imaginem l'influència exercida per la contemplació d'aqueixes relíquies inspiratrius i magistrals en els grans artistes florentins. Miquel Angel no arribà a veure el grup de les Niòbides, descobert en 1583; però si volguéssim trobar una correspondència d'inspiració entre aqueixa modalitat patètica i la del Buonarroti, ens acudiria el record de la *Pietà*, obra juvenil, verge de tot esforç per a superar-se i per a furgar en les profunditats inassolibles del propi geni. Niobe, a la seva faisó, és una Pietat, i en braços de la Mare desolada s'ajeu el cos de la filla, sacrificada a la vindicta divina.

Però Miquel Angel pogué veure el *Laocoont*, qui va commoure'l fins al punt de desviar-li les tendències de l'inspiració i de la factura. Tota la seva obra posterior conserva el reflecte d'aquella visió violenta. ¿No la descobriu, com una imprompta de cuny antic, en els Esclaus fermats que va esculpir per a la tomba de Juli II, i que avui estan al Louvre? En el jardí Boboli, devora el Palau Pitti, podem veure llurs còpies. Potser va influir-hi també aqueixa figura de Marsyas penjat, que, segons diuen, completà Donatello, i que veiem avui a una altra sala d'aquest Palau dels Uffizzi.

* * *

Hem arribat, per fi, davant la Venus de Mèdicis. Quan ens hi apropem, està girada d'esquena, per a què la reproduïxi en fang una jove anglesa. Mitjançant el permís de l'estrangera, fem girar l'estàtua sobre l'eix del pedestal. Li associem el record de les altres plasmacions de la deessa. Ignoro si realment és Afrodita la conegudíssima figura trobada a Milo, que presideix el Louvre, o si és Amfitrita, com alguns pretenen. Però entre la seva actitud i la nuesa de la Venus de Mèdicis hi ha una llarga trajectòria de valors estètics. Afrodita, com a diví trasumpt de la *formosura* femenina, més que de la *bellesa*, això és, de la forma més que de l'esperit fet visible, pot ésser estilitzada per dos procediments, que anomenarem descendent i ascendent.

El primer idealitza les traces disperses de la perfecció corporal, concentrant-les en un arquetip imaginari en el qual l'artista transfón la flama de la vida immortal. El segon plasma el tipus humà en una de les seves encarnacions vivents i individuals, i el divinitza per l'eficàcia de l'inspiració personal de l'escultor.

A la primera forma pertanyen la Venus de Milo i la Venus Gnidia del Vaticà, concebuda per Praxiteles en la mateixa forma que la del Louvre. El rostre i l'apostura d'una i altra expressen la convicció de la pròpia immortalitat, superior al desig impur que la carn pugui suscitar als humans. Tenen una castedat ignorant de sí mateixa, perquè si no

ho fos ja no seria perfecta, a causa del coneixement de la impuresa.

A la segona forma corresponen la Venus Esquilina, noia púber, ignorant de la seva exaltació a Immortal, categoria que, tal volta, no va estar en les intencions del seu escultor; la Venus Capitolina i la de Mèdicis, estàtues similars en l'actitud, però no en el model. Diríeu que senten el contrast entre la sagrada indiferència de llur divinitat i la pudibundesca de la femella. Reflecten una vaga recordança de l'astorament d'Eva al moment de perdre la ingenuïtat paradisiaca, per a esdevenir plenament muller. Llurs mans, un poc vacillants, volen cubrir la nuesa, perquè temen que els ulls humans profanin el pur desinterès de llur doble valor estètica i divina. Recelen que l'adoració es torni desig. Senten la vergonya de llur pròpia divinitat. Sobre el pedestal de llur glòria tremolen, ansiant el ropatge salvador, enyorant la perduda naturalesa humana... Són ja contemporànies nostres; s'aclimataren en llur ciutadania adoptiva, i tenen una vaga presciència cristiana, com si un crisma misteriós els hagués ungit els cabells, que perderen l'humitat de l'escuma paternal, vessada al mar per la virilitat mutilada de Cronos. En llur figura, la gràcia predomina sobre la majestat. Més que advocacions de Citerea, són imatges d'Eufrosina, Aglae o Talia, extraviades entre una desconeguda multitud.

Hom diu que el Bernini afilà i remodelà els braços de la Venus de Mèdicis, exagerant la seva pudibundesca. Així esdevingué aqueixa figura el nexa d'unió entre el món clàssic i les seves imitacions italianes i franceses. La Venus de Mèdicis ja és quasi neoclàssica. El seu esperit il·luminarà els artistes de la blana feminitat parisenca; i ens semblarà descobrir-lo en la Leda de Joan Therry o en la Nimfa de Julien, que estan al Louvre. Per aqueixa amable decadència, el sentit clàssic de la divinitat femenina o, si voleu, de l'Etern Femení, per dir-ho a la faisó goethiana, va tornar-se motiu ornamental, decoració principesca. I així com les formes decadents de les Venus clàssiques havien estat divinitzacions de dona i no feminitzacions de deessa, així també ho foren les elegants i aduladores transfiguracions de les dames versalleses;

així la duquesa de Borgonya fou Diana sota el cisell de Coyzevox, i la reina Maria Leczinska fou Junó sota el de Guillem Couston. És possible que ja fos, altra volta, un procediment d'encarnació inversa el que va convertir a Venus en Paolina Bonaparte, per obra de Canova... ¿No va ésser també per un procedir semblant que Venus fou, al mateix temps, plebea i aristòcrata en la *Maja* de Goya?

Per a completar aqueixes consideracions, comparem les tres formes capitals de Venus que hi ha en aquest Museu dels Oficis: la de Mèdicis, la de Botticelli i la de Tizià. La primera pertany a la maduresa d'una cultura que comença a decaure. És, quant a la primitiva representació de la bellesa divina, el que el Laocoont respecte a la Niobe, com a primitiva representació del Dolor. La nuesa original de Venus no coneix el pudor, i per això té, en la seva glòria carnal, una gran puresa i un alt valor d'esperit. La qualitat suprema de la Venus de Mèdicis és l'advocació que l'uneix eternament a Florència, designant-la amb el nom dels seus Mecenas i Tirans, que n'han rebuda una consagració de glòria, una filiació de dolcesa qui compensa l'estela roja de llur crueltat. *Venus de Mèdicis*... Diríeu que és el nom renaixentista d'una heroïna familiar de la dinastia; ens abandonem a pensar que aqueixa Mèdicis honoraria, jamai nascuda de dona, compensa les fembres terribles del seu llinatge florentí. Així deuria imaginar Rubens el cos de Maria de Mèdicis quan l'idealitzà en opulentes formes clàssiques per a la decoració del Luxemburg.

¿No serà la Venus de Mèdicis el rescat familiar de Caterina?

Contemplem ara la Venus de Mèdicis.

Nascuda en la lluminositat florida d'un altre art, torna a tenir la puresa ingènua de la seva superioritat. És, altra vegada, deessa. Veritablement ha renascut, ha ressuscitat. En certa manera, és *anterior* a la Venus de Mèdicis. Fou produïda, de bell nou, per idealitat, i no per realitat. És menys real, i *per tant* més vertadera, amb la veritat ulterior de les normes eternes, qui no passen ni decauen com a paràboles de cometes, brillants i fugitives.

Ací tenim, per fi, les dues Venus Tizianesques. Retornem al procediment d'ascensió: d'humanitat a divinitat. Però ja el pintor ha estat impotent per aqueixa elevació. Els models eren sens dubte cortisanes, i cortisanes són encara aqueixes suposades Venus, incapaces de suscitar cap adoració: No tenen, certament, el rubor de llur nuesa; però no és perquè sien deesses, sinó perquè són massa humanes, i viuen de llur pecat conscient. La lluminositat de llur carn no irradia el desinterès suprem de la bellesa, sinó l'interessada invitació al plaer, al plaer professional, pel qual reben estipendi. És veritat que elles són també encarnacions de la Itàlia renaixentista, de les seves corts principesques, i fins de la Cúria Pontifical. Tal volta s'anomenen Impèria o Vanozza. Però llur impudícia, en aqueixes sales, té un regust exòtic. Elles són, per llur mateix nom de Venus, formes visibles de Venècia. Oblidaren llur estirp hellènica en els llits orientals; varen prostituir-se als atletes i cotxers bàrbars del circ de Bisanci, i un dia pujaren al tàlem imperial del Basileus; però són meretrius pervingudes i grosseres en aquesta Florència, la ciutat de Flora, qui té per emblema el lliri purpurí.

GABRIEL ALOMAR.

ELL I ELLA

EN TRES ESCENES I UN EPÍLEG

PERSONES

Bertran - Maria - Grant - Reinal - Mori - Sembat - Barman - Cambrera
Dos jugadors d'escacs - Una senyora - Marianna - Un metge.

L'acció: En una ciutat europea.

ESCENA PRIMERA

Estiu. De vespre. Recó íntim d'una de les sales d'un gran local de restauració. Taules de roure, amb dolços o bescuits damunt algunes, en paneres d'argenteria; a dos costats de les dels angles, seients encoixinats. Una cambrera; dos senyors jugant als escacs; una senyora que té un saquet de ma prop; Fèlix Grant, sol en una taula del primer terme. Visibles per damunt dels embanets, alguns entrants i sortints.

JUGADOR D'ESCACS PRIMER.—Aquesta torre...

FÈLIX GRANT.—*(Fullejant una il·lustració. A Cambrera.)* Un Pernod.

(Pausa)

(Torna Cambrera. Serveix a Fèlix Grant. Va per sortir.)

SENYORA.—Em donarà una Guia de Ferrocarrils de l'Estat.

VEU DE REINAL.—*(Part de fora, parlant al barman.)*
Sifon glaçat, un vas, una llimona, etcètera... Si, jo mateix, entès? No vull veure la cara de mona pintada de cap cambrera.

(Grant riu per ell sol, coneixent la veu.)

(Cambrera torna a entrar, i dona la Guia a la senyora.)

(Entra Reinal. Va de jaqué. Deixa damunt la taula de Grant les coses que s'ha sentit que demanava; s'asseu i es disposa a espremer la mitja llimona en l'espremedor de cristall.)

GRANT.—*(Rient.)* Amic meu, quina entrada de cavall jove! Endeveno d'on vens: del Gigantic; els famosos dimarts!

REINAL.—Hauria trencat algun respecte—creu-me, —baladrejat un mal nom... Boques pinçades o llamenques, gates velles, malícies de quinze anys petrificats... Ratlla!

(Senyora, pren el seu maletí, deixa els diners damunt la taula i surt.)

GRANT.—Deixa-ho corre. *(Pausa.)* Com t'aniria una portada dins aquest to en la col·lecció dels nostres artistes que vaig a editar? *(Mostrant una pàgina de la il·lustració.)*

REINAL.—Va bé.—No t'acabaran els diners els teus artistes?

GRANT.—No posant-hi el capital... Tu de les sobres mantens els teus cotxes, doncs jo les meves dèries; i en el pitjor cas una galeria d'obres d'art sempre és diner.—Has vingut en la teva *babutxa*?

REINAL.—Sallant com un boig. Hi ha moments que si me'ls hagués de quedar dins els meus cavalls de ràbia, feia explosió!

(Entra Barman.)

BARMAN.—(A Grant.) Aquí fora hi ha un individu... Diu que és escultor. Empolsat... Uns ulls de menjar-s'ho tot! Em crec que ve de lluny i que va curtet (*Fent senyal de moneda amb els dits.*) I demana no sé què del seu ofici. He pensat que el senyoret...

GRANT.—(Protegidor.) Ben pensat, home. Fassi'l entrar.

(Barman surt.)

GRANT.—(A Reinal.) També podríem descobrir un geni, què?

REINAL.—Un geni inconegut? No hi crec.

GRANT.—Bé, avui no creus en res, probablement.

(Pausa.)

REINAL.—(Concentrat.) Devegades he pensat: als qui no som artistes ens deu mirar com ben poca cosa en Fèlix Grant; no? Aboca!

GRANT.—Estàs endimoniat, noi.

(*El barman entra conduint Jaume Bertran, del qual porta una motxilla a la ma que deixa a l'abast, i dóna a Bertran uns darrers copets de respall. Bertran té uns 32 anys; fasons devastades, blanc, sense res al cap: pèl castany; barba curta i un rastre prim de patilles ratllant finament la cara; ulls intelligents i llampegadissos. Entra com enlluernat. Porta roba d'hivern, però envellida, de mig cos en amunt, i pantaló de dril. Movable: s'alça, gesticula, es mig ajeu...*)

BERTRAN.—(Atropelladament. Digne.) No! No! Jo no he demanat favor de ningú. Consti.

GRANT.—Puntualitzem: sóc jo qui he demanat que el fessin entrar. Segui; venint de lluny, i amb aquesta calamitat d'estiu!... (*Diu quelcom al barman, en veu baixa. Barman surt.*)

BERTRAN.—Una cosa sí, demanava: fang de modelar on en trobaré? Qualsevol adreça. Són artistes, m'han dit?

GRANT.—Amic dels artistes; afeccionat a l'art. (*Presentant.*) Reinal, el meu millor amic; i el meu nom és Fèlix Grant.

BERTRAN.—Jaume Bertran és el meu. (*Encaixen. Es saluden igualment amb Reinal.*) (*Grant s'asseu, i a seguit els altres.*)

BERTRAN.—Sis mesos sense tocar fang; tinc vuit,

deu figures al cervell: una persecució; em demanen la vida. A etapes saltades he anat fent el camí des del meu país; em llogava, ara en una masia, ara portava maletes; desfreixurant-me en forces que no són les meves: sentia unes coissors desficioses a les entranyes, en els músculs, com un qui es llagués o es cremés per dins; a moments m'he pensat tornar-me boig. No saben quines ganes de plorar, de fugir com d'un horror! I sons pesats, i altres nits que et sembla que ni l'acció de cloure els ulls no pots fer...

(*Barman entra i deixa el servei d'un ponx damunt la taula.*)

GRANT.—(Servint al foraster.) El ponx el confortarà; li val més que una beguda freda. Prenguihi unes pastes.

BERTRAN.—Ah no. Convits no. (*S'ha alçat i tambaleja.*) En quin carrer venen aquest fang?... Quin mal els peus!

GRANT.—(Obligant-lo a seure.) Demà anirem a comprar-lo; es trobarà amb un fang fosc, més fosc que el corrent en el seu país segurament.

BERTRAN.—(Ha pres un bescuit.) Em brunzen batllons de sol al cervell. Es fantàstic! (*Amb un riure alterat.*) Els veig voltats de pampellugues violetes i grogues. (*Beu una tirada de ponx.*) (*Amb un sospir de distensió, confortat de la refecció i el descans.*) Gràcies. Aquestes coses del físic es tornen sagrades en moments així.

(Grant i Reinal estan una mica exhilarats.)

BERTRAN.—(S'ha arreçerat contra l'àngul del respall encoixinat, com capdellat, amb el cap tombat i els genolls enllaçats amb les mans.) Ara, si no fos davant de vostès em deixaria caure per terra només per a poder abaltir-me. Tinc una fam d'estar a les fosques! (*Cantusseja una tonada imprecisa.*)

(Pausa.)

REINAL.—Porta roba molt d'abric pel temps que som.

BERTRAN.—Es que quan vaig renovar la roba de mig cos en amunt s'esqueia en hivern. Oh, vostès!... De segur que aquella joguina de cotxe que espera aquí fora és d'un de vostès.

REINAL.—Meu, *ne vous déplaîse.*

BERTRAN.—Hi ha coses, senyor Reinal, que es comprenen només quan s'han patit... (*Transició.*) Les sovellades, les nits en vetlla, em revenen als nervis amb una vibració:—Uúu!...— Devegades aprofitava la nit per a fer el camí i, naturalment, em jugava el dormir; però, de moment és tan consolador l'alè de la nit, i tota ella, la nit! Han entès mai, de dia, per exemple, l'amor de casa mirant-ne una, com quan de nit veuen una simple brasa de finestra sospesa en la nit, amb el pietós espectre d'una figura humana movent-s'hi darrera?... En nosaltres el més terrible és l'activitat ingovernable, pitjor que l'insolació i que els treballs forçats; hala, hala!... com un martell-piló, els ideals, les visions, i la consciència de la desproporció entre l'imatge i la realització i aquella aprensió que et salta dins com un lladre: Potser sí que ets un ningú!—Però un hom s'ho ha triat, és clar... Quin càstic ens ha dat Déu!

GRANT.—Demà anirem pel fang i ens ocuparem d'una habitació. Voldrà? Segons de quin país sigui caldrà prevenir-se per a l'hivern vinent aquí.

BERTRAN.—D'un país sóc, on la massa és... d'un fang molt fosc, també.

GRANT.—Vostès artistes, més que ningú necessiten la seva atmosfera; és clar que, segons el medi, si ha viscut, potser, encongit, migrat, poc estimat... Ja veurà, com aquí li variarem les impressions! Ordenem les idees, primer de tot; parli'ns de les seves orientacions també, de les seves obres.

BERTRAN.—Mala temporada per a obres grosses i de materials sòlids: el cost!... Ultimament—és a dir, sis mesos enrera, abans de la... fugida—caps i grups petits en fang. (*De dins una cartera de butxaca es treu fotografies i les allarga als dos amics.*)

(*Grant i Reinal se les miren amb interès; se'ls veu assenyalar algun detall o comunicar-se impressions ponderativament.*)

REINAL.—Molt interessant, molt!

GRANT.—(*A Bertran.*) Es sant de la seva devoció Rodin?

BERTRAN.—(*Qui en l'endemig s'ha posat a dibuixar damunt un bloc el croquis de Fèlix Grant, responent sense distreure's de la tasca, mig*

llunyà.) Potser encara tenia massa partits presos; sap molt Rodin, però en l'execució fa pensar en un Miquel-Angel estroncat, a mig dir; com és que no acabava de *dir*, amb la força que tenia? Miquel-Angel era tot un *senyor!* Davant d'ell saludo. I ja sap que els de la nostra generació no solem abaixar el cap davant de res, i que si portem capell és molt enfonsat.

JUGADOR D'ESCACS SEGON.—Defensada la torre.

(*Bertran, qui ha acabat el croquis de Grant, l'aplega a uns documents que es treu de la cartera i ho deixa tot damunt la taula.*)

BERTRAN.—Si volen tenir alguna idea de qui sóc... Els documents essencials; veig que l'interessa saber el meu país, senyor Grant.

(*Grant i Reinal fullegen els documents parant l'atenció en algun indret. Grant es posa a mirar amb més interès el dibuix que Bertran ha fet d'ell.*)

REINAL.—(*Acostant-s'hi.*) T'hi assembles, eh?

GRANT.—Oi! Hi ha la ganyota; hi és, hi és! Aquest document me'l reservo. Hi posarem la data.—S'entén, si ho permet?—

BERTRAN.—Per a vostè és.

GRANT.—I serà una memòria de la seva vinguda a la nostra ciutat.

BERTRAN.—I l'havia somniada aquesta vinguda! L'atmosfera emborratxada d'art... La Pinacoteca... Els parcs, tant alts de sostre, amb els arbres arquitecturats, com tallats a escarpa!— (*Transició.*) D'aquesta fe de baptisme me'n vénen pensaments de quan era criatura. Tan poca cosa i és infinit: un esqueix d'espai, una nota de claror de la galeria, alguns moments amb la meva mare, que va morir quan jo era un noiet... Diré que, després d'ella, d'afecció no n'he trobada enlloc. El millor amic que tenia, l'únic, de tant que va arribar a admirar-me se'n sentí humiliat d'avui a demà, i va ésser el botxí més soterrani però també el més rabiós contra les meves obres.—Afecció, enlloc!

REINAL.—És possible! (*Amb un deix arrossegat, potser sornaguer.*)

BERTRAN.—(*Fa una suspensió i mira una estona Reinal fit a fit.*) (*Reprenent.*) I m'he hagut d'acomboiar amb gent tant o més necessitada que jo; es miraven les meves escultures com a

uns estaquirotos ineptes a convertir-se en diners. Sol, no podia tenir el llit en el taller, perquè he estat malalt a tongades. Coneixia que els feia nosa, i alguna vegada, amb coixí de bones paraules m'arreconaven a l'hospital. *(Pausa.)* Saben què cosa és passar-se les hores inhàbils, les tardes de múrria, els maleïts diumenges, empiocats, que tothom camina aficionat perseguint una diversió? I tu, allà, en l'altre món, sents els chors, les rialles dels carrers, des de requartets interiors o habitacions de pati on semblava que ni Déu gosés baixar amb el seu ròssec de sol.—Fins els qui no m'han volgut del tot mal, se n'han cansat aviat... I al damunt d'això, la lluita sorda amb els companys. Dit entre nosaltres—no s'ofengui ningú—com el canibalisme dels artistes no existeix res.

(Reinal fa una rialla.)

GRANT.—Per qui no et coneix ets ofensiu amb la teva rialla.

BERTRAN.—És veritat. A què ve? Quan deia que no havia trobat afecció enloc, ha preguntat: És possible?—amb un to de burla. I ara aquesta rialla!... *(Taciturn.)* *(S'alça, tivat, ofès, fa dringar una moneda sobre la taula, disposat a anar-se'n.)* Em dono per entès.

GRANT.—Deturi's! Vostè aquesta nit és el meu hoste. *(Retenint-lo.)* D'aquest no en fassi cas; avui té una pena d'amor.

REINAL.—I definitiva; i és que, a part de l'abnegació, que no en sóc capaç, no hi crec.

BERTRAN.—Jo al revés: hi crec contra tot; encara em satisfà que em tinguin en bon concepte, i m'és desitjable la companyia, i les bones paraules m'influeixen... És amor propi, si vostè vol, però què hi farem? No em sento tan superior com vostè senyor Reinal, per a dir: no hi crec.

GRANT.—*(Seguint la idea d'abans.)* Demà, si vostè vol, que potser no vulgui, vagi-se'n; però aquesta nit, els meus principis em dicten l'hospitalitat al vianant i a l'artista. Sóc mig grec en això. Reculli els seus documents; homes com vostè no els necessitarien.—Això sí, una mica d'escorcoll sí que me'l permetrà. *(Palpant-li exteriorment les butxaques, mig faceciosament.)*

BERTRAN.—Confessi que no es fia del tot de mí.

GRANT.—Què diu! Me l'emporto a casa. *(Ha acabat l'escorcoll.)* Però em faig responsable de

vostè, i Déu nos en guard d'una arma, a la butxaca d'un home fantàstic com vostè. *(Transició.)* Tot sopant conversarem d'art: el situaré; i de la seva vida. Després, una bona dormida, i demà un bany; es refarà... I cap a migdia a comprar el fang, i el que convingui. Veurem alguna cosa de la Pinacoteca; el presentaré a alguns artistes... Veurà, veurà quan estigui ben descansat! *(A Reinal.)* Ara tu, terrible snob, me'l duus a casa amb el teu cotxet, que jo només vaig per una diligència, i a casa ens trobarem aviat.

(Bertran ha reprès la motxila i se la penja a l'espatlla.)

(Surten tots. Grant mig abraçant Bertran, amb satisfacció exhibent. A Bertran li flauegen les cames al cap d'uns pocs passos.)

BERTRAN.—Hola! Potser sí que hauré de tornar a aprendre de caminar! Per poc queia.

(Els dos companys l'acompanyen, sostenint-lo. Es fan invisibles i es van perdent les veus.)

VEU DE BERTRAN.—Senyor Grant, jo no demanava tan enllà; uns quants grapats de fang, però no això! Massa amable...

(Ha anat caient el teló.)

ESCENA SEGONA

Un any i mig després de l'anterior. Nit. Darreries d'hivern. A casa Fèlix Grant; escriptori-biblioteca: mobiliari adequat; algun quadre a l'oli modern, un parell de reproduccions d'escultura clàssica. Damunt la taula-escriptori, revistes i llibres d'art. Per única il·luminació una làmpara amb pantalla. Salamandra encesa adaptada a una antigua llar. Un ample divan; una taula de te extensible. Al fons porta vidriera de vidres glaçats, cambra de Bertran, practicable per una porteta lateral. Bertran es suposa dins, greument malalt, però no-res de la cambra és visible, i l'únic indicatiu és la llum reflectint en els vidres, i una silueta d'ombra en els mateixos quan s'indica l'entrada d'algú en la cambra. En el primer terme d'escriptori-biblioteca esmentat primer, hi haurà, demés, una finestra a dreta i una porta de pas a l'esquerra.

(Grant, vestit d'un batí confortable, entra a l'escriptori repassant uns fulls grans de paper satinat.)

GRANT.—(Amb veu que Bertran pugui sentir des de la cambra.) Vaja,... una vegada a la vida un tipògraf t'ho encerta de bones a primeres: fins el to blau-verd, el teu famós blau-verd de retauie! Tot al teu gust. (Amb les últimes paraules ha entrat a la cambra de Bertran on es fa invisible.)

VEU DE BERTRAN.—(Dins; amb un respir engoixós.) Voldria estar a les fosques.

VEU DE GRANT.—Mira'm aquestes proves! Obre els ulls, peresós.

VEU DE BERTRAN.—(Sempre feble.) No podria.—En tota la tarda no has sortit... Per mi. Us dono molèstia... (Pausa.) Com ho podríem arreglar?

(Marianna, serventa sexagenària, entra a l'escriptori; duu un manyoc de claus a la cintura i té un treball de ganxet als dits. Des de l'escriptori ha sotjat la conversa dels dos amics, sempre invisibles.)

VEU DE GRANT.—No et posis preocupacions. Quan poguem sortir plegats, ja em podré rescabalar.

VEU DE BERTRAN.—No ho sé...—Vas anar al taller ahir?... Vas mullar els meus dos fangs?

VEU DE GRANT.—Puntualment.

VEU DE BERTRAN.—Hi ha massa claror.

(El reflexe en la vidriera glaçada es fa de sobte molt feble, com d'un canvi d'illuminació.)

GRANT.—(Sortint de la cambra, encara parlant a l'amic.) Ja aniré entrant. (Se'l veu tancar la porta.)

(Grant i Marianna es miren compungits. Tot el diàleg en veu discreta.)

MARIANNA.—Ja em permeterà vetllar avui, senyoret; no faré nosa, però estic llevada, allí dins, pel que convingués. (Va a sortir.)

GRANT.—Està bé. No et moguis d'aquí, si vols; seu, entretent-te...

MARIANNA.—Com està?

GRANT.—(Seguint la idea d'abans.) No et pensis que et vull excloure... (Transició.) Quan li en-

senyo aquests papers i no s'anima gens!—Ha dit el metge que tornarà a les onze.

MARIANNA.—Mal va quan diu: ja tornaré.

(Durant tot el diàleg, Marianna pren o deixa la labor, afegeix carbó a la salamandra, etc.)

GRANT.—(Qui passejava neguitós com per a esbravar pensaments, deturant-se.) La seva idea: que el deixin a les fosques; em fa por: aquest matí volia rompre alguna confessió, o seguir una idea: "Desitjaria...", "Tu"... i "Com ho farem?"... Em mirava fit i no acabava de lligar les idees. Com m'hi abraonaria amb aquesta malaltia si tingués forma humana! Jo l'havia transformat, dia rera dia, tot aquest any i mig; havia aconseguit que treballés més ordenadament; l'he afinat... Fins havia aconseguit que alguns moments es sentís més feliç, que és molt dir. (Ha acabat com dient-s'ho a ell mateix.) Però tu, amic meu, també has influït en mí: de vegades em sembla que pensis dins meu; m'has filtrat a l'ànima uns estats que no són en mí, que em fan estrany a mi mateix. (Transició.) Imagina, Marianna, em deïa que el portessim a l'hospital; li ha entrat aquesta idea: M'heu donat un caliu de família i jo, en paga d'ell, no tinc dret a amargar-vos la vida.—

MARIANNA.—Doni'm gent més entenedora; sembla que et parli de l'altre món estant. Sap quan se m'ha eixamplat el cor? Un parell de vegades que l'he vist enfadat: aleshores és una persona com les altres. Què ho fa que els artistes, o bé són uns infeliços, o bé tenen un dimoni dins? (Ha anat a la finestra i en desentela un vidre.) No seria aquell el cotxe del doctor? (Pausa.) Ah, no. (Va de puntetes fins a la porta de la cambra del malalt, l'obre amb precaució i mira dins, sense entrar-hi. Torna a tancar-la.)

(Grant s'ha assegut davant l'escriptori; regira un dels calaixos, i en treu un embolcall de paper fi moradenc; el desfà.)

GRANT.—Ah, ja ho tinc! La pobre mamà que em volia estalviar indigestions. De qui sap els anys... Uns dolços de violetes de Parma.

MARIANNA.—Sempre ha sigut llaminer. Ara mateix, pastes a dinar, pastes a sopar... Hauré de fer com la seva mamà, al cel sia, que el posava a racció de llamins.

GRANT.—Pobre Marianna! Els anys que no l'havia regirat aquest calaix: dotze, quinze? Compta que era un nen. Te n'has de recordar, Marianna: me'ls va donar una noia molt caritativa; devia ésser a casa uns estadants o un moço del papa, no sé... Hi havia un malalt i ella el cuidava. Dins una bosseta portava monedes pels grans a un costat, i a l'altre llamins pels menuts. Feia la caritat que ningú no se'n sentia confós, ni humiliat quan ella manava. El remei o la moneda encara no eren tot; el to de paraula, l'accionat que hi acompanyava!

MARIANNA.—No me'n recordo; no sé pas de qui em parla.

GRANT.—(En un estat somniador) Com si ara la veiés... Una mica esborrada per això... (Pausa) Feinera, llesta... Com si fugís d'ella mateixa. Caminava... Era un mitja dansa, un pas de dos amb els angels.

(Marianna, va a entrar a la cambra del malalt).

GRANT.—(Deturant-la) Ja hi entro jo (Ho fa).

MARIANNA.—"Ja hi entro jo!" sempre; quin engelosiment!

(Pausa).

GRANT.—(Eixint de la cambra i tancant-la). Sembla que dormi, i barboteja en veu baixa: "Voldria..." fent una acció de dalt a baix amb les mans. Però l'he tocat i no en fa cas.

MARIANNA.—Senyoret, vostè, de segur que m'anava a donar una notícia: potser ha trobat una senyoreta que s'assembla a aquella, amb intencions de matrimoni?...

GRANT.—No deixaria de fer-t'ho saber.

MARIANNA.—I com era de cara aquella santa, que la deu haver somniada, perquè jo repasso, i no em ve a la memòria.

GRANT.—(Perdut en l'evocació) Imagina't un mirall de cel dels altres: somreia amb els contents, i recollia les penes d'una manera que feia que el pacient s'enamorés del mal que patia... Si sentia bescantar algú, només amb un somriure trist abrigava la vergonya del bescantat i reptava el bescantador... La varen ferir als Docks, on assistia els ferits, en una revolta; i veuràs, Marianna (Agafant-li una mà)—això m'ho devia contar la mamà, arribant de veure-la—que, en el seu llit de reina, que hi havia un

escut dels avis, i que morta ella serà com una relíquia...

MARIANNA.—Senyoret, no sé com el veig aquesta nit! Vostè està cansat, i febreja; ara se'n va al llit, i el metge ja l'esperaré jo.

GRANT.—(Benignament.) No, Marianna, no ho conseguiràs pas. (Mira el rellotge de butxaca; s'acosta a la finestra i desentela un vidre.) Veus aquella sala amb llum, sense ningú?... Es com si ella n'hagués sortit fa un moment, o fos a punt d'entrar-hi.—Mira, Marianna, és el cotxe del doctor; visita una senyora d'aquí al 54; ara si que no tardarà—(Marianna s'ha acostat a la finestra.) A les vetlles, Marianna, jo hauria estat en una pau com la d'aquell interior. Dues com ella no les trobes en el camí de la vida. Hauria dit si amb el meu si. I els dies negres, com ara, que ens sentim cansats de viure, m'hauria pres el cap amb totes dues mans, m'hauria fet coixí del seu pit no gaire ample... —Es estrany Marianna, se m'esborra; ja no en veig la figura—I jo li hauria curullat la falda dels meus béns perquè cada dia pogués veure desentelar-se el sol en les cares dels seus desgraciats.

MARIANNA.—(Qui ha deixat la finestra, i trasteja per l'habitació.) Aquest si que és ben bé vostè, senyoret! Ai, com el deuen explotar certes persones fines quan la Marianna no hi és davant. (Grant, obre un armariet, molt dissimulat, a ras de la motllura de roure d'una de les parets, en treu una ampolla de medicina i una cullera, i amorosament, escalfa l'una rera l'altra a l'escalfor de la salamandra.) I després, qui se'n faria càrrec de vostè i sobretot dels boigs dels seus companys? On n'hi ha una altra de Marianna? Quan es trobaria amb una tassa de te sota la taula, i un coixí penjat al cim d'una llibreria i una cullereta com a senya de llibre... fa-gi'm el favor! I podria viure vostè sense els companys? Ai, artistes! Déu no els crida pel cantó del matrimoni a vostès.

(Durant aquest tros, Grant ha rigut. Ara allarga la medicina i la cullera a Marianna.)

GRANT.—Té, Mianeta, aquesta vegada, porta-li tú.

MARIANNA.—Es molt! Més que gelós!... Es pensa que no me l'he arribat a estimar jo també, encara que les canti clares sobre el seu gènit?... (Hi va.)

(Pausa curta. Per la porta de la cambra del malalt que haurà deixat entreoberta, es sent la veu escanyada de Marianna, i es reflecteix en la groixuda vidriera la claror més forta d'una làmpara de sostre. Un xiscle de Marianna, encara invisible.)

MARIANNA.—(Precipitant-se en l'escriptori.) Valga'ns Déu! Li asseguro que està com mort!
(Amb les mans al cap.)

GRANT.—Fassi cridar el vigilant i que corri a fer pujar el metge.

(Marianna surt. Grant vacilla, espaordit, abans d'entrar a la cambra. Es veu com hi entra. Pausa breu.)

(Sanglot contingut de Grant dins la cambra.)

VEU DE GRANT.—Bertran!... Jaume Bertran!... No; aquest son s'assembla massa a la pau. (Amb veu més baixa, amorosida, com havent-se abaixat a l'espona del mort.) No te l'havia vist mai a la cara aquest repòs... Potser eres tu que t'has mort amb el pensament d'una com ella, i el teu desig es reflectia en el meu pensament.

(Pausa. Un plor.)

GRANT.—(Eixint de la cambra, fa el cor fort, deixant-se anar davant l'aparell telefònic de damunt la taula. Posa la comunicació, i escolta.) Ets en Sembat, eh?... Escolta: el pobre Bertran... (Para de parlar com escoltant.) Si, pobre... No en podíem esperar altra cosa... Consola de veure'l, està com si dormís, quasi somrient. T'hi agenollaries!... Una vegada de veure'l així reposat, em doldria de no guardar-ne la imatge, comprens Sembat!... Li hauries de treure la mascarilla (Amb la veu tremolosa d'emoció.) Jo aquí tinc tot el que es necessita... I si és possible... (Escoltant.) Ja veig que ho endevines; gràcies, eh, Sembat, bon company!... Ja m'ho pensava que et trobaria al cau, estudiant... Surt ben abrigat, que deu fer molt fred pels carrers. Sobretot!... Fins aviat (S'alça.)

(Marianna entra.)

MARIANNA.—(Amb sufocació.) El metge puja l'escala; he deixat la porta oberta...

GRANT.—Ja no cal. M'ajudaràs a vestir-lo, oi que sí, Miana? (Agafant-li les mans. Marianna san-

glota.) I vull que se'n vagi amb les millors robes i damunt de tot aquella famosa capa que vestia tan bé, la capa de Fígaro com ell ne deia.

(Entren a la cambra del mort, mentre compareix pressosament el METGE, qui també hi entra i ja tots invisibles, cau el teló.)

ESCENA TERCERA

Primavera. Matí El mateix escriptori de Grant, amb alguna innovació: feixuga cortina de vellut entonada al conjunt davant la vidriera de la que fou cambra de Bertran; alguna obra d'art nova per les parets, i en lloc preferent la mascareta de Bertran.

(Grant, de mig dol, seu, prenent un desdjunà de cafè amb llet i panet de Viena, prop la taula extensible. Té una tarja als dits.)

MARIANNA.—(Dreta a uns quants passos.) Faig entrar?

GRANT.—Fes.—Mentrestant els tres mosqueters que s'esperin en el museu.

(Marianna surt. Pausa.)

(Torna Marianna conduint Maria, marquesa de Ribes, noia de divuit anys, distingida, simple de vestit, amb vel d'anar a missa al cap. Bonica sense ésser-ho brillantment. Coixeja quasi inapercebut. Grant s'alça i fa una reverència.)

MARIA.—Déu lo guard. Presentar-se un mateix, una desconeguda, no és costum gaire admès.

GRANT.—Desconeguda, no! La marqueseta de Ribes. Demés, som del mateix barri i també existeix una certa solidaritat entre veïns, què? (L'ha feta seure, i ell s'ha assegut també.) Dispen'si'm, em troba davant del desdjuní i haig d'enllestir; faig una vida rara: em llevo tard; he passat unes setmanes fora del món: un gran amic que tenia se'm va morir fa un mes.

MARIA.—Justament, la senyora (Senyalant Marianna qui ronjeja entrant i sortint com si endrecés) me'n parlava. Així, la meua visita ja no té objecte. Està sorprès potser? La caritat dóna dret a ésser una mica intrús (Grant va prenent

el seu desdejuni.) El meu ofici és aquest: assistir els altres en la desgràcia; servir.

GRANT.—Bella missió! (*Retenint la impaciència intrigat.*)

MARIA.—Qui no ho coneix no ha sigut mai feliç fins al fons. Veure desentelar-se les preocupacions, satisfer-se la gana, apellar-se les llaques, en l'expressió, en la mirada, en les mans dels malalts, dels mancats de consol! A falta d'altres talents era una ocupació per a mi: n'hi ha prou amb l'activitat de la joventut, i posar-hi l'ànima i unes monedes. (*Grant s'acaba el desdejuni.*) Tinc entès que estava moralment abatut el seu amic. Tinc un remordiment! Si coneix una altra necessitat immediata, entre persones que vostè tracti... Un cas desesperat?... M'agraden les situacions difícils, que els altres en fugen (*S'ha alçat.*)

GRANT.—Encara un moment; si no és que mentrestant se li hagi de morir o perdre algú.

(*Maria somriu benignament, i torna a seure.*)

GRANT.—No m'ha dit com va saber que en Bertran estava aquí. Jo el vaig assistir fins a l'impossible. Si una cosa em dol és no haver-lo tingut en els braços, materialment, en el punt de morir; però el metge va dir que havia mort sense sofriment, com qui s'ha adormit. Això aconsola. Estavem esperant el metge, justament aquí, i ell feia llit en aquesta habitació (*Assenyalant amb la mà*) i una de les vegades que hi entravem el varem trobar mort... Atendre'l com jo, hi passo, però desafio a qui sigui que hagués fet un punt més que el que jo vaig fer-hi... Pobre Bertran; sense voler fer ofensa a un parell d'escultures que deixa inacabades, va morir sense béns de fortuna. Havia d'ésser així; quan disposava de diners es vestia com un lord, freqüentava els millors ambients, viatjava de primera; pujava als salons, besava la mà a les senyores, es desdinerava en rams de flors—Però res no l'omplia—Pels companys no tenia un no... I acabat amen Jesús... Bertran autèntic; esplèndid fins a les últimes conseqüències. Tant com insatisfet!

MARIA.—(*Somrient.*) Si, les bones qualitats també s'esbogerren; així i tot, val més això que l'extrem contrari (*Estrenyent el puny en signe d'avarícia.*) Vostè em diu que no li va faltar res, i així i tot me'n porto una recança estranya.

GRANT.—Gran com la meva que l'he conegut i estimat? Impossible!

MARIANNA.—(*Qui ha tornat a entrar simulant una endressa. A Maria.*) La nit que va morir, semblava que la cridés amb el pensament a vostè, el senyoret.

GRANT.—(*Allargant-li la safata del desdejuni.*) Endute'n això, Marianna; depressa!

(*Marianna obeeix.*)

GRANT.—Es a casa des de que jo era un nen, i es fica en la conversa, devegades em renya...

MARIA.—Pobre! Quina bella cosa un servidor fidel!

GRANT.—Vostè com va saber-ho que en Bertran vivia aquí?

MARIA.—Pels periòdics, en les converses, des de la seva darrera exposició, ens era es pot dir conegut; i últimament algú m'havia dit que estava malalt a casa de vostè, i detalls de caràcter... No sé com no vareig acudir. Coses així a mi se'm fan un remordiment. (*S'alça per a anar-se'n. Camina.*)

GRANT.—(*Caminant a uns passos d'ella.*) Més dolor que el meu, marqueseta!... Per a exercitar les bones inclinacions, altres li'n queden en el món, desgraciadament.

MARIA.—Mira que coixejo, veritat? Un dels meus honors professionals; per les vagues del port, estava curant ferits, i una bala entenimentada, perquè també podia tocar un pobre treballador, es va enamorar de mi. (*Tot això natural i serena sense desimboltura ni coqueteria.*) Vaig estar temps ajeguda, i em frisava; però un dia o altre em tocava el torn també, no? (*Allargant-li una tarjeta.*) Si mai necessita de mi...

GRANT.—Ni caldria. Ah, hi ha el número del telèfon.—A ulls clucs la trobaria la casa de vostè. El porter uniformat, amb patilles, l'escut sobre el portal, el vestíbul amb les vidrieres de colors... De noi, quan hi passava al vespre em feien una illusió fantàstica, il·luminades! Però ignorava que vostè, la mestresseta actual, tingués una fulla de serveis tan excepcional. (*Davant la mascareta de Bertran.*) L'emmotllat de la seva cara.

MARIA.—No sembla el mateix que coneixiem per les revistes.

GRANT.—Oh, la mort té un cop de pólzer especial, afinador. No es sap si somriu o si plora per dins. Quina dolcesa! Pari's en aquest sotet

d'ombra de la galta: com una clotada en un dia de sol. Un paisatge, una cara, tot ens emociona igual, humanament.

MARIA.—Aquest costat del món dels artistes ja fa bonic també, però hi ha tants desgraciats en el món! (*Li allarga la mà.*)

GRANT.—*Encaixant complimentós.*) Potser un dia posaré a contribució les seves bondats, per alguna coneixença. (*Toca un timbre.*) I pot disposar a la recíproca.

(*Mariana, qui devia estar rera la porta, entra.*)

GRANT.—Acompanyi la senyoreta. (*Ultima reverència.*) Ja em dispensa.

(*Surten Maria i Marianna. Grant fa uns passos, mira un llibre, el deixa, guaita maquinalment darrera la finestra. Com vexat.*)

(*Pausa.*)

MARIANNA.—(*Tornant.*) Talment aquella santa noia que vostè va veure de petit, que torna a viure.

GRANT.—(*Indiferent.*) Si, i no; hi ha coincidències sorprenents, però jo en imaginació veia una altra persona. Com t'ho diré? I més que res, Marianna, (*Picat; amb alteració*) el que em fastidia més és que sembla que em faci càrrecs, com si només ella sabés de sacrificar-se. Bé! No és res el que jo he fet per en Bertran, amb els meus diners, esgotant-m'hi dies i nits, patint jo dels seus sofriments?... No és res?

MARIANNA.—(*Rient.*) Ho veu? Quan jo deïa! La primera topada!

GRANT.—Ara digues als tres mosqueters que entren.

MARIANNA.—Deu voler dir la revolució!

(*Veu potent d'home a l'interior, entonant una cançó qualsevol.*)

(*Poc després, Reinal, Mori i Sembat entren. Reinal i Sembat descoberts; Mori que és corpulent i bonatxàs, amb ample capell d'artista. Reinal, impersonal, impecable com sempre i servant distàncies, pren un coixí i s'asseu en terra a l'aturca. Els altres dos, com a casa seva.*)

GRANT.—(*Dret al costat de Reinal.*) Tu... això t'agradarà, donarà aliment al teu escepticisme; acaba d'anar-se'n un noia, rica, noble, bonica i tot; i una santa. Doncs mira, la santetat deu

ésser tan gelosa que pren a la dona aquella gràcia que ens la fa desitjable.

REINAL.—Res de nou; igual passa amb l'art: per això ni sants ni artistes no els sé veure cattsats.

GRANT.—Veniú vosaltres també. Em refermo en el meu principi: que l'ideal femení és a trosos. Ves a reunir-lo! En aquesta hi trobes les virtuts casolanes, en una altra el teu partit pres estètic, en l'altra la teva afinitat passional. Ves, fes-ne una toia! Utopia!

REINAL.—I encara, noi, tens prou bona fe de trobar-hi tot el que has dit.

MORI.—Tens raó, Grant, ben expressat!

SEMBAT.—Ja serà això ja.

MORI.—Visca la idea! (*Amb una rialla característica de plenitud, mig d'ira frenada, mig de fruïció, que es repeteix en tota l'escena.*)

GRANT.—Calleu. I tu, amb les teves rialles! Em sembla que ofenem la memòria del pobre Bertran.

MORI.—Què, home! Si ara et sentís, et diria: "Desemboira't; no em fas cap bé a mí estant trist. No ho permeto! Ja n'he sigut prou jo d'infeliç; aprofita les hores bones que jo compartiré la teva alegria." Vetaquí el que et diria!

SEMBAT.—Quina ànima de gran senyor, Bertran!

(*Commós, davant la seva mascareta.*)

GRANT.—Malaguanyada vida! Hauria sigut el millor marit, el millor germà... Ell, tot aquest capital sense esmerçar l'abocava en l'amistat. Una nit, cap als últims—escolteu, és ben bé ell—estava en una de les seves crisis; tenia la cara verda, li tremolaven les barres, el sofriment li cuetejava a les galtes com un grapat de sangoneres. I trobant-se així, ple de suors, entre un gemec tremolós i una ganyota, no dirieu què el preocupava? M'agafa una mà, com si no gosés, em clava els ulls i em diu: No t'amoinis, no passis pena, sents? Et dono un mal moment em sap greu." Patia per mí! El veig, i el torno a veure, amb la mirada d'aquella nit i el tremolor de la veu com si tingués fret. (*Acaba commós, amb veu trencada.*) (*Pausa.*) (*Preocupat. Transició.*) I ara,—sou els meus companys—parleu-me sense compliments: esteu segurs que vaig fer per ell tots els possibles?, que un altre no l'hauria atès millor? Eh? Franquesa. A mí no m'enganya ningú!

MORI.—(Rient, com per a matar l'emoció.) Fèlix!
Qui t'ha fet càrrecs? Que s'encari amb mí. A
dir qui ha estat!

GRANT.—(Defugidor.) No, no; ningú.

MORI.—Ui, ui!... Aquest minyó se'ns torna ma-
niàtic! Apa, ja t'he dit el meu parer; ell no ens
vol veure fatals; amb això: (Va cap a la porta i
cria, desapareixent-hi.) Eh, Marianna! Hebe
sexagenària, ninfa Egèria, desenterra'ns aques-
ta ampolla de xampany que el teu amo té tan
ben guardada! (Aldarull de Sembat i Reinal,
que van també cap a la porta, cridant.)

GRANT.—(Seguint-los.) Xampany a un quart d'una,
és anacrònic!

REINAL.—I doncs, a què serien artistes si no fos
per a fer diferent de les altres persones?

VEU DE GRANT.—(Qui s'ha fet invisible, com els
altres cap a l'interior.) Escolta, Mori! Escolteu!
Us quedeu a dinar; faré pujar un parell de
plats del restaurant; però xampany, ara? Es-
colta Mori, us quedeu a dinar!...

VEU DE MORI.—(Cridant.) Marianna! Marianna!

(Aldarull de veus confoses dels altres.)

Ha anat baixant el teló.

EPÍLEG

Passat migdia, a seguit de l'escena precedent,
Cripta de catedral: un altar, adossat a l'ara del
qual hi ha una urna d'alabastre. Per tota claror
una llàntia encesa. En el fons tenebrós, unes co-
lumbes que suposen un enfondiment practicable;
entre columna i columna hi ha un bon espai, i,
sota la llur base, ell sòcol de mur macís passa de
l'alçada d'una persona. Maria, agenollada a mà
esquerra, davant l'altar, amb l'esguard en l'al-
tura. Poc després, en el fons a la dreta, com
venint de l'enfondiment practicable, apareix Ber-
tran, cercant a les palpentes. Mans i cara es des-
taquen en blanc del conjunt tenebrós.

VISIÓ DE BERTRAN.—(S'ha deturat.) Quina recan-
ça! En el meu purgatori hi ha el daler d'aque-
lla dona imaginada en l'agonia. M'hauria fet el
viure més compadit i no vaig poder conèixer-la.

(Sempre cercant mira enllà. De moment li puja
un goig a la cara i es posa a caminar amb els
braços endavant cap al terme de les columnes:

Durant el diàleg de Maria i Bertran van i vénen
tènues acords d'una orga potent, d'endalt.)

BERTRAN.—Ah, és ella! Ets tu? (Es dibuixa més
fermament la seva figura vestida d'una fina
capa negra. (En tota l'escena s'accentua la im-
possibilitat de reunir-se palpablement dos éssers
parlant-se d'una a l'altra vida.)

(Maria s'ha alçat, poruga, trasbalsada, amb les
mans al pit. Ullpresa, fa un gest de defensa amb
el braç dret, i toca l'altar, com emparant-s'hi, amb
l'altra mà.)

MARIA.—(Amb veu d'esglai.) Senyor!—No vens
per cap mal? (Amb mitja por i mitja alegria.)

BERTRAN.—No te'n vagis! Et cercava, i he conegut
que eres tu en la manera de posar els ulls
en Déu tot resant. Maria!

MARIA.—He anat a casa el teu amic, a dur-te con-
sol. Ja no hi eres.

BERTRAN.—Tot morint-me et veia, amb el desig
fallit d'una com tu... Tant com del mal em mo-
ria d'esperar-te... En el meu purgatori hi ha
aquesta recança. (Mirant-la ullprès.) Maria, la
meva ànima s'ha quedat en terra amb tu, i
aquest és l'horror!

(Maria s'hi acosta, i ell s'agenolla en la seva
altura, entre les dues columnes, per a tenir-la més
prop.)

BERTRAN.—Era home de passió, i encara ho sóc;
tot patint expiació em sento de què la nostra
vida ens segueix en aquesta altra... Jo era fet
per a posar amor. (Recalca el front contra una
de les columnes.) Tu hauries sigut com la mare
que s'hagués tornat jove... El meu turment no
el pots comprendre, tu!

MARIA.—Què vols de mí? Què et puc donar?

(Bertran allarga un braç en avall. Ella s'hi acos-
ta més. Ell, encara agenollat s'acosta i avança el
cap com per a quedar-se-la pels ulls dins el pen-
sament.)

BERTRAN.—L'amistat mai no m'havia sigut prou;
i l'amor tot passió m'era un càstic massa inso-
portable. (Quasi s'ajeu, ajocant el cap en el
clot del braç. Alça el cap i torna a mirar-la.)
Però, i el d'ara, criatura! Veure't des d'un món

que ja no és el teu!... Com és que Déu vol allargar el meu turment quan, si no altra cosa, hauria pogut tenir el repòs?

MARIA.—Què vols de mi? A fora, enllà d'aquest temple, encara et fan companyia el pensament dels teus companys i les obres del teu talent... Jo què et podria donar, Déu meu! (*Amb les mans nervioses s'agafa el vel, i mira al volt, com cercant.*)

BERTRAN.—Veure't com et veig ara, poder-te cridar pel teu nom, viure encara en la teva vida! Retrobar en veure't la meva ànima confinada. Maria!

MARIA.—Reposa. Déu és bo; cada dia resaré per tu i mentrestant em tindràs prop; serà com si tornant del teu taller ens trobessim dins la pau d'una casa de tots dos, a mig aire dels càstics del teu món i dels del meu. Però a mí em toca fer el bé activament, amb les dues mans, amb tota l'ànima, amb el millor que tinc, com tu les teves escultures. No puc deixar estar els que viuen i que pateixen de viure. Però la mitja hora de la meva oració serà teva. Em farà feliç poder dur-te un tros del nostre món de pietat. Tu seràs el meu malalt de l'altre món, sents?... Els meus desgraciats em criden enfora. (*Les darreres frases amb un gran amor.*)

BERTRAN.—I jo també et crido! (*Ajegut, amb el cap entre els braços.*)

MARIA.—(*Alçant les mans vers ell.*) Si la meva hora d'oració no et fos prou consol, que Déu disposi de mí i seré més prop teu. Però tu—no és cert?—comprends com m'enyorarien els meus desgraciats de la terra. A la fi, tu ets més acostat a Déu que nosaltres!

BERTRAN.—No! No! Només saber això: el més gran sacrifici que faries per mí; i veure't una estona cada un dels teus dies!

MARIA.—Ara adéu. Si almenys Nostre Senyor et deixés reposar!

(*L'escena s'enfosqueix absolutament, fonent-se arquitectura i figures.*)

VEU DE BERTRAN.—Sí, Déu meu, dormir; permeteu que em fongui en un no-res de repòs i que no em desperti sinó per a tornar-la a veure un moment cada dia.—Maria, adéu!

(*Dins la foscor absoluta s'illumina un pany rectangular a l'esquerra, com una cortina de claror, rera la qual es retallen les ombres dels companys, com si continuessin la llur reunió.*)

OMBRA DE MORI.—(*Amb la copa alçada.*) Alço la copa per a refermar la fórmula de l'amic Grant: l'ideal femení, efectivament, és com una toia que fa de mal lligar; en l'una hi trobem la dona de casa, en l'altra el nostre partit pres estètic, en l'altra la nostra meitat passional.

VEU DE GRANT.—Això mateix!

ALTRES VEUS.—Mentida!

VEU DE MORI.—A callar! El nostre ideal femení mai no s'encarna en una sola persona.

VEU DE REINAL.—Ni en més d'una tampoc.

VEU DE MORI.—Prou! I visca el símil de l'amic Grant. Oferirem la toia a la núvia inexistent ara i sempre.

VEUS.—Amen. Acorda't.

ALTRES VEUS.—Fora!

(*Rialles.*)

OMBRA DE GRANT.—(*Alçant-se amb la copa als dits.*) Alço la copa i bec el primer glop a la salut d'ella: la núvia inexistent.

(*Rialles.*)

VEUS.—Molt bé! Magnífic!

(*Les ombres dels amics es veuen alçar-se i acostar les copes. Beuen.*)

OMBRA DE SEMBAT.—(*Aguantant la copa alta per damunt del grup.*) I acabarem de buidar-la a la salut d'ell: el nuvi imaginari!

(*S'apaga el rectangle de claror i esdevé una foscor absoluta, sense cap forma.*)

VEU DE BERTRAN.—(*Cap al fons dreta, endalt.*) Quina recança! En les vetlles fatals i a les tardes que som cansats de viure, m'hauria pres el cap amb totes dues mans, m'hauria fet coixí del seu pit no gaire ample...—Déu meu, el repòs!

(*En el silenci, els acords d'orga tènues i trencats que s'havien sentit durant el diàleg de Bertran i Maria, revenen més clars, en un ample so potent, com venint d'endalt del temple. Ha anat baixant el teló.*)

FINIS

JOSEP LLEONART.

DUES PROSES

OSCIL·LACIONS

I

Anna pensava en la por que senten els infants quan els conten històries fantàstiques.

I era que a fora el vent s'havia desfermat i caragolant-se amb crispacions histèriques fuetjava els espais amb bruels de bèstia enfollida.

Tan aviat semblava perdut en les llunyànies més pregones, com s'apropava amb un esgarrifament de xiulets dintre la seva pell inflada. Aleshores les persianes sorollaven, un ferro colpejava la paret, fulles seques amb fresseig nerviós s'arrossegaven pel sòl del balcó i fugien pels espais de la barana.

I després tot quedava en silenci, com si les coses esfereïdes restessin sense veu.

Anna no parlava, enfonsada en la flonjor d'un silló de vellut. El seu pare tampoc deia res, capficat en la lectura.

Les campanades queien pesadament de l'església com grosses gotes d'aigua clara.

A ella el delit de la feina li corbava el cos endavant. Es movien de pressa les puntetes lluents de les agulles, ansioses de prendre's els punts de l'una a l'altra. Del cabdell mandrosament aïegut a terra eixia la llana calenta i tova que li fregava suaument les mans.

La crispació furiosa i turmentadora del vent feia més acollidora la cambra encatificada, amb feixugues cortines penjants, tèbia i silenciosa. Per la llusor del cel llis creuaven manyocs de núvols blancs. Enfosquia de pressa.

Anna absent a tot allò que la voltava, fruïa el dolç record de l'estiu passat. La imaginació es creava un món, on el pensament perdut en el joc de la fantasia s'allunyava per reviure

la transparència d'aquelles hores perfumades de sol.

I arraulida en el gros silló, teixia, teixia amb les agulles fines...

Però cada nou esgarip del vent en apropar-se li deixava una tristesa fonda, com si se li emportés totes les il·lusions dintre la fredor dels seus braços esquelètics.

Aleshores ella aclucava els ulls torrats com dues gemmes encastades en la brunesa de la pell colrada.

Però quan el timbre de la porta del pis sonà llargament, insistentment, fins que fou oberta, la cambra, verge d'inquietuds, es badà en silenci, i s'omplí de sorolls del carrer.

«Un telefonema! senyoreta Anna», va dir la minyona, i a la noia va semblar-li que les remors de fora li portaven el seu nom, que aquest, en un moment, ho omplia tot, indiscretament, irònicament; que àdhuc dels reconcs més amagats li somreïen els objectes amb malícia. I astorada, sense moure's, als ulls suplicants l'obsessió inquieta d'aquell nom que era el seu, esguardava el pare, fins que provant de posar-se dreta, la feina lliscà per la seda de la faldilla negra, i caigué a la catifa com esporuguida.

Anna va adonar-se que el pare l'observava interrogatiu, amb severitat encuriosida.

Ella es creia objecte de quelcom malaurat; ni remotament sospitava què podia ésser allò.

Aceptada solicitud, puede presentarse, día primero inauguración clases.

Ho va llegir en veu alta, ràpidament, com per lliurar-se d'una angoixa opressora, com per justificar-se de no sabia què, talment com si tenir un telefonema fos un acte de rebel·lió.

Però de sobte s'adonà, esverada, que ho

havia complicat més, car li era necessari donar a l'instant una explicació, sense haver tingut temps de preparar les coses.

L'actitud del pare era la de qui vol un aclariment. El demanava, l'exigia gairebé. Els recones de la cambra anaven perdent llur escalforeta, llur intimitat, com si el mal temps de fora s'hi hagués filtrat per alguna escletxa. La noia estava agitada. Al cap se li feia una confusió. Hauria volgut aparentar fermesa, serenitat, però les paraules se li entrebancaven a la llengua i li sortien en forma de veueta feble, temorena. Era vist que tot la traïa. Li esdevenia impossible dissimular la seva inquietud.

Però no tingué més remei que explicar-se. El telefonema era del Secretari de l'Institut. Ella li havia escrit sollicitant una plaça de Professora pels anys preparatoris perquè... perquè .. no ho sabia ben bé perquè. Era que una vegada n'hi havien parlat, àdhuc li havien ofert aquell lloc i ella, acabats els estudis, havia pensat que estaria molt bé no haver de demanar més diners a casa, treballar, guanyar-se la vida; vet ací el que volia ella.

Tot això dit nerviosament, amb l'esglai pintat al rostre i esperant la contesta del pare com una sentència.

—Quines bestieses!—Perquè havent estudiat Medicina t'has de posar a fer de mestra tites? Per això no et calia anar a la Facultat tants anys i fer-me gastar diners! Sempre fas coses estranyes! Tot deu ésser per anar-te'n... Si ja es veu, aquí, a casa teva no hi estàs bé. Mai no t'ha agradat fer com les altres noies. Quins romanços!

Anna restava avergonyida, volia arranjar-ho i no sabia com. Tot era donar la raó al seu pare.

—No, no; si tens raó, papà... Jo ho feia perquè estant allà podria al mateix temps treballar en un Laboratori, preparar oposicions, per no endropir-me ací. No, però tens raó, jo tampoc no ho vull. Va passar-me pel cap com una fantasia, però no és cosa que m'agradi...

—Si, tu per tal de no deixar la vida d'estudiant! Ja n'hi has passat d'anys a Madrid! No sé pas què t'hi donen. Encara no te n'has cansat? Faràs com aquell que als cinquanta

encara anava a classe i'es matriculava. Jo, del dia que vaig acabar la carrera, mai més m'hi he acostat.

Però Anna repetia:—No, no; si tens raó, no hi aniré; telefonaré que no puc acceptar.

I li semblava que es treia un pes feixuc del damunt.

A fora, el vent bufava més fort.

Ella es trobava comfortable, calenta, i no s'imaginava com l'endemà dematí podria prendre el tren per anar lluny, lluny, tota sola per només trobar capficaments inesperats.

Com havia pogut escriure allò? Però quan ho va fer estava molt entusiasmada! Podia ésser? Si àdhuc recordava que tota la tarda en va estar parlant amb l'Enric asseguts a la sorra de la platja, aquell dia encisador que l'arena era tan fresca.

—Com que sempre vols fer el que et rauxa!
—continuava el pare—. Com que tot ho fas sense consultar-me!

Que carinyosa i commovedora li semblava, en el fons, la preocupació d'ell. Com li agraià!

Ves quina inoportunitat haver rebut el telefonema acceptant-li la petició. Tanmateix ho creia més difícil d'aconseguir. I es decantava vers l'opinió del cap de casa, en un desig de complaure'l, de lliurar-se de tantes preocupacions com de moment amenaçaven amb complicar-li l'existència.

Era mes dolç fer tricot vora el balcó. I somreïa joiosa d'aquella raó que tenia ell. Que bo, que simpàtic li semblava! Si estaven d'acord. Que és bonic estar d'acord pares i fills!

Contestarien doncs aviat dient que no li era possible acceptar, per malaltia d'una germana seva...

Al cap d'avall—ella explicava eloqüent, acolorint-ho amb imatges—no era gran cosa el que cobraven allí, si bé els augmentaven el sou aviat, però no valia la pena. Més que per res era important per les relacions que un hom hi feia amb persones d'influència...

L'home callava tot escoltant-la fins que: «Veus? Amb això tens raó—va dir-li—et serien útils aquestes relacions... Potser fóra la teva sort. Qui sap! Jo ho acceptaria... Ben pensat, no està mal. Mira, ja que ho tens,

aprofita-ho. Seria una llàstima deixar-ho perdre».

Anna, amb els ulls molt oberts, sorpresa del canvi del pare, pensava: Quins acudits! Quina sort m'ha de venir! No, no, ell de cop havia tingut raó. Com havien dit, no ho acceptaria. Per què havia d'acceptar-ho?

Però el senyor Roig no s'entenia de raons. Semblava que l'haguessin girat del revés. Cridava la muller: «Veus, Teresa? Anna, marxa demà a Madrid; té una col·locació, una gran col·locació! Farà sort! Entra a l'Institut, de Professora de pàrvuls».

A la senyora se li omplien de llàgrimes els ulls tot abraçant la noia. «I per què no m'ho havies dit? Ai quant me n'alegro, creu-me».

Les germanes anaren entrant i prompte es va fer una atmosfera propícia a l'entorn d'Anna. Tots, contents, la felicitaven. Sortirien de seguida a posar el telefonema acceptant. Després l'ajudarien a arranjar el bagul. Tot estaria de pressa i ja veuria que bé. Quina sort!

Anna quedà esfondrada. Li feia l'efecte que se la volien treure del damunt. Callava, estava de mal humor, trista. Maleïa el telefonema indiscret. Ah! si l'hagués llegit sola hauria pogut dissimular i decidir al seu gust. Ara no gosava a rebellar-se. Deixava fer, arrossegada per l'alegria de la família.

2

Sota la fredor acerada del cel, el vent amaina.

Anna ni menys s'adona que l'han feta sortir, ni que va pel carrer amb les germanes que se li repengen al braç. Caminen de pressa. A l'empedrat de les voreres llurs passes esdevenen d'una sonoritat penetrada de buidor. Darrera segueix el pare estufat, pretensions, al costat de la dona, i els dos s'engresquen parlant.

De finestres i balcons no raja un fil de llum. És d'una pregona solitud l'hora deserta.

Anna té enveja de la poca gent que troba. Homes tapats fins als ulls, de passes precipitades, que tindran segurament una casa petitona, però recollida, amb el seu menjadoret decorat amb humils bodegons i amb

cadires de balca arrengrerades als costats de la taula rodona i plegable.

I aleshores se li fa més punyent la sensació de desempar en què es troba; el món li esdevé una cosa freda, oberta als quatre vents glaçats, amb ella sola al mig, sense forces per lluitar.

Però es resigna, perquè fóra ridícol oposar-se a allò que ha volgut.

L'alegria que mostra la família se li fa insuportable; els troba una colla d'egoistes i gairebé desitja anar-se'n per no veure'ls més.

En adonar-se que està capficada les germanes volen animar-la, mig engelosides de la seva sort. Però Anna enveja també la quietud d'elles, el seu avorriment, aquell no haver de lluitar i el poder seguir la pura rutina de les desairades pel destí.

Es veia tan feble, tan poqueta cosa! Que li costaven cars els triomfs, la valentia, la independència!

Com era possible que tantes vegades hagués somniat lluitar, vèncer, esdevenir cèlebre, tenir ideals i no marcir-se en un recó de món tot deixant passar els anys?

Què era, doncs, la vida? No havia odiat sempre la monotonia? Per què havia vingut al món? Cal néixer sols per menar una existència frèvola i peresosa? És que amb tantes ambicions no era menys vulgar que qualsevol altra dona?

Ara sentia tristesa, basarda, pànic purament físic. De bon grat s'hauria aclucat d'ulls en un recó de llit, a les fosques, per tal de dormir, dormir i no pensar res.

3

El viatge d'Anna fou pesat, enutjós.

Arribà cansada, desfeta. Era tard de la nit. Els viatgers amb la pruija de sortir els primers del vagó, lluitaven per llançar-se materialment a terra.

A ella ningú l'esperava. Baixà a l'andana, donà la maleta a un mosso, prengué un taxi, tot dòcilment, mecànicament.

La divertia fins a cert punt aquella situació. Però el record dels seus allà, a província, el desconeixement del seu destí incert, cristal-

litzà per Anna en un somrís amargament irònic.

«Som uns inconscients, unes màquines tristes!—es deia—. Mai no sabem el què volem, on anem i perquè».

«I jo em deixo dur, apa, apa, endavant. Que és divertit això! Veiam què en sortirà».

Com perduda en l'encantament d'un somni, s'anava endinsant en el cor de la ciutat luxosa, esplèndida de llums, i esguardava el que veia com la disfressa d'una humanitat feta de desencerts, pretensions i fallides.

«Què sé jo el que vull, ni per què ho vull? —es repetia—. Però és que per ventura ho saben els altres? Som tots uns imbècils, emmetzinats d'ambicions egoistes».

Un moment oblidà el per què havia tornat a Madrid, enfonsada en l'anàlisi de les impressions que li feien les coses. Recordava l'esporguiment de la primera vegada que arribà amb son pare. Era joveneta! Tenia moltes il·lusions, ja foses en la immaterialitat del temps. Que diferent d'abans. Tot era canviat, però Anna no sabia destriar-ne la veritable realitat. Potser encara es trobava més enganyada. I al cap d'avall, per què tant^s esforços? De què en faria de la veritat si la trobava? No és precisament això el que volen els homes? Sóc una estúpida»—va dir-se.

La son li anava tancant dolçament els ulls i per no adormir-se es posà a comptar els paquets que duia.

L'auto tenia no sé què de misteriós en passar ran dels palaus mig amagats per les frondes altes dels arbres centenaris. I tot esguardant dintre els carrers silenciosos, tancats per les reixes de ferro decorades d'aura, una gran basarda la corprenia. Tenia por que fos tancada la porta de l'Institut, por de trobar-se sola amb el xòfer i no saber on anar. Però recordant que portava diners això l'animà. «Amb diners no es pot pas tenir por» —va dir-se.

Però l'auto es deturà necessàriament. El jardí, els pavellons, la porteria, tot era fosc. Anna amb esglai provà de trucar. El timbre sonà lluny, lluny, fent més callat el silenci dels voltants. El xòfer, dret, se la mirava mentre ella s'esforçava a pensar que aquell home era una bona persona.

Quan ja es sentiren passes començà a

pagar el xòfer. Respirava amb gust, notava una deslliurança al pit.

La portera, desvetllada al primer son, despenjada, tenia cara de prunes agres. Anna li féu una salutació cortès; es sentia animada i faceciosa, però la dona estalviava les paraules, atenta només a tancar la porta, que grinyolà pesadament.

Fent cruixir l'arena sota llurs peus s'esquitllaren com dues ombres pel jardí solitari. Per tot arreu hi havia senyals d'enrenou, de desordre, l'entrada de les noies, començament de curs, obres mig acabades en les quals encara treballaven els obrers.

Anna volgué assabentar-se de les noves de l'any però hagué de conformar-se amb el dringar de l'enfilall de claus que la dona portava a la cintura i que fressejava a cada moviment d'ella.

Anna donà un cop d'ull a la cambra. Tenia el llit per fer. Pesadament deixà a terra la grossa maleta, la sombrerera, i es disposà a fer-se el llit. Però l'envaïa la tristesa. Obrí la finestra. No veia res llevat del blanquejar dels edificis propers en mig de la nit espurnejada d'estels. Aquella solitud la féu estremir i esfereïda tancà de pressa els finestrons i es posà de cara al llum que semblava fer-li companyia. Donà un tomb a la clau de la porta. A les cambres veïnes no es sentia cap soroll, com si no hi hagués ningú. Aleshores va fer el llit, amb tota la cura possible, ben pla, ben tou. Estimava allò com el seu refugi, tenia ganes de trobar-s'hi a dins, empàrada per la pròpia escalforeta.

A les fosques, tancada d'ulls, quieta, el viatge, l'arribada, el deure de començar demà les classes tot li semblava una cosa irreal, un caprici del pensament i entre somnis tot ho veia afeblir-se, disoldre's fins a perdre's en una insensibilitat absoluta, on tot restava adormit.

4

Molt d'hora es deixondí, inconscient de les coses que la voltaven.

Després al tornar-li el record tota ella es sentí esgarrifada. Aixecà el cap per veure l'hora. Era aviat. Respirà. Tenia temps.

Encara ningú sabia que Anna havia arribat. A les vuit ja es començarien a veure noies. Ara la porteria està tancada, si sortís no ho remarcaria ningú. Però, per què havia de sortir? Es que podria anar a Missa? Més tard correria la nova entre les amigues que ella era allí.

Però no té més remei que presentar-se a les classes, l'esperen; si faltés hi hauria un desordre, ella els posaria en un compromís. No; no hi mancaria pas. Quins pensaments! Aquest mateix matí aniria a raure enmig de la quitxalla salvatge.

Mai no havia fet classes. Els alumnes endevinarrien que tenia por? Què li diria el Director en assabentar-se que ho feia malament? Es riuran d'ella els menuts? Quina vergonya si els altres professors veuen que està esverada! Que és difícil presentar-se avui a l'Institut sense haver-ho fet mai! Ho veia mentalment inassolible. L'instint de rebellió se li arrelava fortament a dins. Esgarrifada volia imposar-se però coneixia que no tenia coratge. Tenia llàstima de si mateixa, de veure's tan feble, tan poqueta cosa. Tremolava de cap a peus, una suor freda la banyava, li martellejaven els polsos. Mai no havia sentit un pànic semblant. Sorpresa del seu estat es trobava ridícula.

Provà de llevar-se. Obrí la finestra. Feia un dia clar, gens de fred. El carrer i el jardí eren encara solitaris. A mà dreta s'aixecava airós el gran edifici de les escoles. Anna pensà: «Aviat això semblarà un formiguer!» I es rigué de si mateixa. Li feia vergonya tanta covardia.

Es rentà la cara, va a habillar-se. El mirall li reflectia la seva imatge, es trobava bonica. Va semblar un moment que això la decidia i li donava coratge.

Havia transcorregut molt de temps. Com que ja ho tenia tot en ordre s'assegué. Volia asserenar-se, demostrar-se l'absurd dels seus pensaments.

«No; si això és una bestiesa, em passarà després del primer dia. A més, què en trec de posar-me així? No tinc altre remei, no he vingut? Què faria doncs?»

Però tot era inútil. Una sensació de repugnància s'apoderava d'ella. Espaordida, com un condemnat a mort que no pensa més que

en evadir-se, tots els seus raonaments es limitaven a cercar la manera de defugir la obligació.

Recordava un fet de quan era petita. L'àvia la volia portar al dentista. Ella hi va anar sense dir un mot, però en ésser davant la porta del pis, així que l'àvia féu dringar la campaneta va escapar escales avall, corrent fins a casa. No li vàren pas fer tornar mai més. Ella ho recordava sempre com una malifeta de criatura, però veus aquí que ara passa exactament igual.

Impotent per vèncer tanta repugnància, vençuda, es posà tot seguit el capell i l'abric. Deixaria els paquets. Fugiria. Després ja resoldria alguna cosa.

No obstant en obrir la porta li flaquejaren les cames. Pensà que podrien veure-la i s'entornà enrera. Volgué altre cop pentinar-se, preparar-ho tot per les classes. El rellotge corria...

Estava indecisa i no tenia temps a perdre. En un moment havia de resoldre-ho tot. Amunt i avall de la cambra, els ulls fits en les agulles del rellotge, no pensava, li era impossible la reflexió. Diverses vegades es posà el capell i altres tantes es tornà a seure a la cadira presa d'una gran lassitud. De segur que tenia febre. Sofria, tota ella feia llàstima. L'aclaparament li xuclava les darreres forces i de mica en mica la calentor de la tristesa se li agafava a la pell. Tot això era estrany, idiota. I aixecant-se dreta, es digué: «Ja n'hi ha prou».

D'una revolada obrí la porta, guaità a fora. Tot era quiet. Prengué moneder i guants, tancà amb cura per no fer soroll i davallà les escales de puntetes. El cor li batejava. No gosava mirar les altres cambres de por que s'obrissin soles. Els graons de fusta malgrat el compte que tenia de posar-hi els peus cruixien escandalosament. Anna sentia dintre seu un dolor insuportable.

Un cop al jardí, remarcà amb interès que encara estava desert, sols topà amb una noia que no havia vista mai. Anna es féu la discreta i abaixà els ulls en creuar-se amb ella.

Caminava de pressa, li semblava que d'un moment a l'altre cridarien el seu nom, que l'agafarien per l'espatlla, en tenia la sensació

viva i les cames se li arronçaven. Només la seva vitalitat es concentrava en un punt únic: guanyar la porta i no ésser vista. Ja no raonava, no pensava, sols volia alliberar-se. Ho oblidà tot, el compromís signat, la desorientació que produiria amb la seva absència. Res no tenia valor ja per ella.

I així sortí al carrer... Quina delícia! Trobar-se a fora, a l'espai, a la llibertat! Però encara corria per arribar a la cantonada, donar el tomb i perdre de vista els edificis. Aleshores s'aturà. Ningú la seguia. Es sentí alleugerida.

Seguí caminant més poc a poc. Fruïa d'una gran deslliurança. Es fixava en els arbres del carrer, en el dia que feia, com si tot l'interès, li cridés l'atenció. Ho trobava bonic, alegre. Que feliç no pensar res, no volguer res, ésser lliure de cara a la limpidesa del cel.

Anava caminant i li feia l'efecte que es

trobava al començament d'una nova vida, que totes les seves coses quedaven lluny, lluny d'ella, oblidades, com si fossin estranyes a la seva existència.

I el dia s'anava obrint, amb el flamejar daurat del sol.

Anna sortí a l'ample Passeig de la Castellana, majestuós de proporcions i l'enfilà poquet a poquet, a passets menuts. Graciosament la seva silueta trencadissa anà enxiquint-se sota la grandària dels plàtans corpulents transpuadors de transparències càlides.

Poca estona després ja no era més que un puntet negre, insignificant, que seguia impertorbable la trajectòria marcada pel seu destí.

Els estels de la nit aquella no guaitaven al cel, però seguien el seu curs pels espais llunyans, amarats d'infiní...

MERCÉ LOPERENA.

L'ASSEDEGAT

...Si, ja ho sé... ara recordo... vós sou un gran metge! Serà per això que hauré vingut —Ben bé, no ho recordo—Però, què voleu que us digui ara! De què pateixo?—Al diable tots els mals! Es que jo pateixo d'alguna cosa? —Ja us ho diré, doctor—Jo voldria, fins i tot m'agradaria ser un guillat—Justifica tantes coses la guilladura!—Tots els desencerts! Ai! doctor, em sembla que és aquí que em fa mal, aquí al pit, al cor, no ho sé. Però quin home més gran sou! Com escolteu les meves bestieses, amb quina atenció. Perquè ja ho sé que són bestieses això que dic—I per què les diré?—Perquè ens agrada tant als homes fer el beneit! No us impacienteu, doctor, no—Si; tot seguit vaig a dirvos—ho: ja sé que teniu feina. Si a mi tampoc m'agrada empipar a la gent. A mi m'agrada anar al gra. Al gra, fora preàmbuls. Jo sóc un home com vós, si fa no fa. Ja ho veureu. Jé, jé, jé...

Però això em revolta, no m'ha agradat mai assemblem-me a ningú. Sóc un fanàtic de la originalitat.—Ah! la originalitat! Què us en sembla a vós?—

I no us cansa la meva xerrameca? Jo que em creia ferme insuportable. Perdoneu, perdoneu. Ja us he dit com m'agrada anar al gra. Però és curiós com sovint un home es distreu i el perd, el perd veritablement el gra.

Us agraeixo, us agraeixo, doctor, la vostra atenció. Com es coneix que sou un home de bé.—Jé, jé, jé...

La paciència, la paciència és una gran cosa! Sobretot quan un coneix que la hi volen fer perdre.—I quina resistència cal tenir, doctor! Es això, es això, doctor, resistir, resistir sempre en tot...

Al cap d'avall quin és l'home que al ficar-se al llit cada nit no es recorda de no haver-ne tingut gens, de resistència?—Com ens agrada de proclamar allò que no tenim, que ni en coneixem el gust.

Però també en fruïm de les nostres febleses, oi? Hi ha un cert goig en compadir-nos a nosaltres mateixos. Al cap d'avall no som res més que uns infants amb pèl a la cara... jé, jé, jé...

No ens hem pas d'indignar amb nosaltres mateixos, oi? Fóra massa hipocresia això.

Doctor, quan un home es torna sentenciós, es converteix tot seguit en un malalt.

Doctor, jo fa molt de temps que m'estudio i he observat: Que sóc un home com els altres. Això si, com els altres. No sé si m'hauria tranquil·litzat gaire veure'm diferent.

La originalitat de vegades ens esporugueix, ens alarma. Es davant els altres homes que ens agrada distingir-nos, però a soles és poc tranquil·litzador trobar-nos diferents del proïsme. A soles, a soles, doctor, tot pren un altre caire. Jo sóc com tothom, vull ésser com tothom, faig com tothom. Per això puc ésser igual que vós, que el meu criat, que el meu cira-botes. Jo em veig anant pel carrer, i això ja és tranquil·litzador, jo em veig igual que els altres. I amb què ho conec?—Doncs molt senzill, en què no crido l'atenció de ningú. Pot haver-hi res de més tranquil·litzador, de més satisfactori? Confondre's amb els altres, representa una certa unió, una certa incorporació amical. Davant la distinció, es desperta en el pròxim una resistència que es tradueix en burla o en menyspreu. En la simple admiració, no hi crec, doctor, i em faria por el fantasma de l'enveja que s'amaga darrera la seva ombra. Per això jo sóc feliç, perquè sóc i vull ésser com els altres. Per això jo necessito, per estar del tot tranquil, que els altres siguin com jo.

Per això he vingut...

—Vós direu—sospirà el doctor, resignat.

—Jo sóc feliç, jo sóc molt feliç de viure! Es per això que sóc tan desgraciat.

Veureu; sóc un enamoradís. No us alarmeu, un enamoradís integral. Ben dit, oi? Oh!

l'expressió, l'expressió! Sobretot l'expressió!
La música de la paraula! Es de tot que estic enamorat, extasiat. Per això torno a dir-vos que sóc tan feliç.

Voldria explicar-me, però sóc com un foll embriagat de llum i de vida per tots quatre costats. Estimo les coses i el món, vet-ho aquí tot. No tinc preferències, tot ho estimo igual.—Que se'm fa difícil de fer-ho entendre. Sóc un pur extasiat. No hi ha bo ni dolent, bonic ni lleig per a un exaltat com jo, constantment en adoració davant el món creat. La naturalesa té per a mi fascinations insospitades. Sóc un assedegat de llum, d'espai, de color. Estimo el ritme de les coses, fins a esdevenir-ne un fanàtic. I els dies se m'esquitllen en pura contemplació i cruelment vaig convertint-me en un assedegat d'existència que voldria eternitzar damunt meu i aturar el platejar del temps damunt la meva testa.

Cada dia noto el mateix; que alguna cosa s'escapa de mi; que els lligams de la vida s'afluixen, que perdo i no sé què. Busco i no trobo res. Porto les mans obertes i sempre buides.

I jo tant que m'ho estimo tot i vull acostar-me a tot, fondre-m'hi! I les coses semblen tenir una intensitat de vida forta, eterna. Però el que falla sóc jo. Elles viuen, jo em sento morir; elles queden, jo sembla que me'n vaig; elles són eternes, jo tinc por de perdre'm en el no res.

Això, això és el que tinc, doctor. Ja ho he trobat. Ara, ara anem al gra. *Tinc por* i no sé de què. No és de vós, no és dels altres, del món no. És por de mi mateix. Com se'm fa irresistible, com se m'aguditza dolorosament aquesta por cada dia que passa. He esdevingut un malalt, un foll. Sí, doctor, tinc por de mi, de trobar-me sol amb mi. Jo, a les nits, no dormo; només tremolo de cap a peus com la fulla a l'arbre.

Quan es va fent tard, els llums s'apaguen, les remors cessen, els altres dormen, jo al llit, amb els ulls molt oberts en la fosca, dintre aquella soledat i aquell silenci, em vigilo a mi mateix, m'observo. I a mida que això dura, no goso bellugar-me; la respiració se'm fa fadigosa, em sento una excitació amagada per dins, suo i tinc fred i llavors arribo al

màxim de la feresa, quan penso que puc tancar els ulls i em puc adormir.

M'esgarrifa de sentir que se m'afluixen els membres, que les mans se m'obren en una lassitud abandonada i que jo em perdo, em perdo irremissiblement en tancar els ulls. És inútil que vulgui pensar en el dia de demà; que tornarà a lluir el sol, i xiscladissa d'ocells i rialles. És inútil que vulgui àdhuc dormir amb un altre, perquè jo sé que allà on puc anar quan dormo no m'hi acompanyarà. Podrà abraçar-se a mi estretament, estretament al meu cos que sóc jo, però a mi no em reté ningú. Jo, jo, que sóc consciència subtil, impalpable, jo sóc sol, tristament abandonat durant el somni de la nit! Voleu més abandó que no tenir ni consciència de la pròpia solitud, perquè quan jo dormo, a la nit, dormo, és a dir no hi sóc, és a dir jo, jo, el meu jo, la meva essència, la meva substància deu restar perduda, sola, abandonada, qui sap a on. I doctor, aleshores sento, sento una por esgarrifosa.

De dia la por se m'esvaeix perquè jo em sento viure, em veig, m'escolto, tinc la companyia de mi mateix. Qui m'estimarà més que jo mateix! Però de nit desapareixo de mi, estic sense mi mateix, fora de mi.

Compreneu que hi pugui haver més gran solitud?

Hi haurà criatura més desvalguda, més indefensa doctor? Com i contra què em puc defensar? I jo podré resistir aquesta soledat eterna després de la mort? Serà això el morir, l'oblidar-se d'un mateix, el no tenir consciència de la pròpia consciència? Què seré, doncs, aleshores? No és horrorós això? No és paorós? Per què som tan orgullosos essent tant impotents davant el fatal, l'irremeiable? Compreneu com estic malalt, doctor? I això que sé positivament que sóc igual que els altres homes, més que ells encara, perquè ells ni desperts moltes vegades no tenen consciència de la pròpia consciència. I ara prou, doctor.

I sense afegir un mot es posà dret, i la seva figura elegant de gentleman, anà caminant dignament fins a la porta. L'obrí, però abans de traspasar-la es girà en rodó de cara al doctor, que romania assegut darrera la taula, a l'altre extrem de l'estança i li digué amb veu alta, ferma:

—Ara ja ho sabeu tot! No vull sentir la vostra resposta.

Penseu el que vulgueu. Al cap d'avall no podeu fer més que riure-us irònicament de mi tot pensant que sóc un foll. Però això tampoc ho fareu, perquè no tindreu la valen-

tia de riure-us de vós mateix, perquè vos i jo som la mateixa cosa.

I lentament, pausadament, amb certa dignitat en el caminar, desaparagué escales avall...

MERCÉ LOPERENA.

J O S E P G U D I O L

Investigador i conservador. Bell lligam de virtuts que assegurin la grandesa de servir les tradicions pairals de cara al futur de la pàtria.

M A R I A N S E R R A I E S T U R Í

Reverenciem la exemplaritat d'aquest estudiós de la Patrologia, enaltidor de l'esperit català sota la llum de Torras i Bages.

J O H N D O N N E

Marià Mallet ha fet sentir autoritzadament la veu catalana en la commemoració del tercer centenari de la mort d'aquest poeta anglès un dels més grans poetes de la noble pleiade dels ambiciosos de la pura abstractesa al qual volem saludar amb paraules d'una de les seves cançons d'adeu tranquil:

un tal diu:—Es mort.
tal altre:—Respira millor.

Aquesta es la immortalitat: la mort en veu baixa.

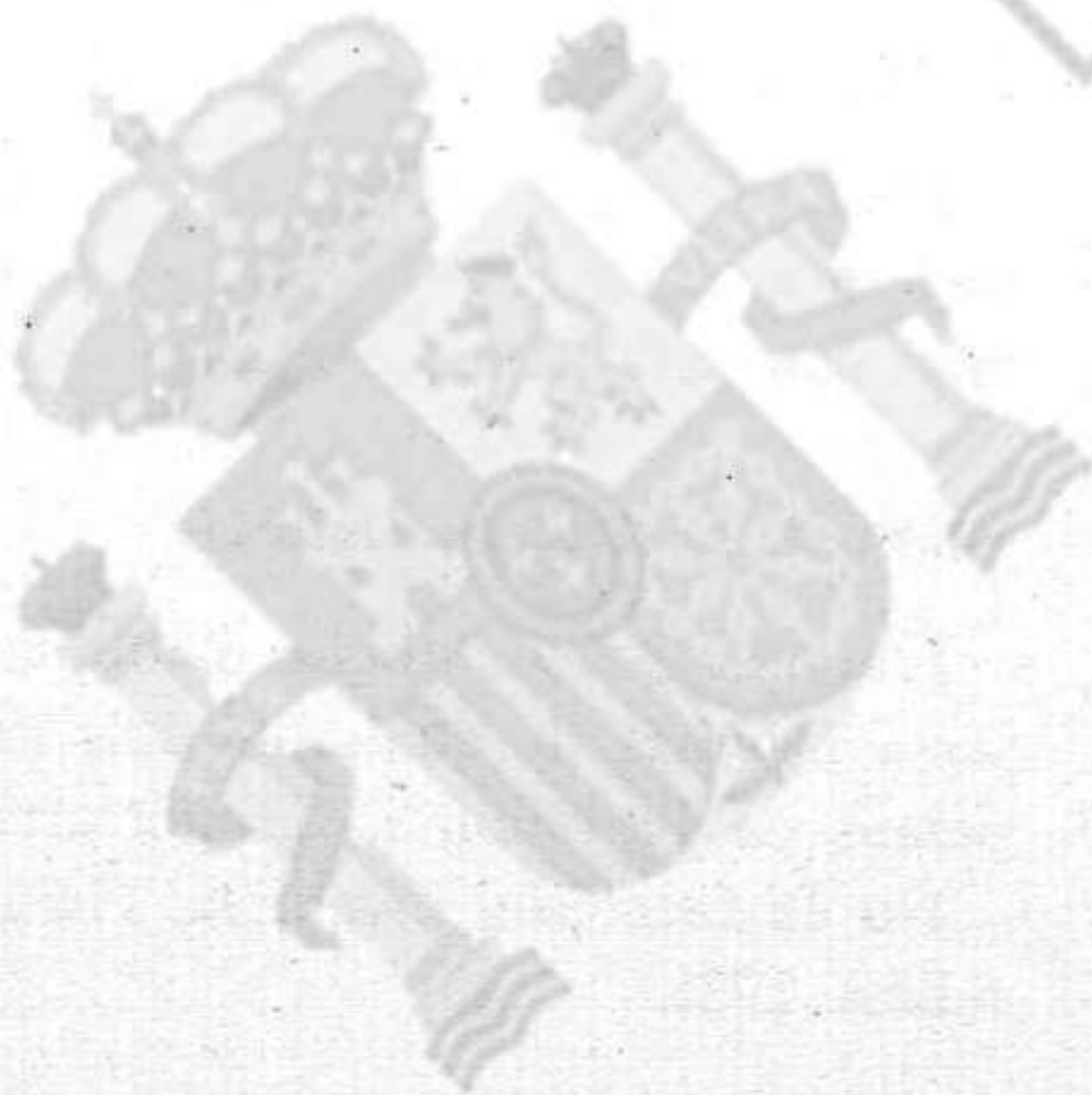
R I T M E S

51

Infant? Han fugit els arcàngels de glaç i de flama
pel fons d'un magnètic gran caos de llums d'ultratomba...
Germà, lamentable germà! La balança florida
teixida amb un tany d'ametller i altres cent d'olivera
(cent tanys de cent anys, oh record!), gronxa encara la fullada
faldada que t'era bressol. I a l'entorn de la gràcil
barquilla de pau, cara al sol, l'esperit dels silencis
governa el compàs alternant del timbal i la flauta.
Llorers i xiprers fan corones damunt les tribunes
del marbre daurat. Tu modulates en l'aura i en l'ombra
i en l'aigua i en l'ala del vol dels coloms que s'enlairen
tallant el repòs (voluptat!) d'una comba de roses...
Infant! Oh germana! Germà de l'amor sense sexe!
Quin sexe caldria a la mort, fruit d'amor en exili
lligat amb físelles astrals al repòs dels arcàngels?
Amor, oh naufragi de foc en un mar d'ombres grises!
Si cerco el ressò de la veu dintre l'arc de les urnes
responen les voltes de llum i ta veu vagareja
perduda en el joc escampat de l'arcada sonora.
Diria que tu tota sola, veu pura, suscites
un pàllid engany retrobat de l'eterna tonada,
sols tu, veritat del caliu amb mortalla de cendres...
Infant? Oh germana-germà! Com un front ric en angles,
escoltes el batre d'un pols amb la doble harmonia
del cor que cisella amb dos cops, martell viu, la figura

subtil que trenaven els tanys d'ametller i olivera.
Jo dic sota un rou de sanglots: «No t'allunyis, retorna,
sospir de l'adéu, infant pur, ombra d'or del meu somni,
germana-germà! Quan t'esmunys en la pau de les prades
i allargues el vol, tot un plor de corolles desfetes
perleja el meu front, vas d'oblit decantat, melangia!»
Somrius, infant trist, paisatge, record? Taciturna
s'enfonsa en l'onada voluble dels sons i els silencis
la gràcia dels mots. L'aire-vent que escabella les branques
dispersa la veu d'un retorn de laments milenaris
units amb un ritme de flauta i timbal. Oh sagetes
de llum, musiquesses verbals! I en la pau de les pauses
només endevino el ressò d'un anhel que palpita
vibrant en la oberta ferida sagnant de la polpa
sonora, i el vol de vellut d'una fuga d'arcàngels...
Infant: clou els ulls dolçament, creua els brassos i digues:
«Amor, esquelet de foc blanc dins un llac de tenebra!».

A. ESCLASANS

MORALITATS I PRETEXTOS

NORMALITAT DE LA HISTORIA

El pare i l'infant de sis anys són al *Pim, pam, pum* de la fira. Les millors jugades tenen premis que l'infant cobeja.

Tot el desig de l'infant en aquests mots al seu pare:

—Si saps guanyar, t'estimaré molt.

CAL TRIAR

I si aspirem a la normalitat d'una literatura, no ens hem d'acontentar de tenir el que Rozanov, amb blasme collectiu, deia: *una lectura*.

INDOCUMENTAT

Ho semblareu si en preguntar-vos quin és el vostre bagatge només podieu respondre: —La meva susceptibilitat.

EL LLENGUATGE DELS DEUS

Ell i ella discutien al carrer. Capvespre. Ell i ella, de sempre i com sempre. Al fons de totes les civilitzacions un mateix anhel de companyia i un mateix esforç inútil per tal d'ésser comprès. Discutien ell i ella, com han discutit d'ençà que el món és món.

Ell retreia conceptes abstractes amb ressò etern.

I ella replicava amb airada vehemència:

—Fa riure tot això. Ja t'ho diré ben clar.

PUNT DE MEDITACIO

Poesia pura, cinema pur, oci pur...

Ara, una mica de contacte amb el treball pur, (i quin cronista Eremburg de Citroën 10 H. P!), ajudarà a rectificar moltes coses i a posar en ordre la nostra consciència afligida d'homes moderns.

NIT DE REIS

No ens cal esperar el cicle nadalenc. Trobarem el clima propici a la màgica meravella sempre que practiquem el que Swinburne nomenava el noble plaer de la lloança.

JUAN JOSE DOMENCHINA.

Podríem agermanar la gravetat moral d'aquest poeta, amb certs aspectes, no gaire comentats, de la fesomia íntima del nostre Manuel de Camanyes. Contenció púdica d'una expressió biogràfica (*la corporeidad de lo abstracto, el tacto fervoroso*) sempre distant de la facilitat cínica d'un Bartrina, sempre de cara a l'estoïcisme de la més pura tradició llatina.

LEMA DE CLAUDEL

L'esperit no coneix sinó el present, com a síntesi del passat, del qual, amb l'esdevenidor, és feta una sola tela inesquinsable.

EXPIACIO DEL CINEMA

L'anunci pràctic d'una màquina de sorgir mitges a la porta de qualsevol dels nostres múltiples palaus de l'art mut i del nou art sonor.

No és faceciosa inventiva. Ho hem vist a Barcelona 1931.

RETORN

Després d'haver exaurit totes les possibilitats de la deshumanització de l'art, tornem al realisme de la passió, al món meravellós de joventut, de R. Browning.

PIERRE LASSERRE

Per tal de profunditzar l'estudi dels temes que més preocupaven la noble atenció d'aquell home

de lletres francès: el romanticisme, la doctrina oficial de la universitat, les capelles literàries, Renan i nosaltres, Mistral, els quals foren també rics de dinamisme per al nostre renaixement 1900, ens caldria una completa edició del *Glossari* de Xeniús, que l'honor de les lletres catalanes deu a l'objectivitat intel·lectual.

POEMES EN EL TEMPS

Aquesta és la poesia que *passa un moment pel nostre pensament i continua fent via.*

Concepció Casanova, amb un cor ben alt (com en els himnes de senyera), dreta contra el temps (ella mateixa, senyera del temps),
*ha enervat el braços per unir
l'estrella que perdura i el vent que ha de morir.*

CATALANS CENT PER CENT

Els coneixereu per l'ús cridaner del *vós* florallesc al voltant del ring un dia de match Uzcudun-Camera.

ESQUERRES I DRETES

També l'emulació dels esperits coneix els dos

extrems: els que volen l'experiment i els que cerquen la perfecció. Equidistants, els homes d'adamantina honestat d'ànima, com Tomàs Hardy, del qual John Middleton Murry ha dit que utilitzava la totalitat de l'experiència.

MAURICIO BACARISSE

Li havien concedit un premi. La seva obra era saludada per la fallaguera de l'èxit.

—Espera! Detura't! Escolta!, li deien les veus de la terra.

I a ell, insensible als crits d'ençà, lliurat a la contemplació que no és immobilitat ni moviment, perquè ha vençut la mesura del temps, no li calia escoltar les veus de la terra perquè havia trobat dins el concert infinit el ritme ple que aquí baix pressentia.

DIES IRAE

Sortós aquell del qual, a la fi, amb el nom moridor, pugui ésser dit: Les obres són fortes, poden esperar.

J. M. LÓPEZ-PICÓ.

EL TEATRE DE LLUIS MASRIERA

(FRAGMENTS D'UNA CONFERENCIA)

La tendència vers l'expressió sintètica no és solament resultat d'un anhel de simplificació— conseqüència lògica d'una època anterior de barroquisme i d'exuberància oratòria— sinó que radica també en els nous elements expressius de la plàstica moderna.

L'actor que parla davant d'una cortina llisa o d'una escenografia inexpressiva, ha d'emplear el llenguatge vulgar o l'imatge poètica si vol fer sentir a l'auditori l'impressió, per exemple, de què es fa fosc. Ha d'explicar amb paraules aquest procés de la naturalesa. Però si la llum de l'escenari és l'encarregada de produir aquella sensació, l'explicació sobra; l'autor ha substituït la paraula per la llum.

Aquesta introducció de nous elements en el teatre, dels quals pot disposar l'autor per transmetre als espectadors l'emoció personal, no vol dir «tordre le cou a la littérature», com volen imposar els adeptes d'algunes escoles modernes; més aviat jo crec que explica un fet invers.

Amb to despectiu s'ha dit moltes vegades parlant de quadros, que una pintura era massa literària, i en el meu concepte no solament ho ha d'ésser l'escenografia sinó totes les arts que col·laboren en l'escena i que formen part integrant, inseparable, de la OBRA.

Actualment encara existeix la dèria de separar la literatura de la mise en scène, com els nostres avis judicaven apart la melodia de l'acompanyament. Jo recordo encara les discussions sobre l'inspiració de Wagner, quan els vells deien que amagava la pobresa melòdica darrera la seva gran fastuositat instrumental. Que és lluny això!

Es clar que, encara actualment, espectadors poc avesats a presentacions d'una certa solvència artística, creuen sovint que l'emoció que els ha produït una obra és deguda a la perfecció plàstica. Jo els podria citar fets que demostren que la més acurada mise en scène no emociona si no hi ha la obra teatral (teatral damunt les taules, no damunt el paper), com l'instrumentació més perfecte no salva una concepció banal.

Si l'autor dramàtic pot disposar de la paraula, de la llum, de la pintura, del gest, de la música i de tots els elements que la plàstica moderna posa al seu abast, si tots aquests elements s'armonitzen dins d'una concepció literària, si l'espectacle teatral perfecte és Harmonia, no podem dir que aquesta harmonia és literatura?

* * *

Per dissort, gairebé sempre tots els elements aplegats amb el nom genèric de mise en scène són relegats al camp de l'interpretació, quan haurien de considerar-se part integrant de la creació literària, a càrrec de l'autor que ara, si bé té a les mans tota una gama de mitjans expressius que valoritzen la paraula i la complementen, no els utilitza d'altra manera que a través d'unes acotacions al text parlat, que gairebé sempre surten deformades quan pugen a l'escena.

EL JOC

Obra original de LLUIS MASRIERA

(1928-1930)

il·lustracions musicals de MANUEL BLANCAFORT.

I. PROLEG. — Presentació del guany sense esforç.

El guany sense esforç.

II. — L'home a la casa de joc.

L'home.—L'esperit jugador de l'home.—Un criat.—La veu del banquer.

III. — L'home i les cartes pocasoltes.

L'home.—L'esperit jugador de l'home i els personatges de les cartes.—El Rei d'espases.—El Rei d'oros.—El Rei de bastos.—El Rei de copes.—El cavall d'oros.—El cavall de copes.—La sota d'oros.—La sota de copes.—La sota d'espases.—La sota de bastos.—L'As de copes.

IV. — La casa del jugador.

Elena, la dona del jugador.—La tia.—El Doctor.—L'home.

V. — El final de sempre.

L'home i els personatges de les cartes.

PROLEG

S'obre lleugerament la cortina. Apareix el *Guany sense esforç* i es queda a davant del públic sense dir res. Porta el cos daurat però les calces són velles i estripades, del braç dret li penja un grapat de cartes i de l'esquerre una fulla de diari amb les cotitzacions de la borsa. Per cap té un cascabell que sona quan es mou. (Pausa.)

UN DEL PÚBLIC.—Qui és aquest?

GUANY.—Sóc *El Guany sense esforç*.

UN.—Perquè vas vestit tan estrany?

GUANY.—Sóc d'or fins la cintura, però mai no he tingut diners per comprar-me unes calces noves.

UN.—Això és ultra-modern.

GUANY.—No, sóc tan vell com els homes, la serp del paradís ja em duia a dins.

UN.—I sembla jove!

GUANY.—Sóc jove eternament. No puc envellir...

Ja veieu que per cap tinc un cascabell i que tinc per cervell un perdigó, que si començo amb or, acabo amb pellerinques. Doncs malgrat això tothom em busca, no tinc més que moure el cap i en sentir el cascabell els homes em segueixen. No tinc ales ni em puc valdre de les mans, però volo per l'èter incolor. Sóc el guany sense esforç, el pare del joc... tothom m'estima... Sols tinc un enemic.

UN.—Un enemic?

GUANY.—Sí, el treball!

(*Un espectador malhumorat s'aixeca i surt de la sala tot dient*):

ESPECTADOR.—Bé, vaja, això és una rifada, això no és teatre... (Pausa.)

GUANY.—Aquest senyor té raó, això no és teatre, això és LA VERITAT!...

(*Es clou ràpidament la cortina.*)

PRIMER ACTE

A l'escenari del centre, l'extremitat d'una taula de joc amb el tapet verd; aquesta taula representa que continua fins a l'escenari de la dreta, el qual estarà tapat per una cortina semi-transparent. Damunt la cortina es dibuixarà l'ombra dels jugadors asseguts al voltant d'una taula sota el llum encès que penja del sostre. En l'extrem de la taula visible, que arriba fins a mitja escena central, seu l'Home. L'Esperit jugador de l'home arrupit darrera la cadira, entera al públic del que aquell va pensant. Durant tot l'acte se sent a dins la monòtona cantarella del banquer que diu:

VEU DEL BANQUER.—Feu el joc. (El jugador posa un parell de fitxes damunt la taula.)

VEU.—Ja està fet. No van més postes. (El jugador mira fixament en la direcció on se suposa el banquer, el qual continua fent el joc. Es veu l'ombra dels seus moviments damunt la cortina blanca. Un rasplet immens que fineix amb una urpa de drac, ix de la dreta i escombra les apostes.)

ESPERIT.—Se'ns ha girat la sort... la maleïda sota! Ara te'n vols anar?... I si la sort canvia?... No hem de marxar mentre tinguem un cèntim.

BAN.—Feu el joc.

ESPERIT.—No saps què fer... vacilles... Posem-ho tot d'un cop, surti el que surti. (El jugador posa totes les fitxes.)

BAN.—Ja està fet... No van més postes.

ESPERIT.—I si perds, què faràs?... No hi pensem ara. Un sis, un cinc, un rei,... un tres, un quatre. Que n'estem d'impacients... La maleïda sota que no surti. Si guanyes partirem?... No jugarem mai més, ja és massa pega! Hi ho promets de tot cor?... per això t'espantes? (Satisfet.) Ja s'ha girat la sort. Ho veus? guanyem. (El rasplet porta unes quantes fitxes davant del jugador. El jugador agafa les fitxes i s'alça.) Si ha canviat la sort, és llàstima deixar-ho. Tampoc en tenim prou per fer callar els de casa.

BAN.—Feu el joc. (El jugador torna a seure.)

ESPERIT.—Guardem alguna cosa per si falla. (El jugador posa la meitat del que ha guanyat.)

BAN.—Ja està fet... no van més postes.

ESPERIT.—Un cavall, dos cavalls, un vuit de copes. Si ara sortís la sota ens rebentava... un as, un dos. Molt bé... (El rasplet porta un munt de moneda.)

BAN.—Feu el joc.

ESPERIT.—La sort ens vé de cara, aprofitem-ho que la sota no surt. Podem arriscar més, posem-n'hi 15. (Hi posa 15 peces.)

BAN.—Ja està fet... no van més postes. (Pausa.)

ESPERIT.—Per ara van sortint que és una joia. (Pausa.) Ja dominem el joc... vinga, són nostres... (El rasplet porta un feix de peces.) Amb tres cops com aquest podrem marxar.

BAN.—Feu el joc.

ESPERIT.—Ja podem ésser valents, posem-hi el doble.

BAN.—Ja està fet... no van més postes.

ESPERIT.—Un rei... la sota maleïda... ens porta mala sort la sota d'oros. (Pausa.) un cavall?... hem perdut... ja m'ho pensava. (El rasplet recull la moneda.)

BAN.—Feu el joc.

ESPERIT.—Ara siguem prudents, guardem recanvi. (N'hi posen menys.)

BAN.—Ja està fet... no van més postes. (El jugador segueix esverat el joc del banquer.)

ESPERIT.—Un sis, un quatre, un dos... (Pausa.) Potser s'arreglarà... no surt la sota... el rei ens ha perdut... tenim mal dia... (El rasplet recull la posta.)

BAN.—Feu el joc.

ESPERIT.—Hem tingut massa por, les cartes són dolentes. S'ha de forçar la sort... possem-li grossa. (El jugador posa l'aposta.)

BAN.—Ja està fet... no van més postes.

ESPERIT.—Mal llamp... també hem perdut... això ja és massa.

BAN.—Feu el joc.

ESPERIT.—Hem de guanyar el perdut. Canviem

de color que avui el negre ens porta mala sort.
(*Posa la posta.*)

BAN.—Ja està fet... no van més postes.

ESPERIT.—Un rei... un sis... un dos... Si hi poguessim ficar el cavall d'espases. (*Pausa*)...

Què vol aquell ximplet. S'hi han d'ésser nostres... (*El rascllet porta moneda.*) Ho veus, si no pot ser de perdre sempre.

BAN.—Feu el joc.

ESPERIT.—Posar-li tot d'un cop, o caixa o faixa.
(*El jugador li posa tot, però es repensa i en treu una part.*) Ben fet... No val a perdre el cap... guardem reserva...

BAN.—Ja està fet... no van més postes.

ESPERIT.—Un... dos... masses cavalls, ja es posa negre... Ara tu penses que el banquer és un pillet... l'escanyaries... (*Pausa.*) No t'esveris, aquesta l'hem perduda, l'hem de rescabalar sigui com sigui. (*El rascllet recull l'aposta.*) Aquest lladre s'emporta una fortuna. Si poguessim fer trampes amb quin goig rebentariem tots aquests que ens roben...

BAN.—Feu el joc...

ESPERIT.—Posem el poc que ens queda. Si guanyem, quan tinguis solament el que has perdut t'aixeques i partim. No jugarem... fins que la sort no ens sigui tan revessa.

BAN.—Ja està fet... no van més postes.

ESPERIT.—Mira bé si amb l'alè o amb la mirada, pots atreure les cartes com les serps. No els treguis del damunt la voluntat. Un as... un dos... un dos... un as... un tres... com tarden a sortir aquesta vegada... com et bull el cervell... Sento el pols del teu cor... No t'espantis que encara guanyarem... Ara ve la darrera... La sota maleïda... (*El rascllet s'emporta l'aposta.*) Mal llamp... no ens queda res. (*El jugador es queda aclaparat amb els colzes damunt la taula i el cap entre les mans.*) (*Pausa.*)

BAN.—Feu el joc... (*Pausa.*) Ja està fet... no van més postes... (*Se sent el soroll de la moneda que paga el banquer.*)

ESPERIT.—Ets com un foll que tot ho mataries. Et tiraries com un lleó damunt les postes... Ara robaries per tornar a jugar... Però això no es pot fer. T'agafarien... Aixeca't com si res... Si aquí sabien com et bull la sang. (*El jugador s'aixeca.*)

ESPERIT.—(*Parlant-li a cau d'orella.*) Ara tu vols guanyar sigui com sigui?... Vols conèixer el secret d'un joc de cartes? Segueix-me i el sa-

bràs, no et desesperis... Sabràs qui són, què fan i perquè es burlen de tu i dels jugadors que perden l'esma. Quan tornis seràs l'amo de les cartes. Segueix-me i ho veuràs... (*El jugador agafa el capell i el segueix com un bè.*)

BAN.—Feu el joc... Ja està fet... no van més postes...

TELO

II Quadro

MÚSICA

Se sent darrera el Teló el brugit de la gresca i de les rialles i un cant esbojarrat:

Fem tabola

xirinola

i burlem-nos de tothom.

Dins del calaix de les cartes. Es van desprenent del cartó les quatre sotes, més lentament els quatre reis i després dos cavalls.

REI D'ESPASA.—(*Al d'Oros.*) Company hem de parlar!

Em voldria casar amb la sota d'oros!

REI D'OROS.—Pren-la!

REI D'ESPASA.—Ella no em vol!

Aquell ximplet de copes,

No la deixa un moment, li va darrera com un gos.

REI DE COPES.—Ep!... senyor espasí... la llengua quieta!

No sóc ximple ni gos!

Si a mi m'estima,

és que valc més que tu.

REI D'ESPASA.—El vi et deu pujar el cap!

Infeliç... que no saps amb qui enraones?

REI DE COPES.—Quan sóc trumfo jo mano més que tú!

REI D'OROS.—Dins del calaix, de trumfos no n'hi han,

tots som iguals, iguals... iguals... iguals.

REI D'ESPASA.—I l'honor del meu coll?

REI D'OROS.—Així estem?...

No saps el què és honor?

L'honor no és més allò que es necessita.

Si necessites oros,

l'honor serà daurat.

I si t'agrada el vi

trobaràs gran honor dins de les copes!

Ara et convé la Sota;

molt honorablement
li parlaré de tu.

REI D'ESPASA.—T'ho agraeixo.

REI DE COPES.—Gràcies, home, i a mi em deixes plantat?

REI D'OROS.—De tu no haig de dir res, prou que t'estima!

REI DE COPES.—(Anant a parlar a la sota d'oros.)
No et necessito gens, rei de la truita!

REI D'OROS.—Insulta l'or, beneit!
Jo sóc omnipotent i mano sempre.
Ho sents rei dels alegres?... (Apart.) No goso a dir embriacs.
Deixa'm parlar tot sol amb la soteta.

REI DE COPES.—(A la sota d'oros.) Ja ve el teu rei, no et deixis enganyar.

SOTA D'OROS.—No tinguis por, no veus que tu m'agrades. (Se separa el Rei de Copes.)

REI D'OROS.—Escolta'm filla meva.
t'haig de donar un consell.

SOTA D'OROS.—No l'hi demano.

REI D'OROS.—Es igual, no el demanis, jo te'l dono!

SOTA D'OROS.—Si me'l dona i no el prenc, no se m'enfadi.

REI D'OROS.—Ja hi estic avesat, ningú els segueix,
però el tinc aquí dins, i l'haig de treure,
un consell dins del pap fa molta nosa.

SOTA D'OROS.—Vinga doncs el consell. No vull que es passi!

REI D'OROS.—Crec, soteta, que fóra un bon negoci que et maridessis amb el rei d'espases.
Ell et defensaria l'or que portes.
El caixó està revolt.
Quan no se sap qui és trumfo tothom mana.

SOTA D'OROS.—Si és tan beneit el pobre Rei d'Espases!
Què en faré d'un marit
que tot ho vol matar. I és poca solta!
I tan passat de moda. No m'agrada!

REI D'OROS.—T'agrada el Rei de Copes?

SOTA D'OROS.—Sempre el veig tan alegre i tan afable!

REI D'OROS.—Potser té una alegria sospitosa.

SOTA D'OROS.—No ho cregui, pobre Rei.
tota sa vida té la copa al costat,
ja no fa cas del vi.

REI D'OROS.—I estàs segura
que no el mou l'interès?

SOTA D'OROS.—Es clar que sí!... ja ho sé que em vol per l'or.
I el Rei d'Espases, no?
Sols em parla d'honor i em busca pel mateix.
Si haig de comprar un marit
el compro que m'agradi.

REI D'OROS.—I si et va malament?

SOTA D'OROS.—En comprarem un altre de recanvi... (Girant-se.)
Noies, avui gran festa!
Em caso amb el rei de Copes.

SOTA DE COPES.—Quina joia!

SOTA DE BASTOS.—Ja podrem refrescar!

SOTA D'ESPASA.—Es casament d'amor?

SOTA D'OROS.—Per la meva banda, sí.

SOTA D'ESPASA.—Jo et felicito. (Sota d'oros presenta el seu enamorat a les seves companyes.)

REI D'ESPASA.—(Al de bastos.) Pràxedes, estem perduts.
les mossès ja no ens volen.

REI DE BASTOS.—Són modes que canvien cada dia.
l'espasa i el bastó
tornaran a manar.

REI D'ESPASA.—No et facis il·lusions!... Passats de moda!
No hi ha res tan fatal pels reis d'espases!

REI DE BASTOS.—No t'espantis, Guillem, les modes tornen. (Entren corrents els cavalls d'oros i de copes.)

CAVALL D'OROS.—Casament!... casament!...

CAVALL DE COPES.—Farem tabola!...

CAVALL D'OROS.—Es junten l'or i el vi!... Ja tenim gresca!

SOTA DE BASTOS.—Haurem de fer grans festes. Qui m'ajuda?

CAVALL D'OROS.—Jo faig un!

CAVALL DE COPES.—Jo també!...

SOTA DE COPES.—Digues què vols que fem i et creurem desseguida!

SOTA DE BASTOS.—Una gran processó!
Farem sortir els gegants; el rei d'espasa i el de bastos que estan fets a ballar.

REI D'ESPASA.—D'això en protesto!

SOTA DE COPES.—Calla, deixa-la dir!

SOTA DE BASTOS.—Després vindran les trampes: els cavalls!

CAVALL D'OROS.—També en protesto jo!
l'or és sagrat, de trampes no en fa mai!

REI DE COPES.—Vaja, no us disputeu! (Intervinent.)

deixem la processó de banda,
que vingui l'as de copes
i podrem beure tots. (*Ve l'as de copes tot feixuc.*)

CAVALL D'OROS.—Ai que ve l'home!... (*Confusió; reis, cavalls i sotes tornen al seu lloc. Entra l'Esperit seguit de l'Home.*)

ESPERIT.—Bon dia, rei d'espases.
Patriarca del joc!

REI D'ESPASA.—A què has vingut, esperit?

ESPERIT.—Vos porto l'altre jo, de carn i ossos.

REI D'ESPASA.—I a què vé?

ESPERIT.—Res de mal, vos vol conèixer.
ja us ho dirà ell mateix.

REI D'ESPASA.—Que ens miri bé per fora, ja en té prou!

JUGADOR.—No ens amagueu el joc. Sigueu amables.

REI DE COPES.—Si un dia som gentils i no en som l'endemà, ja rondineu.
Voleu saber què fem per maleir-nos.

ESPERIT.—Massa que us estimem.

REI D'ESPASA.—Es cert que tu ens estimes, no en duptem
però el teu doble
quan perd ens trinxaria.

JUGADOR.—Oh no!... Jo per vosaltres he deixat la meva llar abandonada.
mai cap enamorat
ha seguit amb més passió la vostra vida.
(*Suplicant.*) Us demano tan sols aquell secret.
que m'ha fet desgraciat... i pot fer-me feliç.

REI D'ESPASA.—De secret no n'hi ha.

JUGADOR.—Coneixent vostra vida, ja sabrem què cal fer per no perdre...

REI DE COPES.—Home, vas molt errat...

JUGADOR.—No ens ho pensem!

REI D'ESPASA.—Sou tossuts!... Sortirem i ho sabràs tot;
si quedes enganyat,
no diguis que les cartes són dolentes!
Sortiu totes, que l'home us vol conèixer.
(*Totes les figures van desprenent-se del cartó.*)

REI DE COPES.—Primer et presentarem les quatre sotes,
després els quatre reis i cavallers.
I abans del casament tots els companys.

JUGADOR.—Hi ha casament avui?

REI DE COPES.—Quan tu has entrat l'estàvem arreglant.

JUGADOR.—Si a cas faig nosa... tornarem més tard.

REI DE COPES.—Encara és aviat, no tenim pressa.
(*Presentant la sota de copes.*)
La meva sota, modesta, bona noia
com tots els del meu coll,
quan estem ben serens som bona gent.

SOTA DE COPES.—Servidora!

REI DE COPES.—I aquesta és la d'espases.
També és bona minyona
no fa mal a ningú.
Es sols per fer bonic que porta espasa.

SOTA D'ESPASA.—Per servir-lo. si no em manen el contrari. (*Saludant.*)

REI DE COPES.—(*Presentant la sota d'oros.*) I aquesta és la més mona i eixerida.

SOTA D'OROS.—Ja et conec ja, no em facis mala cara!
Com et vaig fer la guitza,
et vaig fastiguejar tota la nit!

JUGADOR.—Per tu ho vaig perdre tot.

SOTA D'OROS.—Vam riure més!... ja ho sé!...
A cada dos minuts ens maleïes.

JUGADOR.—No em mancava motiu.

SOTA D'OROS.—Que encara et dura?
Tu no serveixes per tractar amb nosaltres,
s'enfada perquè perd!... (*A les altres sotes.*)
Mira, el banquer groixut que tant t'enutja
aquell és jugador tot d'una peça...
però tu...

JUGADOR.—Diu que fa trampes.

SOTA D'OROS.—I què?...

JUGADOR.—Potser l'ajudariu?

SOTA D'OROS.—Perquè no?

SOTA D'ESPASA.—No ens enten pobre noi, no pot comprendre
l'encís de la divina poca-solta.

SOTA D'OROS.—Les trampes li fan por
i en nom de la moral atura la rialla.
¿No és la trampa sublim que aneu a veure
del que fa jocs de mans?

SOTA DE COPES.—D'aquell home eixerit que ens fa ballar,
que ens agafa, que ens gira, que ens domina,
que ens dona el goig de fondre'ns en l'espai.
Tot escapant.
I amb ell juguem a fet dins les butxaques
i ens fa esclafir de riure i d'emoció
perquè és rei de l'engany i fa taboia
tot remenant.
Ell ens estima i es burla de nosaltres
ell falseja la vida tot rient

i us distreu us admira i us enganya
tot escapsant.

(*Ràpit.*)

SOTA D'OROS.—Això és bonic, aquests són jugadors.

SOTA D'ESPASA.—Pres...ti...di...gi...ta...dors!

SOTA DE BASTOS.—Però un home sorrut. Maleïnt sempre

SOTA DE COPES.—Que s'enfada quant perd i no ens estima.

SOTA D'OROS.—Que no sap de jugar.

SOTA D'ESPASA.—I està trist i pansit.

SOTA DE BASTOS.—I no comprèn les nostres distraccions.

SOTA D'ESPASA.—Mereix un cop d'espasa.

SOTA DE BASTOS.—I un bon cop de bastó.

CAVALL D'OROS.—Ai pobret, ja estàs fresc.
si les sotes no et volen!

CAVALL DE COPES.—Si no ens deixa estar alegres
que se'n vagi!

SOTA DE COPES.—Que se'n vagi, que se'n vagi!...

SOTA D'OROS.—Que és tard i em vull casar.

SOTES.—(*Gran escàndol.*) Fora!!! fora!!! fora!!!
fora!!!...

REIS I CAVALLS.—Fora!! fora!! fora!! fora!!...
(*Música.*)

TOTS.—(*Cantant.*) Fem tabola, xirinola
I burlem-nos de tot-hom!...

REI DE BASTOS.—Silenci!... què és això?... No
vull escàndol!

Com a rei democràtic no permeto
que es tracti malament els forasters.

REI DE ESPASA.—Ordre... ordre... que no manqui
mai l'ordre,
amb ordre es poden fer barbaritats.
ningú hi té res que dir. (*Silenci.*)

ESPERIT.—Això és un mal entès!

SOTES DE COPES I ESPASA.—No, no, ho hem entès
molt bé!

SOTA D'OROS.—Mentre nosaltres reiem, vosaltres
maleïeu!

REI DE BASTOS.—Deixeu parlar, o us haig d'es-
combrar totes.

SOTES.—Ja callem, ja callem!

REI DE BASTOS.—Digues, explica't!

ESPERIT.—Es veritat que perdent vos maleïem,

SOTES.—Ho veieu?

REI DE BASTOS.—Deixeu dir!

ESPERIT.—No puc negar-ho,
perxò hem vingut, perquè no passi més.

Hem cregut que una volta ens coneguéssim
seriem més amics.

REI DE BASTOS.—No hi ha com l'amistat.

SOTA D'OROS.—Quan es diu mal d'algú,
és tan dolç poder dir:

"I això que som amics!"

ESPERIT.—Oh! no! No penseu mal, serem dis-
crets.

Us voldríem tractar...

JUGADOR.—Saber les vostres lleis,
els costums, els amors... la vostra vida...

REI DE COPES.—A tot contestarem.

SOTA D'OROS.—Si no ens maleïu més.

JUGADOR.—Estic arrepenit.

SOTA D'OROS.—No ens tens rencor?

ESPERIT.—No en té ni gota, podeu estar-ne certs.

SOTA DE COPES.—Però fa mala cara.

SOTA D'OROS.—No riu mai.

JUGADOR.—Que sí, mireu com ric... ah... ah...
ah... (*Rient forçat.*)

Si estic tan cofoi de trobar-me entre vosaltres.

SOTA DE COPES.—Ja ha rigut!

SOTA D'OROS.—Ja n'ha après!

L'anem civilitzant!

REI DE COPES.—Doncs continuo.

Aquesta és la més mona, com t'he dit
i avui m'hi caso jo.

Aquesta és la de bastos,
ahir es va descasar
i ara està per merèixer.

El cavaller d'espasa es mort per ella
mes li fa por el bastó.

SOTA DE BASTOS.—Al cavall li faig por, quan em
veu fuig!

ESPERIT.—Així sempre el rei de copes va da-
rrera
de la soteta d'oros.

REI DE COPES.—Si ens tenim de casar!

SOTA D'OROS.—(*Mirant-lo amorosament.*) No em
deixa mai!

REI DE COPES.—Tota la vida amb tu.

SOTA D'OROS.—Fins a la mort!

ESPERIT.—(*Apart a Jugador.*) Quan surti aquesta
sota. Jugarem fort pel rei. (*S'acosten els reis
d'espasa i bastos.*)

SOTA D'OROS.—Aquí tens dos amics, sempre van
junts.

Aquest, el rei de bastos,
és un rei democràtic
que no deixa el bastó.

I aquest el rei d'espasa,
va arribar a emperador i ara no és res.
REI D'ESPASA.—Segueixo sent del coll que mana
sempre.
al tresillo l'espasa ho mata tot.
SOTA D'OROS.—El tresillo és un joc passat de
moda,
sols el juguen els vells.
Es un xic beneitó!... (*Apart a Jugador.*)
SOTA DE COPES.—Ja s'acosta el rei d'oros.
SOTA D'OROS.—Aquest sí que no passa mai de
moda,
aquí, als Estats Units, per tot arreu,
fins els que en diuen mal li van darrera.
Amb quina magestat es mou i avança.
SOTA D'ESPASA.—Quina importància és dona!
SOTA DE BASTOS.—Sempre serà un nou ric.
SOTA D'OROS.—Què heu vingut a fer aquí?
JUGADOR.—Hem vingut per conèixer vostra vida...
REI D'OROS.—La sota del meu coll t'enterarà,
jo no puc perdre el temps. (*Gira esquena.*)
SOTA DE BASTOS.—Quin bufa-núvols.
JUGADOR.—Ara que som amics, (*A la sota d'oros.*)
ara que hem fet les paus,
voldria que em diguessis el secret...
SOTA D'OROS.—(*Interrumpint.*) No tenim cap
secret.
Tots vosaltres sabeu que fem el ximple
i que ens burlem dels homes.
Tenim valor segons el joc que es juga,
devegades un as val onze pedres
i altres conta per u.
SOTA DE BASTOS.—A la vostra societat passa el
mateix,
valeu segons qui mana,
Ara tu no vals res
perquè ens estimes massa.
SOTES.—(*Rient.*) Ah... ah... ah...
SOTA D'OROS.—Ens casem, ens descasem.
matem, robem, mentim... fem com vosaltres.
SOTA DE COPES.—No!
Ells ho fan capficats, tràgicament,
i nosaltres ho fem amb el somriure als llavis.
JUGADOR.—Això és cert, prou que ho sé, (*Amb
amargor.*)
Però hauries de dir-me...
les lleis amb què us regiu. (*Tots somriuen.*)
SOTA DE COPES.—(*A la d'oros.*) Tu!... lleis?
SOTA D'OROS.—Ah... ah... lleis?
SOTA D'ESPASA.—Lleis?

SOTA DE BASTOS.—Si fa, ni fa, també són com les
vostres, depèn del coll que mana.
SOTA D'OROS.—Però n'hi ha una que no falla may.
Sempre el rei mata el cavall
i el cavall mata la sota.
SOTA DE BASTOS.—Si home, no ho entens?
El peix gros sempre es menja el peix petit.
REI DE COPES.—(*Avançant.*) Em sembla jugador,
que ja saps prou,
es fa tard, ja t'hem tret el mal humor
i jo em tinc que casar.
JUGADOR.—Per molts anys!... (*A la sota*) Bona sort.
ESPERIT. *Sigueu feliços!*
SOTA D'OROS.—Som amics?
JUGADOR.—Molt amics, ho som de veres.
SOTA D'OROS.—No faràs més el bot?
JUGADOR.—Vos ho prometo!
SOTA D'ESPASA.—Si vols fer trampes, ja ho saps,
t'ajudarem.
SOTA DE COPES.—Te'n vas content?
JUGADOR.—D'haver-vos conegut.
Però no sé el secret de guanyar sempre.
(*Totes es miren i riuen per sota el nas.*)
SOTA DE COPES.—Li diem? (*A la d'oros.*)
SOTA D'OROS.—Li diem? (*A la d'Espases.*)
SOTA D'ESPASES.—Diem-li pobre noi!
SOTA DE BASTOS.—Diga-li, cavaller!
CAVALL D'OROS.—Jo?... doncs escolta,
te l'haig de dir a l'orella. (*Li parla a l'orella.*)
SOTA D'OROS.—Ara te'n vas content?
JUGADOR.—I del tot satisfet.
CAVALL D'OROS.—Si vols saber res més, ja pots
tornar.
JUGADOR.—Molt agraït a tots.
ESPERIT.—Ja sabem el secret, podem partir.
(*Apart.*)
JUGADOR.—Adéusiau... adéusiau, a tots saludo.
TOTS.—Que tinguis bona sort. (*Mutis Jugador i
Esperit.*)
REI DE COPES.—Pobre beneit!
SOTA DE COPES.—Què li has dit? (*Les Sotes volten
el Cavall.*)
CAVALL D'OROS.—No res, me l'he rifat.
SOTA D'OROS.—I què li has fet creure?
CAVALL D'OROS.—Res, quatre ximpleries
i quatre pocaltes:
Que darrera de la sota
sempre sortia el rei.
Que ereu totes constants
i la lluna de mel durava eternament...

SOTA DE BASTOS.—Li has dit la veritat! (*Decepcio-
nada.*)

Sempre li va al darrera el Rei de Copes.

CAVALL D'OROS.—Fia-te'n.

SOTA DE COPES.—Quin mal pensat.

REI DE COPES.—Què fem senyors, que no ens ca-
sem esposa?

SOTA D'OROS. No hem diguis més esposa, que no
ho sóc!

REI DE COPES.—Ho seràs aviat.

SOTA D'OROS.—Ni ara ni mai!

REI DE COPES.—Què dius?

SOTA D'OROS.—No em vull casar.

REI DE COPES. Que et tornes boja!

SOTA DE COPES.—No tindrem gresca avui! (*Amb
pena.*)

SOTA D'ESPASA.—Que ets capriciosa!...

SOTA DE BASTOS.—Es que ens vol fer enfadar!

SOTA D'OROS.—Dic que no em vull casar amb el
Rei de Copes.

REI DE COPES.—I jo quin paper hi faig?

SOTA D'OROS.—Busquen un altra!

REI DE COPES.—No t'agradava jo?

SOTA D'OROS.—Sí, m'agradaves,
però ja m'ha passat.

REI DE COPES.—I et vols casar amb un altre?

SOTA D'OROS.—Amb aquell cavaller que porta es-
pasa.

REI DE COPES.—Però si no és aquí el cavall d'es-
pasa.

SOTA D'OROS.—Perxò, com que no el veig... ara
l'estimo.

REI D'ESPASA.—I bé què passa aquí?

REI DE COPES.—Ara no es vol casar!

REI D'ESPASA.—Veus ja t'ho deia.

REI DE COPES.—Em tindrè de casar amb una al-
tre sota.

REI D'ESPASA.—Mentre et vulguin.

REI DE COPES.—Que et faig pessa jo? (*A la de
Bastos.*)

SOTA DE BASTOS.—Com que la d'Oros s'endú el
meu cavaller. (*Indecisa.*)

SOTA DE COPES.—Potser no la voldrà!

SOTA DE BASTOS.—(*Amb amargor.*) Com que és
més rica.

SOTA D'OROS.—Tu et penses que te'l prenc?
No t'hauria volgut. Ja saps que deia
que una dona amb bastó li feia pànic!

REI DE COPES.—A mi no em fa cap por, sóc més
calçasses!

CAVALL D'OROS.—Ja tenim casament!... i farem
gresca!

SOTA DE COPES.—I a mí no em vol ningú?

REI DE BASTOS.—Si vols amor,
sempre et pots casar amb mí.

CAVALL D'OROS.—Ja en tenim dos!

SOTA DE COPES.—Aquest bastó que portes
el guardaràs pels altres.

REI DE BASTOS.—Pots casar-te tranquilla,
amor sense bastó i una corona.

REI D'OROS.—Per la sota d'espases bastiré un pa-
lau!

SOTA D'ESPASES.—Però ens hem de casar. (*Anant-
se'n al seu costat.*)

REI D'OROS.—Sí, com els altres.

Jo vull una esposa de nissaga noble.

CAVALL D'OROS.—Ja en tenim tres!

SOTES.—Noia quin casament!...

REI D'ESPASES.—I jo em quedo sense cap! Tant
que m'agraden! (*Amb tristesa.*)

CAVALL D'OROS.—Ho hem de celebrar!...

CAVALL DE COPES.—Ja ho crec!...

REI D'OROS.—Jo pago.

Que vingui l'As de copes plé de vi!

REI DE COPES.—Desfem els vuits i nous
que de res no serveixen
i així brindarem tots!

SOTA D'OROS.—Ja hi han tres casaments!... visca
el divorci!...

Tots.—Visca el divorci!...

(*Arriba l'As de Copes, gresca, xirinola i música.*)

TELÓ

SEGON ACTE

I QUADRO

*Habitació amb dues portes i un balcó o finestra.
Una taula central, poques cadires, A un angle un
llum de peu sense pantalla.*

*Elena mira impacient el carrer darrera els vi-
dres. Descoratjada perquè no veu la persona
que espera, entra a la cambra del nen malalt. (Por-
ta drete) i surt i torna a mirar el carrer. Truquen.
Surt a obrir i torna a entrar seguida de Madrona.*

ESCENA I

MADR.—(*En entrar.*) Bé, com esteu?

ELENA.—Miri. (*Adolorida.*)

MADR.—Que no esteu bé?

ELENA.—El nen.

MADR.—Què té?

ELENA.—No ho sé, té molta febre.

MADR.—Vols que t'avisi el metge?

ELENA.—L'estic esperant i estranyo que no sigui aquí. Segui!

MADR.—I el teu marit? (*Seient.*)

ELENA.—És fora.

MADR.—Fora de Barcelona?

ELENA.—No, fora... com sempre! (*Pausa.*)

MADR.—(*Per dir alguna cosa.*) Que no té pantalla aquest llum?

ELENA.—L'ha perduda! (*Somrient forçat.*)

MADR.—Era bonica.

ELENA.—Per això, perquè era bonica la vaig vendre.

MADR.—Això no pot seguir, Elena!

ELENA.—Què vol que hi faci, tia?

MADR.—Aquest home et matarà. La vida que portes és irresistible, les nostres forces tenen un límit. Ell no treu els peus de la casa de joc i tu treballant com una escarrassada i anant venent de mica en mica...

ELENA.—Però tia, jo em defenso... i defenso el meu fill.

MADR.—Prou que ho veig, el teu comportament és admirable!...
... un home viciós com ell no s'ho mereix.

ELENA.—És el meu marit.

MADR.—Massa que ho sé. Un jugador no és digne de res. Les cartes arriben a embrutir... Quina passió més lletja!

ELENA.—Miri, tia, de jugador n'és quasi tothom.

MADR.—No pas com ell, Déu ens en guard.

ELENA.—I el tinc d'aguantar, quin remei em queda... La família no pot ajudar-me... treballa... el mal és que no estem bons, quan hi ha salut no m'espanta la vida.

MADR.—Si jo pogués ajudar-te... però sóc vella, filla meva.

ELENA.—Vol callar.

MADR.—Almenys tregués la rifa, que no patiríem més.

ELENA.—(*Amb pena.*) Ho veu, tia, vostè també té el vici de jugar a la rifa.

MADR.—És un vici ben innocent. Ja ho saps, és un número fixe, que ens el partíem amb el teu pare. Ben bé que et vindria si tregués... per cert que demà es juga i tinc que recollir el dècim... (*Pausa.*)... Aquest sorteig és de duro...

(*Pausa.*)... I si no el recullo avui... es pensaran que el deixo...

ELENA.—Deixi'l, Deixi'l...

MADR.—Si el deixo, treurà... i tindrà una enrabada... Qualsevol ximple s'endurà la grossa... i després de tants anys de paciència.

ELENA.—Deixi que tregui un ximple... perquè li ha de saber greu?

MADR.—Quan et veig tan desgraciada. I pensar que si treguéssim no tindries de treballar més. (*Pausa.*) tú... tú no les deus tenir cinc pessetes, ... és clar amb el nen malalt. I és una llàstima, (*Picant a la taula.*) perquè treurà, en tinc el presentiment, treurà...

ELENA.—(*Comença a exaltar-se.*) No tia, no, jo no tinc res, res... Precisament perquè el meu marit té cada dia el presentiment que ha de guanyar... No tenim res.

MADR.—Elena, per Déu... no és el mateix, tu m'ofens.

ELENA.—Que no és el mateix? ...Perdoni, estic molt nerviosa...

MADR.—No, no, t'exigeixo que...

ELENA.—Esperis... (*Alçant-se.*) No ha sentit. (*Entra a la cambra del nen.*)

(*Pausa.*)

MADR.—Què té? (*A Elena que surt.*)

ELENA.—Gemega, pobret, no sé si dorm o està en sopit.

MADR.—Deu ésser la febre, de les criatures no cal fer-ne cas... Escolta Elena, ja veig que aquestes nits sense dormir t'han excitat els nervis i et perdono el que m'has dit. També comprenc que no em puguis deixar les cinc pessetes, però per excusar-te no tenies de comparar la meva afició innocent, que mai no ha arruïnat a ningú, amb el vici del teu marit.

ELENA.—(*Amb tristesa.*) No és cap excusa, tia, cregui que no és cap excusa. En aquest moment a casa no hi ha res. Jo he anat a obrir-li la porta, perquè jo mateixa vaig despatxar la minyona; em donava vergonya de què mengés el que jo menjo fa vuit dies. No li puc deixar les cinc pessetes, perquè no en tinc ni una. Comprengui que em posi nerviosa quan es parla de joc; tan si és el bacarat, com la ruleta, com la rifa... tot és joc. El joc ha estat la desgràcia de la meua vida.

MADR.—Mentre vas viure amb els teus pares, vas ésser ben feliç, Elena.

ELENA.—Oh, sí, la felicitat plena d'esglais del jugador que guanya.

MADR.—El teu pare no era un *jugador*; jo que em vaig fer vella al seu costat, sé fins a quin punt se'l respectava i se'l considerava.

ELENA.—On va guanyar la fortuna el papà? A la Borsa! I allí mateix la va perdre, perquè el que es guanya amb el joc, *torna al joc*, si... si... hi torna sempre, ho sent tia?... sempre... I quina vida!...

Encara em sembla que veig aquell company del meu pare, explicant en el saló de casa, la manera com havia arruïnat amb una jugada de Borsa, a un amic de l'infància. (*Imitant una veu grossa.*)

...“Quan vam cloure el tracte, em tremolaven les cames”... deia, com si una acció tan baixa fos un acte d'heroisme... Jo era molt petita i em venien les llàgrimes als ulls.

MADR.—Són desgràcies del negoci. (*Rondinant.*)

ELENA.—No tia, no, el negoci pot ésser noble... ha d'ésser noble. És el joc que ha de triomfar gaudint-se de la desgràcia d'altri... (*Exaltant-se.*)

La desgràcia de tots, dels qui arruïnen i dels que tenen el costat. No hi val amistat. No hi val la família... el joc és un déu.

El meu pare ho va perdre tot, va perdre mitja fortuna de vosté, i vosté va acabar d'arruïnar-se comprant marcs, esperant que tota una nació desgraciada treballés per fer-la rica...

MADR.—(*Volent-la interrompre.*) Escolta... escolta...

ELENA.—(*Quasi histèrica.*) I ara, que gairebé viu de caritat, encara la rifa... el joc... escolti, escolti, no sent el cascabell del *Guany sense Esforç*... No el sent. (*Soroll llunyà del cascabell.*)

MADR.—(*Alarmada.*) Què et passa Elena, què tens?...

ELENA.—Vostè tia, no dinaria avui, s'ho treuria de la boca per comprar el dècim.

MADR.—No tant filla, calma't...

ELENA.—Sí, sí, els cascabells no fallen mai... és el guany sense esforç... apoderar-se del treball dels altres...

El meu pare, el meu marit, tots, tots... (*Cau aclaparada en una cadira.*) Déu meu... Déu meu...

MADR.—(*Aixecant-se i anant a ella.*) Calma't, no en parlem més, vaja calmat'... (*Pausa.*)

ELENA.—(*Aixecant el cap.*) Quina vida... Un sol

goig he tingut en aquest món en mig de la meva desgràcia. Va ésser el dia que vaig vendre el meu primer treball. El dia que van pagar-me el meu primer esforç. Quan vaig tenir a les mans el fruit de les meves nits de vetlla, em va semblar que aquells diners no eren com els altres, no sé perquè em semblava que eren molt més bons.

I amb quin orgull els anava despenent per el meu fill... Ah! si vostès sabien el goig que dóna el guany del treball propi, d'un treball que no ha fet mal a ningú, i haguessin sentit una sola vegada la satisfacció del que fa una tasca profitosa... aborriren el joc... (*Tot anat cap a la cambra.*) En fi, deixem-ho córrer, no li puc dir que si hagués patit com jo es convenceria, perquè vostè també ha patit i no s'ha convençut. (*Truquen.*)

ELENA.—Dèu ésser el metge.

MADR.—Ja aniré a obrir. (*Mutis, se sent com obra i un xiu xiu inintelligible.*)

(*Elena s'impacienta. Entra el Doctor seguit de Madrona.*)

MADR.—Adéu Elena, m'en vaig, ja tornaré més tard. (*Elena la mira sense dir res.*) Passio-bé Doctor.

DOCTOR.—Passio-bé. (*Mutis Madrona.*)

ESCENA II

(*Elena i el Doctor es queden drets l'un davant de l'altre.*)

ELENA.—(*Vergonyosa.*) Li ha demanat alguna cosa?

DOCT.—Pobra dona!

ELENA.—No m'ho negui..., ha marxat desseguida a comprar el dècim.

DOCT.—No s'hi amoïni, Elena, no val la pena.

ELENA.—Déu meu, què deu pensar?

DOCT.—No penso res... deixem-ho córrer. Què fa el nen?

ELENA.—Em sembla molt ensopidet, ja el veurà. (*Entren a la cambra, surt Elena a buscar una cullera. Pausa. Torna a sortir amb una palangana i l'omple d'aigua amb el gerro del menjador. Al moment que el Doctor surt a la porta, Elena hi és amb la palangana, sabó i una tovallola. Mentre el Doctor es renta les mans.*)

ELENA.—Què li sembla?

DOCT.—Ara en parlarem. (*Pausa.*)

ELENA.—(*Avançant cap el prosceni tots dos fins davant de la taula.*) El troba pitjor?

DOCT.—Sí, no puc ocultar-li, Elena, el cas és greu.

ELENA.—Verge santa.

DOCT.—No és desesperat, però és greu.

ELENA.—Digui la veritat, si no hi ha esperança ho vull saber.

DOCT.—Li dic la veritat, el cas és greu, però no cal espantar-se.

Les criatures tenen una resistència immensa. La naturalesa quan és jove, té recursos encara incomprendibles. (*Pausa.*)

Tingui serenitat, Elena... hi ha un 80 per cent de probabilitats que la criatura en sortirà... però cal no distreure's.

ELENA.—Si sabia com li agraeixo. Però facis el càrrec... sola.

DOCT.—Que és fora l'Ernest? (*Pensant-se que ha fugit.*)

ELENA.—Es allí... allí al davant... sempre allí davant!

DOCT.—Pobra Elena... (*Pausa.*) Tindran de mudar-se de pis, això de tenir el Club tan al davant de casa!

ELENA.—Vol dir que en treuríem res... Es veu què és una cosa que quan s'ha començat no es pot deixar.

DOCT.—Però és un martiri per vostè, veure'l quan surt quan entra... esperar-lo... no pot ésser Elena, els seus nervis no podran resistir-ho.

ELENA.—Seria igual.

DOCT.—Això no pot durar... és un cas de consciència... Aquest xicot perd els anys millors de la seva vida i el que és pitjor és que ho paga vostè. Vindrà un moment que els amics haurem d'intervenir.

ELENA.—No en treuran res.

DOCT.—Oh!... oh!... veurem!

ELENA.—Quan la passió és tan forta!

DOCT.—Tindrem de fer alguna cosa, almenys salvar el que es pugui perquè vostè no pateixi materialment. Jo m'hi crec obligat... en sóc una mica responsable.

ELENA.—Vostè?

DOCT.—Vaig ésser padrí de boda.

ELENA.—Si no hagués estat vostè ens hauríem casat igualment. Es veu que jo he estat condemnada a viure entre jugadors. Tant que em repugna.

DOCT.—Sí, vostè té un altre temperament.

ELENA.—Pensar que es té d'assolir la felicitat fent desgraciats als altres... és que no es pot ésser bo!

DOCT.—Es clar, un home massa bo ha de perdre sempre (*Somrient.*)

ELENA.—Vostès poden fer el bé, poden ésser compassius, un jugador mai (*Pausa.*)

Ja ho veu, la tia, una dona educada, de bona societat i ara vella i arruïnada, cometent l'indecadesa de demanar-li a vostè cinc pessetes per un dècim. A vostè que li devem tant!

DOCT.—No en parlem d'això, Elena, ni vostè ni la seva tia no em deuen res, ho sent? res.

ELENA.—Mai no podrem pagar-li el que fa per nosaltres.

DOCT.—Deixem-ho córrer... El que té de fer és pensar amb vostè. Es indispensable que cuidi la seva salut. Quan el nen estigui bé, parlarem llargament de tot això.

ELENA.—Li asseguro que aquesta criatura és la única cosa que em lliga a la vida.

DOCT.—No ho dubto. (*Pausa.*) Té un bocí de paper?... ploma ja en porto.

(*Elena porta un full de paper. El doctor escriu i després diu amb la recepta als dits.*) La medicina igual, cada tres hores.

ELENA.—La medicina igual, cada tres hores. (*Repetint baix. Alt.*) Haig de prendre-li la temperatura?

DOCT.—No cal, s'alarmaria inútilment, la febre en aquest cas no significa res.

Vagi a buscar aquestes injeccions, jo tornaré al vespre, però si la criatura tingués una crisi d'ofec, n'hi dona una desseguida, li recomano molt.

(*Li dona la recepta, Elena l'agafa, se la mira esverada i sense dir res, una llàgrima li rodola cara avall. El Doctor comprenent-ho.*)

DOCT.—Dongui. (*Li pren la recepta.*) Vagi a veure què fa el nen.

(*Quan Elena gira l'esquena fa el gest de dir "pobre dona", posa la recepta damunt la taula, treu un parell de duros del porta monedes i els posa damunt la recepta. Surt Elena i quan veu les monedes*)

ELENA.—(*Li diu molt impressionada*): Gràcies... gràcies Doctor... gràcies... (*Li vol besar les mans però el Doctor refusa.*)

DOCT.—Vaja, vaja, no té cap, importància. (*Va cap a la porta.*) Ja tornaré més tard, faci el què li

dic. (*Quan són prop de la porta se sent la del pis que es tanca.*)

ELENA.—Es ell! (*Pausa.*) Com que acostuma a venir tant tard, té la clau. (*Pausa.*) Deu haver perdut que ve a aquesta hora.

DOCT.—(*Baix.*) Retiri's un moment, Elena. (*Elena va a la cambra del nen, entra el Jugador.*)

JUGADOR.—Ai, ai!... vostè aquí? (*El Doctor fa que si amb el cap.*) Què passa alguna cosa?

DOCT.—El teu fill està molt mal.

JUGADOR.—Molt mal?... no en sabia res.

DOCT.—Es clar, què has de saber, si passes el dia fora! (*Recalcant.*) El teu fill està molt mal i la teva dona sola!

Suposo que m'entents, eh?...

Adéu, tornaré més tard! (*Mutis.*) (*El jugador un xic aclaparat entra a la cambra i surt tot seguit amb Elena.*)

ESCENA III

JUGADOR.—I doncs què ha estat això?

ELENA.—Ja ho veus!

JUGADOR.—No en sabia res, quan l'he deixat tossia una mica!

ELENA.—Quan el vas deixar, deus voler dir, perquè fa tot un dia i una nit!... i amb 24 hores poden passar moltes coses.

JUGADOR.—No podia suposar...

ELENA.—Sí, vosaltres no podeu suposar res! Vosaltres només suposeu que sortirà la carta que mai no surt!

JUGADOR.—Elena, no m'aclaparis... ja sóc prou desgraciat!

ELENA.—Ah!... ets tu el desgraciat?... i jo sóc molt feliç eh?, molt... aquesta vida de misèria que em proporciona el meu marit és el cúmul de la felicitat.

JUGADOR.—Si hagués guanyat no em parlaries així. Viuríem amb luxe i jo fóra un gran home. Ara la mala sort em persegueix... per tot dins de casa... Quan canviarà tot seran afa-lacs...

ELENA.—Desgraciat... encara no em coneixes? no saps que si venies amb les mans curulles d'or... que no hi vindràs mai...

JUGADOR.—Això ho dius tu...

ELENA.—Vés home, i què has de venir... però és igual, un jugador que guanya encara és més repugnant.

JUGADOR.—Ets amiga de fer frases!

ELENA.—Per tu són frases?

JUGADOR.—Es clar, ningú no es plany quan... guanya.

ELENA.—Doncs jo sí!... (*Amb energia.*)

JUGADOR.—La frase és bonica.

ELENA.—Fa bonic!... Deixar la dona, els fills, condemnar-los a la misèria, no treballar mai, ésser un home inútil a la societat, perdre la joventut damunt d'una taula de joc, això són frases! Això no és vida, no, són frases que fan efecte!

Els homes com tu no s'haurien de casar! No teniu el dret de fer una llar, per destruir-la amb els horrors dels vostres vicis.

JUGADOR.—Prou, Elena, jo et prometo no jugar més!

ELENA.—No et crec!

JUGADOR.—Per què?

ELENA.—No estimes prou el treball per deixar el joc.

JUGADOR.—(*Amargat.*) Ja m'ho has dit altres vegades! Segons tu sóc un gandul; el joc és una forma de peresa. Que n'estàs d'equivocada! Jo jugo per portar a casa el que ens fa falta.

ELENA.—Mentida!

JUGADOR.—Es clar... no em creus, doncs et juro que el dia que m'hauré rescablat del que he perdut, no posaré més els peus a la casa de joc.

ELENA.—La cançó de sempre. Com que aquest dia no arribarà mai!

JUGADOR.—Ara si, ara va de debó!

ELENA.—Què vols dir?

JUGADOR.—(*Amb misteri.*) Per poc que tingui per començar, guanyaré. Sé el secret de les cartes!

ELENA.—I el saps tu sol?

JUGADOR.—Jo sol l'he descobert.

ELENA.—I jugaràs amb altres que no el saben?

JUGADOR.—Es clar, per això els guanyaré!

ELENA.—No els guanyaràs, els robaràs!

JUGADOR.—Si ells l'haguessin descobert farien el mateix amb mi!

ELENA.—Pobre Ernest! a quin nivell moral tan baix has arribat!

Has perdut la consciència de la dignitat, de l'honradesa?...

JUGADOR.—Vull recuperar el que he perdut. Que em tornin el que m'han pres. Les cartes fins avui sempre m'han fet mal. Ara les conec i no em seran hostils... Aquell banquer groixut, que és un lladre, me l'ha de pagar!

ELENA.—Tan se valdria que l'esperessis a una cantonada i li prenguessis la cartera com qual-sevol lladregot.

Ernest, no ho faràs, et demano que no ho facis. Si saps una trampa per guanyar, no tornis a la casa de joc.

JUGADOR.—Com vols que hi torni... tampoc podria.

ELENA.—El nostre fill està malalt... més mal del que et penses, cuida'l, ajuda'm... Tota sola potser no podria salvar-lo.

JUGADOR.—No tinguis por! (*Rondinant*) no em mouré... però em penso que el metge exagera.

ELENA.—No exagera, Ernest, no exagera, tornarà aquest vespre...

JUGADOR.—Els metges no tindrien d'espantar tant als de la casa.

ELENA.—No és pas ell, que m'ha espantat. Es que veig que està greu!... iestic esverada... No et moguis, Ernest!

JUGADOR.—No em mouré.

ELENA.—Perquè si tingués un atac d'ofec no sé si tindria pols per donar-li l'injecció. (*En parlar d'injecció dirigeix maquinalment la mirada vers la recepta que ha quedat junt amb els dos duros, damunt la taula. Ernest des de l'altre cantó veu també els diners, obre molt els ulls i sembla atret per la moneda. Elena ho comprèn i s'esvera.*) No, Ernest!

JUGADOR.—Què vols di, no? Què són aquests diners?

ELENA.—Són per les injeccions! (*Ernest els pren.*) No, per Déu, Ernest! dóna-me'ls, que són pel nostre fill!

JUGADOR.—Què tens, tan esverada!

ELENA.—Són la vida del meu fill. Dóna-me'ls que tinc d'anar a buscar el remei del meu...

JUGADOR.—Ja ho sé!... no t'exaltis. Per què no hi puc anar jo?

ELENA.—Queda't, ja hi aniré jo!...

JUGADOR.—El nen et pot necessitar.

ELENA.—Ja hi seràs tu!... no ho vull... (*Lluitant.*)

JUGADOR.—Vaja, prou! No et fies de mi?... Et juro que tornaré desseguida. Jo aniré més depressa que tu. (*Tot anat-se'n.*) No sóc tan desnaturalitzat per deixar morir el meu fill. (*Mutis.*)

(*Se sent que es tanca la porta del pis. Elena entra a la cambra del nen i torna a sortir inquieta. Va al balcó i es veu que segueix amb la vista al seu marit, que vacilla abans d'entrar a la casa de joc. Amb el gest ha d'expressar les vacil·lacions fins que el veu entrar al Club. Fa un xisclé i*

cau desmaiada. Se senten els cascabells del Guany sense esforç.)

TELO

II QUADRO

Altra vegada el caixó de les cartes, posades arbitràriament desordenades.

Música

Van desprenent-se les cartes del cartó tot fregant-se els ulls.

REI D'ESPASA.—Caic de son!

REI DE BASTOS.—Quina nit!

SOTA D'OROS.—Fins a les quatre!

SOTA DE COPES.—Jo no sé perquè som tan bons minyons.

SOTA D'ESPASA.—Hauríem de fer vaga.

SOTA DE BASTOS.—Es que els van marejar tota la nit!

SOTA D'OROS.—Per això mai no acabàvem.

SOTA DE COPES.—Com més bojeries fem, més els agrada!

SOTA D'ESPASA.—Vam fer un bon disbarat, els vam fer tornar boigs i els vam interessar.

SOTA D'OROS.—Jo em vaig divertir molt.

SOTA DE COPES.—Fins el banquer groixut es va enfadar.

SOTA D'ESPASA.—I aquell ximplet tan pancit que va venir?

SOTA DE BASTOS.—El vam ben enganyar! Ell que es pensava

que et casaries amb el rei de Copes!

SOTA D'OROS.—Ja m'hi casaré qualsevol dia!

SOTA DE COPES.—Quan ho va veure tot tan esbutllat, no sabia què fer.

SOTA D'ESPASA.—Com de primer guanyava, ja es pensava ser l'amo, el molt beneit.

I com es va enfadar!... Com es bellugava!

SOTA DE BASTOS.—I estava nerviós!

Semblava la cua d'una sargantana!

ah!... ah!... ah!...

SOTA D'OROS.—Oh! i el cas és greu. Sembla que es jugava

la salut del seu fill.

SOTA DE COPES.—Quin imbècil! això fa riure molt.

REI D'OROS.—Però una nit així ens trenca els ossos, ens fa malbé el cartó per tot un any.

REI D'ESPASA.—No tinc humor de res, ni de casar-me. (*Badalla.*)

SOTA D'OROS.—Ni jo de divorciar-me.
i això que ho fem senzill com a Moscou.

SOTA DE COPES.—Tindriem d'inventar qualsevol cosa

que ens fes passar la son.

REI D'ESPASA.—Faré un pronunciament.

SOTA DE COPES.—Ja no fa riure!

Fem ximpleries?

SOTA DE BASTOS.—Fem!

SOTA D'OROS.—D'això en fem cada dia.

Que ens expliqui alguna història el Rei de Bastos.

TOTS.—Que l'expliqui, sí..., sí...

REI DE BASTOS.—Potser és que no he dormit o no sé el que és

que la corona em fa tan mal de cap.

SOTA D'OROS.—S'ens fa republicà! Quina vergonya

No saps que sense reis no es pot jugar?

REI DE BASTOS.—No he dit tant, exaltats...

Em pot fer mal de cap, però l'aguanto.

REI D'ESPASA.—La corona fa sempre mal de cap!

REI D'OROS.—Ja torna aquell ximplet!

Correm... fugim...

SOTA D'OROS.—Ja tenim diversió!

SOTA DE COPES.—Quina desgràcia!

SOTA D'ESPASA.—Desgràcia cap... serà molt divertit.

SOTA DE BASTOS.—Es que ve molt furiós!

SOTA D'OROS.—Per fums que porti.

REI D'OROS.—Tots al seu lloc, que ja el reberé jo...

(Entra jugador pàllid i desfet. D'esquena al públic insulta les cartes. Al final queda mig tapat per una carta dreta darrera la qual es suïcidarà. El públic ha de veure clarament l'expressió de la mà amenaçadora, que es crisparà en convulsions de

ràbia. La llum de tota l'habitació ha d'afeblir-se i un raig de llum ha d'aclarir fortament la mà.)

JUGADOR.—Mentideres... criminals.

M'heu destroçat la vida!...

Lladres, lladres, m'heu robat.

M'heu robat enganyant-me!

Perquè no em responeu?

Vos fa somriure el meu dolor? Estafes!

Vos he estimat,

Vos he donat tot quant tenia!

Vos he donat la vida del meu fill!

I encara us burleu de mi!

Sou pitjors que els criminals més cíncics...

A casa no hi puc tornar,

ja no hi puc viure entre la gent honrada

tinc de viure amb vosaltres,

Ting de romandre en mig dels criminals,

perquè he comès la niciesa d'estimar-vos!

Perquè m'he fiat de les vostres paraules

i he viscut de la vostra societat.

Haig de viure amb vosaltres... i em feu fàstic!

Ah... ah... ah... que serà divertit, sempre amb vosaltres.

avui, demà, a tota hora... eternament!

(Es dispara un tret al pols i cau.)

CAVALL D'OROS.—Ja en tenim un de mes!...

SOTA DE COPES.—Ha estat molt divertit!

SOTA D'OROS.—Però molt massa curt!

(Les cartes volten el cadàver fent una sardana esbojarrada.)

MÚSICA

Fem tabola,

xirinola

i burlem-nos de tothom!...

TELÓ

T O B I A D A

Al carrer del Bruc.

Des del finestral de la seva oficina—entresol—, Tobies podia adonar-se de qualsevol fet dels que s'esdevenen al Passeig dels Tells. Tobies no enfeinat, fumador de pipes. Sempre badava per la finestra.

Dilluns. Veié al Passeig una dona molt agradable. Se'n sentí colpit. I l'abassegà un desig (*espai en blanc*)... Cregué arribat el seu desig definitiu, vitalici de dona.

Dimarts. Veié la mateixa dona. I remarcà, darrera d'ella, un home jove, ben fet. L'home s'acompassà amb la dona i l'esguardava amb interès, tendresa i molta urbanitat. Així aparegué als ulls de Tobies, l'home de la finestra.

Dimecres. La dona d'ahir. L'home d'ahir caminava vora d'ella. I ella, de reüll, el remarcà de grat, somrigué honestament. Ell, pàllid de sorpresa, depassat. Es llevà el barret i ella se'n ruboritzà i volgué distreure's a pretext d'una haca que saltironava entre els automòbils. Així semblà a Tobies, el badoe.

Però Tobies era, és un mal home. Envejós, ociós, esgarria-cries. Solitari. Luxuriós. Covard i astut. Astut. Cruel. (Ai! Jo conec, temps ha, aquesta història; no prejudicis).

Dijous. L'idilli es reproduí. Ell—el seguidor—es llevà el barret. Amb un somris precipitat, incomplet. S'immobilitzà ran d'una soca mentre la noia s'allunyava caminant amb molta consciència i equilibri. Ell, sota l'arbre, s'estrenyí el nus de la corbata. Mirava a terra, a terra. Els llavis closos i els punys closos indicaven un designi extraordinari, segons Tobies. El qual veié, sota el tell, un jove decidit a mullerar-se.

Tobies abandonà l'oficina i encara atenyé la fadrina bonica. Al cap de cinc minuts d'estalonar-la—gairebé—Tobies havia conclòs: Sí, interessa. Ho repetí encara, virilment; tot recordant el financier F. Cambó.

Divendres. L'home i la dona passaren aparellats. No pas de bracet. Ell es decantava vers ella, tímid, curullat. Ella caminava amb rigidesa i comptava amb fervor les copes dels tells. Escoltava i no oïa i devia pensar:—*—Aviat, aviat es podrà... (no sabia què).* Apretava la borsa contra el pit, amb punya. —*Encara juguem a nines!*—remugà Tobies, inconfortable. Tobies, rera la finestra, conjectura amb sagacitat.

Dissabte. Passaven.

I a l'instant, Tobies, eixí al carrer i seguí la parella. Tombàren cinc cantonades. Travessaven el camí de les rodes amb incúria, en lentes diagonals. Voltàren una illa. Repetiren la volta. Parlaven sense gestos; miraven amb mirades horitzontals, immòbils. Encara una tercera volta.—*Pista cendrosa d'amors neòfits!*—es digué Tobies, pedant. S'impacientava. Finida la terça volta, ella, recosa, senyorívola, cauta, misteriosa, muda i prometedora... i lleial!—tot segons Tobies—allargà la mà al seu company. Les mans romangueren nuades... un, dos, tres, quatre, cinc, sis, set, vuit, etc. Tobies, de cara a una vitrina, cronometrava descloent dits embutxacats.

2

Trajo blau (jaqueta creuada), barret fort, guants grisos, una canya, trenta nou anys, una dent d'or visible; camisa blanca, coll bla, punys entercs. És Tobies. Tobies que al mateix carrer planteja i resol un diàleg amb el jove conquistador de la fadrina bonica:

—*La dama que acaba de deixar-vos és casada. Jo soc el marit: contempleu-me! (Complet blau, bombí, punys rígids, etc.) I vós sou el pertorbador. Us perdono. Podria envejar-vos?*

—Jo ignorava. Creieu-me. Soc incapaç d'interferència. Un bon jan. Gràcies. Sapigueu-ho. Ella semblava el meu destí. Angels caiguts...

—*Pardon!* La meva muller és una bona senyora.

—...davallats. Endevineu l'abast de la meva (de la vostra) de la meva veritat.

—Què?

—Vull dir de la vostra, vaja! Ho deploro. Renuncio.

—Jove! Te les heus amb un individu culte. A més soc del sometent.

—Què espereu, de mi?

—La meva dona us enganya. Una plaga-sitat!

—A mi?

—Sí; us ha dit on viu? On?

—Amplíssim, 7. Tota la casa.

—I el seu bell nom, ha estat esbrinat?

—Fausta... Bell nom! Fausta Tremes.

—Jove! Què penseu ara? Pareu esment en el to, l'aire; proveu d'escorniflar vers el secret o misteri de la pregunta. (Sotjeu-me!) Què penseu ara, jove?

—He estat un jove càndid. Hi toco?

—Ah, esposa meva!

—No m'heu entès, no m'heu entès! Permeteu!! Demano si és cert que ella m'enganya.

—No tanta audàcia. Vet aquí la meva tarjeta. Us puc fer de padrí, però .. Sou jove... Oh! No us repto. A pams!... Us agombolo... agombolo.

—Soc novença.

—No interrompis. Sou, com he dit, jove. Dubtareu de la meva estabilitat social? I en el món acimat de la finança... uff!

—Jo no tinc tarjetes. Feliu Cases. Plaça Augusta «Centre d'Específics».

—La meva tarjeta no és explícita; però l'adreça...

—Pietat silenciosa!

—Eh? Adéu. Has dit (*riu*) Amplíssim, set...

—Tota la casa... Ella. El camí dels camins. Llum de llums. Què cercaré que trobi? Ella! Com podrà ésser justificada en el darrer judici? I si és un àngel o un diable?... La coneguda teoria de l'amor-oxigen, potser...

—Coneguda. Però no divulgada, penso.

—En llenguatge vulgar: el dret dels òrgans a recollir i utilitzar, arreu del temps i l'espai,

les forces complementàries simpàtiques....

—No interessa. Adéu.

—Senyor, espero encara... La timidesa m'aconsellà. La senyora conegué de fet els meus sentiments per mitjà d'una lletra. Amplíssim, 7, és, doncs, una adreça estratègica? Excuseu la suggestió. Hi ha—això sí—aquesta lletra sense data. Us en previnc.

—*Well then! You are very clever. Thank you.*

—Marit admirable! Fill del segle. *Sire!* (Saluda marcialment).

Diumenge. Cadascú reposà a casa seva.

3

L'endemà. (Aquell matí el sol fou blanc, una lluna poderosa. Ni una fulla brandà), Tobies, rera la finestra, espià el pas de la dona. La qual passà sola, lenta. Alçà la vista i parpellejà. Una ombra guerxa i morada la precedia.

Aquella tarda, Tobies, s'encaminà vers la Plaça Augusta i visità Feliu Cases. El trobà al cap d'un departament, circumdat de ventalles grumolloses. La secció funcionava sola i Feliu, amb subrepció, estudiava lliçons de Ginecologia.

—Feliu Cases. Fausta no està tranquil·la, suposo. Cal un rompiment típic. Feu-ho pels infants... Quins infants? demanareu. Però, què saps tu de mares? Ah, les mares! (*gest braquial de profeta menor*). I ara teniu a mà...

—Senyor Tobies! Ella, ella era el meu *ideal!* He plorat fins a mitja nit. A la matinalada he somniat que tot empitjorava. He malparlat del meu estel. Què cal fer?

—Refermar per escrit un abandó saludable. Vet ací un text.

—No em plau d'haver de signar aquesta infàmia, Tobies!!!

—Qui...? Res no us autoritza...

—He dit... verament...? Calieu! (Una veueta: Tobies!!). L'eco retardat d'aquesta vasta sala verifica el meu oblit... Senyor Tobies!

—Una parvitat, tant se val! Avant: no es tracta sols de signar. Evitem, d'antuvi, mal-entesos. Cal, a més, que manuscreeu el text damunt el vostre paper habitual.

—Ho signaré *mutatis mutandis*.

—Sou capciós i tossut... testarrut. Endegueu els vostres instints o endreceu-los. *Siau* home! Caldrà, potser, que Fausta us pregui genolls en terra... Prou!!

—Calleu, senyor Tobies... Escriuré... No tinc paper habitual...

Tobies eixí del «Centre d'Específics» amb una lletra que feia:

«Fausta: La meva muller m'ha defès noves entrevistes i sota el seu consell empentejant demà m'embarco vers Sassari on m'installaré. Ningú no pot jutjar ningú.

CASES».

Ara sol, Tobies, l'home de saliva compacta, reconstrueix sense vanitat la darrera escena de la conversa:

—*Empentejant?* Em vexa.

—Un mot de pura nissaga. Serveix fidelment la nostra fantasia. L'apoteigma final, per ventura no us preserva? Jo mateix aviaré la carta.

—I, quina adreça?

—Oh, Amplíssim, 7. Sou un home que no demana precaució.

—Vet aquí.

Llavors, Tobies, no volgué pas desfer-se de la lletra i amb ella arribà al cancell de la casa nombre set, del carrer Amplíssim. Premé un botó de vori. El capciró embeinat de l'índex li meresqué una consideració pristina.

—Campana llunyana passarells passadis-sos m'abelliria una penumbreta i la conquesta del te si més no riing ara talons i retalons. Jap!

4

Fragments de la primera conversa entre Tobies i Fausta:

a) —Creieu-me, mare meva!

—En el fons és una bona persona.

—Qui?? Ell??

—Il·lusions que ens visiten de vegades...

—I ell que em deia: a estones escaduceres percasso el títol. El títol de metge. I afegia: Et juro pels teus ulls que esdevindrà metge.

—Sí; no li manca conversa.

—I ell que em repetia: ha estat un *coup de foudre* característic. (No plora).

b) —Abans de parlar-nos m'escriví una lletra de sis fulls.

—Ploreu? Oh! Tingueu pietat de mí!

—Ah! Vostè no sap, senyor!...

—Tobies.

...Tobies, com ens estimàvem, com ens admiràvem!!

c) —Mare meva! I potser fills i tot?

—Si ho voleu saber, un fill legitimat, una nena rubicunda, si.

—Legitimats? Això vol dir...?

—És una historieta picant...

—Oh, estalvieu-me-la!

d) —Ah, senyor Tobies! Vostè sembla una persona correctíssima... molt com cal.

—Senyoreta Fausta. Vet ací el vostre cavaller servent.

e) —Us beso la mà...

—Cregui'm: he tingut una satisfacció...

—Us beso, doncs, la mà...

—Oè!

—Ja sé... ja sé que no s'estila a Barcelona. Però jo detesto les convencions... oi? I és tan saborós. Fausta.

—(Ho juraria. M'ha llepat la mà).

5

Tobies esmerçà unes setmanes prop de Fausta. Untuós. Cavallerívol. Arribà a aparèixer davant d'ella com una criatura d'excepció, de clima llegendari. Sense un instant d'oblit ni una clivella de fatiga en la devoció. Un pur *amador* reencarnat. Tot segons Fausta.

Tobies i Fausta, marit i muller. Ell—ell! —s'apoderà d'una carn estricta amb borrisols de púrpura. Després de la nit, a l'hostal luxós, semi-campestre, Tobies murmura:—Quin afrodisiac, el pudor. No té matador!—Tobies, ran la quarentena, admira les jovials minúcies del seu fat. I es ressegueix les concavitats de l'orella amb un pinzellet *ad hoc*, singular; l'enarbora amb èmfasi davant el mirall, tot cantant:—Ep! Únic a Europa, ep! —Mentre Fausta enllitada, bleixa, dorm. Nua. Sollada. Ran l'escultura en negatiu que el pes de Tobies ha cavat en les robes.

Ell va celebrant victorietes. Cinc sentits que operen amb profit. Un animal madur,

renovellat. Tots els resultats de la seva vida li eren suficients. A més hi havia les rendes de Fausta que ella negligia.

La qual trobà el seu veritable companyó al setè dia de matrimoni. Sentí orgull de la invenció,—Les dones!—dic jo—. Ella deia:—Soc ja una esposa *standard*. Hom no conrea, presuposa i oblida la meva part més apreciable, la més cara a mi mateixa. Visc de mi mateixa. Em devoro. Això basta.—I encara volgué espreme's, esdevenir mare. Hi posà una fe muntanyívola.

6

Deslizáronse seis meses a partir de l'enlaze.
—Vós, Cases, sou home d'interiors. Llum elèctrica, llibres; de tant en tant, dones presoneres. Per què no fumeu en pipa? Us convé. Jo hi fumo. Pur caprici. A vós us cal. Proveu-ho.

—Oh, no la prendré pas. Mai no he fumat encara.

—Si no és londinenca refuseu-la... i em podeu escopir al rostre. (*Riu assossegadament*).

—No puc, no puc prendre-la; ni vós...

—He vingut fins a la Plaça Augusta amb la vostra pipa a la mà, Cases. No és cap volva.

—Sr. Tobies.

—Què em dieu de l'aspecte actual de Fausta?

—Un dia gosaré contestar-vos una paraula dura.

—Ahir us topàreu al Passatge Obscur! No fenyem, Hipòlit!

—Jo no l'he vista mai més. Què us heu pensat senyor No-importa-qui?

—Fausta et veié. ET VEIÉ. Des de la perruqueria d'un tercer pis. I la distància posa dubtes a la seva fe. Encara és temps! Feliu, Feliu! Per què arrisqueu el sacrifici?

—Què cal fer?

—Simple! Deixeu-vos... la barba.

—Crèixer?

—...la barba.

—Monstre.

—Llengut irresponsable! Juro que soc el marit de Fausta la Malaurada. (Com jo l'ano-

meno de vegades). Juro que ella us entreveié al Passatge Obscur davant una parada de joguines... de joguines.—No us en doneu vergonya? I juro—escolteu i entengueu—i juro que Fausta està prenyada. Cases...!

—El bigoti... no basta?

—Us consta que no, Cases.

—Déu, la barba! És tard, molts m'esperen.

—Gent insolvent..., miserable, oi? Si més no, macada, oi? (*Distret*).

—Pobrissalla malalta. És tard.

—Pago la vostra abnegació amb una confiança de molt suc: Fausta us adora en secret, sense esperança. Jo ho endevino. Confessió que m'honora, si voleu. Feliu, nodriu-vos, goso a dir platònicament, d'una amor tan meritòria. I les vostres hores nocturnes i lluites interiors, seran, les primeres alleugerides... les hores, sí, alleugerides—ja ho he dit—i les segones o sia les lluites, esdevindran derrotes o tractats. Sempre la pau! Res! No val la pena. Imatges aproximades. No oblideu la pipa.

—Provaré.

7

Les quatre senyores que esperen assegudes a l'antesala del consultori i clínica del doctor Terrassa—obstetrícia, ginecologia, malalties de la dona, ex-intern de cert hospital novoiorku—han oït una campaneta. Pensen:—El telèfon. De seguida ouen una campana de fusta impacient, impacient. Després unes passes esmorteïdes per la catifa. Un cristall vibra. A través dels embans arriben monosíl·labs severos. Un cop de porta; remors ínfimes, metàl·liques, aquoses. Uns passos de gimnasta, avancen, avancen. Depressa. Fausta, entre les altres dones, es diu:—Quin aire deu moure! S'aturen els passos, es percep una breu corredissa. Levíssim grinyol de frontisses poc lubricades, no copsat per la veïna de Fausta, dura d'oïda. Al cap d'un silenci, munta fins al finestral entre-badat, la trepidació difusa d'un *démarrage*.

Aparegué un home i digué polidament:—Ha estat reclamada la intervenció immediata del Dr. Terrassa, i el Dr. Ajudant podrà... Fora!... Oh, perdó! Ha estat reclamada la intervenció immediata del doctor

Terrassa en l'infantament—hom diu treballós—de l'esposa del President de l'Estat. Les senyores poden ésser ateses pel Dr. Ajudant. (Colpit per ganyotes eloqüents, afegí: —...si els plau).

L'home s'acomiadà amb una mitja reverència. La veïna de Fausta remuga renecs femenívols i agres retrets a privilegis. Tres dames desaparegueren. Restà Fausta.

Fausta. Palesament gràvida. Beutat sospesa o ajornada.

8

Feliu Cases, esdevingut ginecòleg i misògin, barbut, fumador de pipes.

Fausta entrà, amb passa ranca, a la saleta de consulta precedida d'un subaltern. Feliu s'adonà de Fausta abans que Fausta s'adonés de Feliu. El qual desertà precipitadament, tot en rubor.—Que la senyora...—Esperi un instant, Doctor?—Just. Des de la cambreta d'higiene, a través d'un espiell, Cases examinà Fausta. Incurosa, deforme, baldera. El pànic esdevingué amor, l'amor fàstic, el fàstic esdevingué pietat, pietat encuriosida. Feliu es veié dins el mirall. La barba. Es posà les ulleres fumades. Prengué la pinta i s'obrí una clenxa central. (De congregant illús).

—Senyora... És la primera visita?

—Sí, senyor.

—I el primer *embarazo*?

—Sí, doctor.

—*Vuestro matrimonio data de... si le place?*

—*De siete meses... poco más.*

—*Poco más...? Es cierto? Digad!*

—*Ciertísimo!*

—Què dieu!! Núpcies del diable! Fausta i Tobies!

—No, no! Feliu Cases. Sou vós!

—Senyora. Calmem-nos. Eviteu tot excés sentimental. Les vostres entranyes podrien ressentir-se'n.

—Ja veus! I ets metge.

—T'ho havia jurat.

Feliu estrajà la veu.

—...pel meus ulls. Pobra dona; pobra de mi. Enamora't d'aquesta panxa, ara.

Més preguntes i respostes. Noves clarícies.

—Abominable! Increïble!

—Innoble! Insoluble!—arrodoní Fausta.

—Fausta!

—Quina llàstima, Feliu! Gairebé no puc reaccionar. Sóc una bestiola. Un infant, potser? Les passions degeneren en rampells. Els designis en capricis. Aquest llast! (*S'assenyala el ventre*). Aquest llast!

—Venjança! Partirem. Tu reclou-te en la teva vida vegetativa. No maldis per recobrar abans d'hora el teu nivell intel·lectual. Sies vulgar. Deixa'm fer.

—Ai, gràcies.

—Venjança! Aquest fill fraudulent naixerà a la jungla i creixerà en el pecat, l'engany i la negació. Revenja divina, oi?

—Què vols que et digui?

—Sí, dona. Constituirà un arxiu d'instints esgarriats.

—I en tu mateix, no hi penses? No et toleraré gaire temps la barba, el bigoti. Ni aquesta ratlla al mig. Ja ho saps.

—Sinó, l'avortament!

—El negre crim? Jo et seguiré, Feliu. Apa, ara visita'm.

9

—Sense pols. Sense sotracs. Sense revolts. És la locomoció més confortable.

—No t'entenc.

(*Feliu, vocífera a cau d'orella de Fausta*).

—Sense pols, sense etc.

—Noi, compte amb els *capellans*!

—Destapa't l'orella. El teu estat no aconsella el tren ni l'automòbil.

—No t'entenc.

Cases, però, no podia treure els ulls d'un motor lateral. Aigua, oli o carburant! El líquid que traspua per les juntures? La hèlix era només un raig argentat. immòbil. Freqüència trepidant! És angoixós. L'aparell descendia de sobte verticalment, amb urgència. Cases clogué els genolls, es planxà els cabells com un autòmata. Les espatlles dels pilots brandaven, receloses. I les ales tènues, dilatades, fimbren, vacillen.—Élitres, élitres...—resa Feliu, tot abolint estones a trai-

ció. Cal esqueixar el poder del vent, estol invisible de cent fronts. Cases i Fausta, es diuen cadascú en llenguatge divers:—Aventura de professionals relapses, fulletonescos. Altrament ben remunerats. Incauts de nosaltres! (Fausta posà *nâltres*). Adhuc hem amollat moneda. Passatgers únics, ignorants d'un parany ja divulgat per ventura.

Després calgué utilitzar la paperina per a Fausta. Llurs robes foren salpicades. Feliu prova d'immunitzar-se; acluca els ulls, s'enfonsa al seient; suscita imatges marines, terrestres, subterrànies. Fins que gosa alçar el cap, contemplar la remota sòlida terra: un mapa sense relleu, descolorit. Paisatge de Gulliver. L'ombra de l'avió, una creueta velocíssima, proteica, assenyalant successivament tombes possibles. Davallen. Davallen. El món recobra l'estereoscòpia. Fausta parpelleja; ha entrevist teulades, camps d'alfals que clapaven el cel.

S'installaren a la vila X., a mitja hora lentíssima de l'aeròdrom. A l'hostal no calgueren requisits: Pere Bell i muller.

Fausta mentrestant havia esdevingut ferrenya.

10

Al cap d'un mes,
Al cap d'un mes,
Al cap d'un mes,
I dies,
Fausta cridà,
Fausta cridà,
Fausta cridà:
Tobies!

—Sí, sí i sí! Ahir vaig telegrafiar al meu marit.

—Tot és possible. On tens el diagrama de temperatures?

—És efectiu. No és segur que arribi ara, però en faria la juguesca.

—Ara?

—Fa deu minuts que l'òmnibus... acabo?

—Insensata.

—És un desig. Sí, sí i sí.

—Fausta, reconquista't!

—Vull que el reptis. I més encara: vull que el bufetegis.

—Fausta, allita't.

—Sí, m'allitaré. Però el bufetejaràs. És un desig.

—Són les nou.

—Les vint-i-una. Bona nit... Ai entranyes! Tobies comparegué. El xoc entre els dos homes fou dolç. La frase més punyent de Cases:

—Fausta em pertanyia amb anterioritat.

Tobies replica:

—Puc admetre-ho. Però el fill és meu. Doncs hi ha rapte.

Tot seguit Feliu es deixà prendre per la tímidesa. Les parpelles no l'obeïen. Per salvar-se d'actituds inexpertes massa fràgils, carregà la pipa. Tobies li allargà el briquet:

—N'haveu pres l'habitud? D'antuvi, metge. En segon terme adúlter. Vet ací com us veig. El vostre telegrama ho confirma.

—Telegrama. La signatura del tal telegrama deia: Cases.

—Feliu Cases. Desmemoriat! Quant a mi, l'ordre és aquest: pare, otello.

Cases innocu, Feliu indefens, deixà apagar la pipa malgrat les xuclades assídues. Sota la mirada entusiasta i policíaca de Tobies, pensa:

—Ara... ara començaran els retrets per la barba desapareguda!

Però, Fausta des del llit exhalà un petit bruel.

11

Cases assistí Fausta amb una gran exactitud, impersonal com un àngel, ombrívol. Ajudat d'una infermera. La qual, a la fi, diposità un lleu embolcall en braços de Tobies.

—Ah, ah! Es tracta tanmateix del Robust Infant? Digueu?

Afegí després d'una pausa inhumana:

—Ja no me'n oblidó! Abans de sortir vaig telefonar al Dr. Terrasa a base de vós. Va contestar: Traslladeu-li només els mots: No us espero.

I Feliu; acarat a un angle de la cambra, descriví nombre d'ovals amb el cap.

Tobies i la infermera es disputaven la tinença del nadó entre grassos escarafalls.

Cases endità unes tisores. Subrepticiament

s'introduí al recambró on Fausta reposava, sòpita.

—La tonsuraré — digué en ell una veu ventríloqua.

Al cap d'una hora fou vist (Feliu) per un missatger. Seia damunt la maleta en mig d'un camí fangós. Exclamà:

—Carrego la pipa amb aquest manyoc de cabells castanys. Ho féu. Encengué; pipà.

Ell creia—probablement—que així cloïa l'episodi d'acord amb els cànons estètics *up to date*.

Fausta guanyà en poc temps una cabellera ondulada. De Tobies no plau dir-ne res més.

12

L'AUTOR

(Com si cridés gossos)

Tobies, Feliu i Fausta,
herois d'una història exhausta,
veniu, doneu-vos les mans
(i tant amics com abans);
cal mig fê unes reverències
a tots aquests catalans.
Ací, us dic! Que no em sentiu!
Ja no sou? Què esdeveniú?
Oh miratge d'existències!!
(*es palpa, tanmateix, la roba a l'indret
de la cartera*)
Fausta! Tobies! Feliu!

JOAN OLIVER.

R I C A R D C A N A L S

Home de finors contingudes, relligador subtil i elegantment femení de la placidesa aristocràtica dels nostres homes i les nostres dones més barceloninament europeus, el seu art era un empelt impressionista en l'arbre del retratisme espanyol. I per la junció d'aquestes tres corrents lluminoses perduraria com una superació catalana de les valors pictòriques més noblement del quart de segle.

E N R I C G A L W E Y

Holandesa de Catalunya, la seva pintura transposava en valors paisatgístiques pures la grisor argentada i vellutada de les nostres fagedes i els nostres alzinars elegantíssims. Mentre del patetisme interpretatiu, els seus cels i els seus camps, perduraran com un dels cànons més purs de la nostra sensibilitat pictòrica moderna.

P O E M E S

AIGUES VIVES

Recorda-te la font
tan pura, que ix de terra,
els sàlits fan ombrera
per la pau de ton front.

Eres tu de genolls:
he begut l'aigua fresca
dolça com una bresca
amb l'amor de tots ulls...

Sempre, avui com demà,
rajarà l'aigua clara.
O, dóna-me'n encara
en el clot de ta mà.

MELANGIA

Me tornaràs, oh mon país,
la flor de vida?
Me sorprendrà del seu encís
l'horta espellida?

Tot l'encant rosa, ai! ja s'enduu
la tramontana.
On és ton goig? Mon cor és nu
oh! dolça plana.

Mon cor és nu com el serral
i la ribera,
mai més li duu l'aigua frescal
que sempre espera.

SANT MIQUEL DE LLOTES

T'és conegut el paisatge
d'aquesta, vall de quietud;
és una vall dolça i selvatge.
Tot temps hi canta la puput.

Hi seguirem una cabrada,
passarem prop del pou rodon
on pouen l'aigua amb la ferrada
i su'ls olius vola un colom.

Su'l llarg pedrís de la plassetta,
veuràs passar l'ombra dels vells
de Sant Miquel de les llausetes;
serà que hi nien mil ocells?

Tots els ocells del món hi volen,
quin remoreig hi sentiràs!
records d'infant que se gronxolen
dins l'alsinar sota el teu mas.

SIMONA GAY.

UN POETA I DUES DONES

II

Del carrer tortuós on encara els gratacels no han pogut esclafar amb llur supremàcia les vetustes cases, hom veu sorgir una ombra que puja els costeruts graons esquerdats, com guiada per l'obcecació d'una idea.

El matí esquerp a la bellesa del sol, tanca amb una barrera gris i espesa tota entrada a la llum i a la calor. Alguns aturen llurs passes per a badar en les botigues de trastos vells, els aparadors d'argenteria artística, fruits estimats de llurs amos y senyors. Els portals ombrívols i solitaris; les parets llises, engreixinades aixopluguen i abracen l'ambient enrarit.

Anna, amb les mans enfonsades en les llargues butxaques del seu abric, el cap baix i retingut el caminar, passa com una ombra infinitament apesurada, davant els cristalls brillants de les botigues. Per un moment encara la seva fesomia al cel, mirant impassible i freda el giravoltar de les gavines.

Sobtadament atura el pas, suspens l'alè, i obstinada la mirada en un punt fixe: Margarida.

La germana del poeta s'acosta deseixida i enèrgica al retop de la noia. Al punt la carona esblanqueïda d'Anna pren diferents i ràpides matitzacions avançant-se correns a trobar-se amb Margarida.

—Margarida! Venies a veurem?—Exclama estrenyent-li les dues mans i obrint desmesuradament els seus ulls per a poguer aproximar més les seves suposicions a la veritat que entre ses mans, com a missatgera, porta la germana del poeta en forma de nova dolorosa.

—Si, vinc a parlar-te;—respon l'altre arrançant-se el capell.

Anna volguent dissimular la seva emoció, les seves ansies tan justificades, es penja del

braç de l'amiga duient-la cap a una adreça sabuda. Margarida però s'atura resolta.

—No, Anna. Cal que ningú ens escolti. A casa teva hi estarem malament. Aquí mateix podem enraonar.

Anna s'arrauleix dintre del seu abric. Margarida arruga el front dubtant de les paraules que dirà. Els seus llavis fins, d'esperit eixut es contrauen indecisos; després a la fi, sens posar esment en el dolor aliè aboca amb ràbia explossiva tot el que sap per a l'estimada retuda en l'oblid.

—Andreas no ha tornat a casa fa quatre dies. Uns diuen que el varen veure que s'en anava al port amb altres persones i altres diuen que de nits va amb aquesta dona maleïda que ell anomena la seva musa.

Fa riure oi Anna? Estem desesperades, petita. La mare, quan es pensa que no la veiem, plora. Lotta i jo amb el nostre treball sols guanyavem una misèria i hem tingut d'anar-nos-en perquè l'amo pretenia a Lotta... No et sembla Anna que tot això és molta dissort?

Acaba Margarida exhalant un sospir profund sense mirar quasi a l'infeliç Anna.

Per la primera el seu parlar mecànic així com el sentir i el raonar és tan sols una contrarietat la desaparició del germà que tira per terra els seus plans de millora, de prosperitat pel seu viure estret i esquitit.

Altre sentiment; les esperances defraudades sobre una glòria que l'altra dona riallera i inconscient se'n porta no la feixen. La situació de l'Anna no la preocupa ni hi posa esment. Sols creu complir amb el seu deure d'humanitària, explicant-li la simple veritat crua i brutal.

La filla de l'antiquari, petita i insignificant

figura de cera, es tambaleja cercant apoi en unes botes velles, apilotades per atzar.

La seva pena esclata a la fi amb una protesta ronca.

—Margarida, és cert això que dius? N'estàs segura?—exclama incrèdula encara, escandalitzada interiorment, perquè contra l'ídol d'or han llançat grapats de sorra.

L'altra gira el seu cap estranyada.

—Com? Et creus que menteixo?

Anna s'arrauleix més dintre les seves robes.

—No—diu desmaiadament—però podrien haver-te informat malament. La gent sempre malicia i diu...

—Per dissort de nosaltres és veritat—talla en sec violenta, obcecada per la seva idea la germana d'Andreas.

Anna mira enllà, al lluny, la fumera negra dels vaixells i els pals que a centenars enreixen l'horitzó. Una llum, un amarg pensament més desolat que tots se li clava abassegador. Se'n havia anat? Era doncs cert que se'n havia anat amb aquella dona?—I després de seguida altre més cruel encara: I per què? per què m'ha de deixar?—Quin horror ha trobat en mí per a fugir sense dir-me paraula?

Després guaita a Margarida que també mira fixament vers la mar, però que no té ni una paraula de simpatia, de sentiment o de condol per aquest esperit dèbil d'infant perdut.

La fortalesa un cop assaltada i amb els enemics dins mostra orgullosa encara i per sempre més les pedres ciclòpees de les seves muralles.

Anna es treu de la butxaca la seva mà escolada i fa un breu gest de comiat, després tornant sobre els seus passos retorna a casa seva.

Margarida pensativa i amb el cap cot torna a costejar la pujada cantelluda. Totes les violentes commocions no serveixen per a desviar les seves passes. El seu cos ferm, angulós, no cau, ni tant sols vacilla, ans al contrari, serena, segura, dret el seu cap de cariàtide i anant-se'n tivada vers el centre de la ciutat, sosté amb fermesa la seva xarxa de lluites.

Ja dintre la botigueta empobrida, Anna no pot amagar el seu estat d'ànim.

El vell antiquari, gelós i esquerp, a la rebotiga, neteja diminuts objectes. El seu cos inflat i greixós, la seva cara envermellida i grassa, donen a veure desseguida a un ésser perfilat dins l'egoisme.

Al seu costat, damunt d'una taula en la qual un noble danès havia realitzat belles proeses teatrals amb la seva espasa, hi té el seu got de vi inseparable.

Anna recolzada en una arca força ben conservada, dóna llibertat a la seva ànima oprimida.

Entre el barboteix de la seva imaginació exaltada la malhaurança invadeix el terreny, extenent ses ales de ratapinyada que tot ho ennegreixen, sobre la seva testa feble i abatuda.

Andreas és un traïdor—li diu el seu amor, esqueixat, desfet.

—No, és pitjor encara...No hi ha qualificatiu humà per a llançar-li com una maledicció justa.

Anna obrint immensament els ulls a la buidor de l'indefinit, l'alè eixut, tremolant convulsivament, s'abandona a un èxtasi de mort.

Mentres tant l'antiquari amb el seu parlar pastós i desentonat conversa amb un nou visitant:

—Deies Miquel...—i el convida omplint la pipa amb compte plè de lentitud i meticulós.

El foraster, un corpulent armador barbut s'estira amb displicència en el banc.

—Doncs deia que la teva casa put a infern. Quant pagues de lloguer per aquest catau?—li diu en pèssim dialecte, donant un posat altament significatiu a la seva cara quadrada, fosca, animada de certa expressió joliva i serena, vertader tipus del mariner mercant donat a la bagarrereria i a tots els vicis.

L'antiquari li observa l'indumentària amb franca admiració.

—D'on has tret aquest preciós abric de llana?—pregunta sense donar satisfaccions a l'amic.

—Me'l vaig comprar a un contrabandista a Marsella...—contesta. Després somrient amb sornegueria lluint unes dents magnífiques saltà:

—Hi has estat tu a Marsella, vell llagost? No? Ja ho deia jo que als taups no els hi ha

agradat mai veure la llum... Doncs amic meu, allò és el cel. Quines dones! Quins vins, autèntics, eh? Res de falsificats, perquè a nosaltres, les guineus, no s'ens agafa en el parany...!

L'antiquari l'escolta boca-badat en idiotitzada expressió. Dintre el seu cervell on bullen històries migrades sobre altra vida que sigui millor que la vellesa que denoten els seus caixalots, als seus ulls pren aquell home inmensos proporcions d'interès i de respecte.

L'armador fatxenda i infatuat fa passar una y mil vegades davant les carnes prominències del seu amic la seva vida abundant de ric aventurer, senyor de l'astúcia i de l'ampla ruta del navegant.

—Veus?—li diu al final de la seva paròdia,—com pot comparar-se tot això amb la teva vida?

L'antiquari es torba avergonyit, humiliat en la poca dignitat que li queda i que necessàriament ha tingut de perdre.

—¡Home!—exclama protestant amb timidesa i tractant d'abastar un gerro de vi.

Miquel, amatent a aquest moviment, se l'aparta d'un cop amb un somris de mofeta.

—Quan el vi és dolent ho faig així!—apunta donant un cop de mà al gerro i llençant-lo a terra davant la sorpresa estúpida del vell.

—Estàs begut, Miquel?—crida, aquest, reaccionant, pujant-li de sobte la cremor de la ràbia a la cara.

L'armador esclata a riure fortament, congestionada també la seva cara, i fent l'ullet ple de malícia a l'altre.

—No m'has convidat de vi? Doncs per quins maleïts porcs em fas beure aquest beuratge d'aigua i vinagre?—crida aixecant-se pesadament del banc.

Extranya dissensió d'emocions i instints. L'antiquari com a bon fill del nord, resta redressat, mut, amb el semblant incolor, encara que sent desitjos d'esmicolar l'armador.

Aquest, turbulent, provocatiu, exaltat sempre pel seu foc meridional, està esperant-lo fins en les més lleus situacions, amb la més extranya tranquil·litat.

L'antiquari, sortint de la seva immobilitat, agafa amb llestesa una escopeta de tret fals, i exclama:

—A fora, miserable, si no vols que et tiri una bala!...

Miquel, que no s'ho esperava, obra els ulls còmicament:

—Amb granets d'arroç t'acomia des dels amics?—li diu amb tò inno cent, però de seguida, i amb un xic de prevenció, s'esmuny fins a la porta davant la mirada resolta de l'antiquari.

Anna, que resta quieta damunt de l'arca, veu l'ombra de l'home com una paret que passa entre ella i la porta del fons. A l'ensem l'home s'adona d'ella.

—Hola, Anna!—saluda alegrement sense recordar-se del perill amenaçant.

Aquesta es desvetlla amb brusc sobressalt. La força despiatada de la realitat la sotragueja sense compassió.

—Hola, Miquel!—respon serena.

L'armador es queda breus moments mirant amb recel la porta mig tancada de la rebotiga. És indubtable que l'antiquari els escolta, el seu silenci el delata.

Miquel, amb aquest instint innat al mal i al perill, avança cautelós vers la noia, vesllumant-se en el seu mirar de felí una espurna de malícia, i amanyaga paternalment amb la seva grapa de voltor l'abatuda testa d'aquella.

—Què et passa, Anna?—li pregunta donant a la seva veu una tendresa grotesca i melosa.

Anna aixeca els seus ulls grisos, ara esquerps i acerats per la repulsió que li inspira l'armador.

—Res. Estic com sempre. Vostè no es preocupi—respon evasiva juntant i separant a la vegada les seves flaques mans.

Miquel, amb preocupació, es grata el seu cap esquilat.

—Doncs no he caigut poc malament en aquesta casa, vaja!...—exclama amb un fort sospir. De sobte, impulsivament, repenja amb duresa la seva mà damunt del clatell inclinat d'Anna.—A veure: expliquem desseguida el que t'ha passat. T'ha pegat l'animal del teu pare?

Ella nega a totes les preguntes que li semblen tenalles despòtiques.

L'esperit baix, sensual d'aquest home, al igual que una larva, pretén cargolar-se en el més profund del que ell creu gustós per a nodrir-se del seu suc. El dolor de la noia el

tempta per a gojar-se en la seva suspicàcia, per a desfer el teixit tendre que creu veure bategar a flor de pell, i la presa resta immòvil, esperant, però sense por.

Miquel mira enrera, cap a la porta, la veu ajustada. El silenci gravita misteriós dins la sala.

Anna, impàvida, no fa ni el més lleu moviment per a desfer-se d'aquell.

L'home, a la fi s'asseu damunt l'arca, cara a cara amb la noia, agafa la seva pipa negra i greixosa i se la posa als llavis.

—Digue'm: és per culpa d'aquell «senyor Poeta»?—insinua.

En sentir la punxada del recòrd, Anna tanca les parpelles violentment.

Miquel, somrient ara, insisteix bo i mirant-la llargament.

—Heu renyit?

Anna redressa l'esquena a la paret aixecant el mentó. A qui desbordar el seu torrent d'amargor si no, i malgrat el fàstic que li inspira, a aquell amic del seu pare, al que no ha d'obrir la seva ànima apesurada, estrafta, deformada per les seves llagues? No ha estat, per altra banda l'únic, encara que pèrfidament, que se li ha acostat en sò de consòl?

Anna, en la seva tribulació, no veu a penes la maldat de l'home. El seu cor senzill no concebeix tant mal. Ella necessita parlar i parlar molt, explicar l'incomprensible abandonó, la solitud brusca i tenebrosa a la que es veu encadenada, i totes les gammes del profund dolor que tanca lentament les cobertes del seu dolç poema.

Què hi fa, doncs, la forma degradant si hi ha un ésser que es presta amable a vessar un bàlsem qualsevol?

—T'ha deixat?—inquireix ell, en el seu afany màxim de saber.

Anna mou suaument els llavis:

—Sí, m'ha deixat. S'en ha anat amb una dona... una artista com ell. Què he de fer, Miquel?...

La noia parla desmaiadament creuant les mans damunt la falda.

L'home no esperava tal cosa. Creia en una baralla passatgera. Però davant de la calma humil de la noia la seva brutalitat cedeix i la malaureja se li fa comprensiva, se li engrandeix majestuosa i immensa.

Mai ell cregué que en un instant donat i per unes senzilles paraules l'emoció li entrés per primera vegada fent-lo ablanir davant del sentiment aliè.

La seva rialla atravesada, ganyota perpètua de la seva sàtira, desapareix de sobte. Al seu costat, Anna pren la claretat d'una santa. Supersticiós i ple de temor la mira espantat. No concebeix ni pot caber en son magí la plàcida tranquil·litat que el dolor en forma de bes ha estampat sobre el front de la noia.

Per un costat, Miquel veu al poeta humà amb la dona riallera i corrent plegats i en franc esbojarrament pels carrers de la ciutat, engolint la vida de pas d'ocell, gaudint fins embriagar-se, dels desigs de la bèstia enformosida per la bellesa de l'artista, i per l'altre veu que al revés de la medalla presenta la lluminositat d'Anna, el seu sacrifici enter que vol una justícia comprensiva.

Miquel es troba en un dilema: ha entrat de ple amb la seva capa d'home vil, en un terreny nou, desconegut, irresistible de moment per la seva vida mesquina.

Anna ha arribat a una sublim desventura. Heus ací tot.

—Què faràs?—ell insinua mirant-la reverend.

Anna s'arronça d'espatlles dèbilment mirant amb nostàlgia un vaixell diminut que està penjant al sostre.

Es fa de nit. A l'exterior de la botiga la llum es torna d'una grisor de plom. Un vapor espès es posa damunt dels vidres. A dintre els vells i bonics objectes llueixen tímidament el resplandor de les petites bugies. Tot esdevé misteriós, fred i aspre.

Enllà les caixes velles cruixeixen, somnolents, cansades d'aguantar per més temps els seus segles perduts. Els teixits esfilagarsats, pengen foscos, com fantasmes místics, de les parets desarrapades.

Al fons la cuina gran i solitària espera humil la presència esfereïda de la seva mestressa. La llar sense foc s'endevina en la penombra com un ull gegantí de flames mortes.

En l'espès cervell de l'armador hi emergeixen idees derivades d'una sobtada temptació; Anna és idealment suggestiva. Li agrada i la

seva personeta li inspira simpatia. No és bella ni tan sols maca, però, i què? Ell n'ha conegut tantes de formoses que per una que no ho sigui no vol pas aturar-se cohibit. Quelcom sobrenatural que emana des d'una profunditat inabastable atrau a l'home tot matèria, al cuc, ésser dúctil i servil. No és tampoc cosa molt natural, l'amor, ço que el punxa ni els entusiàstics ardors dels joves. És un gran camp d'una sèrie difícil d'impulsos inexplicables, complicats; en fi és en idea estricta, en sec anàlisi: la temptació.

Anna, ara, esperit turmentat, serà un sabrosíssim esbarjo, un escenari d'emocions per les quals s'encevarà triomfant damunt el Poeta. Manca ara moure el peu per a saltar damunt del forat.

—Anna, vols escoltar-me? Mira, deixa aquests mals endressos i anem-nos'en al meu vaixell. Allí parlarem millor,—s'atura poruc a l'arribar aquí.

Vertaderament, Miquel no es troba pas a gust. Es mou nerviós damunt la caixa no sapiguent com dir les coses, ni com obrar. L'aire enrarit no l'invita a exhalar les seves ronques paraules.

Anna resta immòvil. Miquel apoya els seus feixucs i grossos dits sobre l'espatlla esprimatxada de la noia.

—A veure, petita; què em dius do tot això? Vens?—li diu. Mes al punt se n'arrepenteix.

Un parell d'ulls desenfocats se li claven en els seus amb exasperada indignació... Anna acosta la seva cara transfigurada, a la d'ell. En la seva serena altivesa, coseqüència del seu fracàs, sorgeix una guspira d'entonada audàcia.

—Venir? Amb tu? I per què?—respon ella, contraient els muscles en una expressió d'infinita ràbia.

Miquel riu tontament confús.

—Dona... doncs per a viatjar...

Anna exclata en una riallada seca i dissonant.

—I on aniríem? Conta'm, vell dimoni, on aniríem?

Miquel ho dóna tot per perdut. Recobrant la seva sang freda es corda l'abric i procura esmunyir el mancament posant-se a la cara una de les seves múltiples disfresses.

—Era una broma, Anna. Sols volia fer-te riure. Com que et veig tant desmaiada per aquest canalla de Poeta...—diu posant en sos llavis grossos i penjants certa expressió de bonifaci.

Anna se'l mira llargament sens deixar de riure:—Com, que, canalla, eh? Els llops es mengen els llops, Miquel!

—Si, és clar, Anna... Vaja, tens raó. Però és que jo no volia dir això... precisament. Ho veus? Ara t'ho prens així... Sols volia dir-te que aquest home ha fet molt mal fet, molt malament,—diu en to planyívol.

Ràpidament Anna amaga la cara entre ses mans somiquejant desesperadament.

—Calla! Per què et complaus en martiritzar-me? Deixa'm si encara tens una mica de compassió dintre teu—ella prega.

Després d'una pausa torna de nou a girar-se i a suplicar-li:

—Si, veste'n! Explica als teus amics, als que em coneixen, que m'han enganyat, que el «senyor Poeta» s'ha burlat d'Anna... Ves a riure-te'n amb ells, però abans deixa que et doni les gràcies perquè sense dar-te'n compte m'has aconhortat amb el teu calor!...

Miquel, al sentir aquest darrer insult, es llança al carrer ensorrant-se la gorra sobre els ulls enfonsats, i amb les mans a la butxaca passa ràpid, xiulant amb despreocupació pels enrevessats i solitaris carrerons illuminats tan sols de tant en tant per una petita bombeta penjada a les parets.

ELVIRA A. LEWI.

TEATRE INTROSPECTIU

Es evident que, més tard o més d'hora, sortirà d'entre nosaltres l'home capaç d'escriure la «Història de la Literatura Catalana» documentada i responsable. Aquest home, ja no cal dir-ho, haurà de tenir molts fils a la mà i resseguir moltes rutes perdudes, oblidades i àdhuc esborrades. Es per a evitar això que jo demanava un dia la edició, més o menys ben feta, d'un «Diccionari d'Escriptors Catalans» posat al dia. L'arxiu del nostre intel·lectualisme, aquest arxiu que ara com ara viu en l'aire, perdades i documents cada dia que passa. Hi ha un sens fi d'esforços renaixentistes que a Catalunya resten encara inèdits i anònims, i que hi restaran per sempre a mesura que morin llurs posseïdors, car molts d'aquests esforços viuen i persisteixen només per transmissió verbal. El renaixement literari de Catalunya pogué restar muntat a l'aire mentre fou cosa d'una o dues generacions. A mesura que les promocions passen i fugen la història va fent-se i cal recollir-la. Per una intel·lectual llei biològica que a tot arreu del món normalment constituït existeix, però que a Catalunya, per raons de la pressa de viure i de posar-nos al dia que ens domina a tots, porta un pas més nerviosament actiu, tota nova promoció intel·lectual tendeix a anul·lar, ignorar i menysprear l'obra de les promocions anteriors, sense adonar-se ni tenir en compte que si ella existeix i actua és per preparació de camí i per síntesi d'esforços de les generacions que l'han precedit. Aquesta reacció inevitable, doncs, tendeix a dispersar l'arxiu de documents intel·lectuals que, temps a venir, seran indispensables per a escriure la història completa de la literatura de Catalunya. No n'hi haurà prou de fer estadístiques i de muntar cronologies. Caldrà comparar escoles, tendències, matisos, i anar trenant l'entrellat vastíssim de tot el nostre racial procés intel·lectualista. Per a fer-ho,

és evident que no podrém menysprear ni l'esforç més nimi. Pensem que el mal de mort dels intel·lectuals catalans que avui escrivim, és el de no posseir una tradició literària normalment constituïda. I pensem, sobretot, que per als futurs intel·lectuals de Catalunya, la tradició serém nosaltres. Que ningú d'entre nosaltres, doncs, no es cregui, ridículament, ésser el poeta, el prosista, el crític o el dramaturg «nacional» de Catalunya. Temps a venir, tota, absolutament tota l'obra intel·lectual dels homes d'ara, serà contemplada i estudiada com un més o menys vast conjunt de matisos a prosseguir, a resoldre i a complicar. I és molt possible que, per als catalans de segles a venir, l'home més representatiu de l'intel·lecte renaixentista de la Catalunya actual, sigui algú que avui viu oblidat o menystingut. Benaurets els futurs, que trobaran ja feta una tasca d'obers, i podran lliurar-se, voluptuosament, a refinar-la i acariciar-la, en pura tasca d'artistes!

Ara bé: quan l'historiador perfecte de la nostra moderna història literària s'emprenghi la tasca d'edificar-la segons mètode comparatiu i segons sistema evolutiu, és evident que la part més feble per a ell, el punt de fallida més vulnerable de tota la seva obra, serà el capítol «teatre». La prosa i el vers, la gran novel·la i el gran poema com a derivacions d'aquella i d'aquest en el llenguatge escrit, la oratòria civil i religiosa com a derivació parlada de l'una i l'altre, transformant, gràcies a Déu, la nostra política en serventa humil de la nostra literatura, forniran al futur historiador un camp vastíssim on construir graonades amples i fermes de tradició intel·lectualista. El teatre català, en canvi, se li fondrà als dits. Tota la tristesa del nostre procés escènic destacarà als seus ulls i li farà enyorar l'absència d'un grumoll de matèria de qualitat idònia

on enfonsar les eines de l'anàlisi i la síntesi. Frederic Soler, Angel Guimerà, Santiago Rusiñol, Ignasi Iglèsies, voltats i seguits dels epigons i els derivats que convingui salvar, alguns d'ells importantíssims.....Molt bé. Però, i després què? Poden representar aquests homes amb llurs obres, de dret i de fet, una moderna tradició teatral catalana normalment constituïda de cara a un futur intel·lectual responsable? Evidentment, no. Cada un d'aquests homes, avui, ja ha d'ésser situat, per a estudiar-lo, fent la part del temps en què ha viscut. I aquesta part, en un setanta-cinc per cent, és de tradició estrangera (espanyola, francesa, alemanya, italiana) més que no pas catalana. Caldria veure, en els grans èxits del nostre teatre, àdhuc el que encara poden semblar-nos més racialment nostres, tota la gran part d'influència forastera predominant en l'ambient d'aquell moment fugisser. I a quí o a què cal culpar d'això? Al mal de sempre: a la manca total d'una tradició escènica intel·lectualista normalment constituïda...

No ens fem il·lusions. Al teatre català s'hi està malament. Perquè? Perquè viu en un carreró sense sortida i perquè dona voltes dins un interminable cercle viciós. Diversos teatristes catalans actuals continuen l'obra dels primitius, posant-la al dia, amb més o menys responsabilitat. Alguns d'ells són ben estimables i d'ells poden refiar-se les empreses per a muntar programes al gust del públic català d'avui. D'entre ells, però, destriariem tres noms que atreuen més vivament el públic, i tots tres per motius ben diferents: Josep Maria de Sagarra, Carles Soldevila i Millàs-Raurell. El primer ha tingut la trassa de resoldre amb to d'ara la tradició curtíssima del teatre en vers, negativa a hores d'ara en tota la escènica mundial, que a casa nostra representen màximament Frederic Soler i Angel Guimerà. L'obra teatral de Josep Maria de Sagarra ha sapigut resoldre un to de dramàtica poemàtica, que ens plaurà o no, però que no podem negar tota vegada que existeix i persisteix. Crec que el teatre en vers de Sagarra liquida amb tacte tot un costat de la nostra incipient tradició escènica barcelonina, que possiblement després d'ell ja no tindrà continuadors. Cal deixar-lo fer, tot pregant

a Déu que li dongui vida i salut per a liquidar-la totalment, fins a les darreres conseqüències i per a sempre. El segon pren en mà el costat tradicional de la nostra comèdia en prosa i la posa al to «*up-to-date*» fent-la passar a través dels experiments moderns del teatre europeu. D'això deriva el to urbanament burgès barceloní de tota la seva obra actual, a la qual cal desitjar una completa maduresa i una total adhesió del nostre públic urbà també incipient. El tercer, documentat admirablement en dramàtica moderna, eleva i posa al dia la idea del drama que plau, sens dubte, a la part ja més complicada dels nostres espectadors. Cal desitjar-li, també, la maduresa completa i el domini de taules ja remarcable avui.

Ens trobem, per tant, al moment actual del nostre teatre. I ens preguntem: posseïm en realitat una avantguarda escènica, a Catalunya, avui? La resposta és clara i rotunda: no. L'obra dels nostres teatristes, traduïda al francès, a l'alemany, al rus, aportaria al teatre mundial un to nou i característicament intel·lectual, com l'aporten al teatre català les traduccions dels autors estrangers avantguardistes? Evidentment, tampoc. De tant en tant, a Barcelona, en conferències més o menys escoltades i comentades, són agitats noms d'autors i d'obres estrangeres moderníssimes. Tot permet esperar que quan llurs panegiristes escriguin per a l'escena catalana faran en català, degudament transformat en cosa nostra, quelcom d'allò que tant admiren en els estrangers. Ho fan? No, en absolut. Els nostres homes de teatre, tots, absolutament tots, quan arriba l'hora de demostrar amb fets les paraules de rebellió, transigeixen burgesament amb el botiguerisme fonamental del nostre públic i li serveixen obres més o menys honradament conservadores, però conservadores a fi de comptes. I això, per què? Perquè hi ha una por profunda, vasta, preventiva i inolvidable, a casa nostra, contra tot allò que representa o pot representar un acte d'intellectualisme pur. No és cap secret per a ningú que el noranta-cinc per cent dels escriptors catalans actuals són analfabets crònics. No llegeixen. Com voleu, doncs, que sàpiguen d'escriure? Es pensen que l'escriure —pobres romàntics!—és un do del cel. No

s'han adonat encara—pobra gent!—que l'escriure, avui com sempre, és un do de les biblioteques. «Carn fa carn i llibre fa llibre»: heu's ací el lema perfecte de l'intellectualista pur. Trobem, doncs, un desencaix pejoratiu entre la manera de parlar i la manera d'obrar dels nostres homes de teatre. Si els pregunteu a què obeeix, us diran que cal comptar amb l'element «empresari».—Jo sóc empresari, i, per tant, home de negocis; jo dec procurar que el meu teatre em produeixi; sóc amant del teatre, però no vull perdre diners; abans que tot, complaure el públic; i, a fi de comptes, el negoci és el negoci, encara que sigui teatral; sóc empresari per a guanyar-m'hi la vida—. Així em parlava, fa poques setmanes, un empresari de teatres.—Per què no poseu un cinema?—vaig respondre-li jo. S'estableix, doncs, un cercle viciós sense eixida: Per què els empresaris estrenen obres infectes, ridícules, analfabetes? Perquè plauen al públic! I per què plauen al públic? Perquè no n'hi donen d'altres, i, per tant, viu habituat a nodrir-se amb allò que li donen! D'altra part: en cap més escena del món trobaríem l'«handicap» que representa per al viure normalment social de l'autor el fet de no existir un repertori responsable de teatre català. Els nostres autors han de veure com llurs obres, després de l'estrena i les representacions consuetudinàries en tota obra d'èxit complet o mitjà, cauen en l'oblit més profund i en la inexistència improductiva més absoluta. Com voleu que els nostres homes de lletres escriguin per al teatre, si després d'escriure vint-i-cinc o trenta obres, algunes de gran èxit, als cinquanta anys s'han de morir patriòticament de fam? No m'ha interessat mai l'avantguardisme per l'avantguardisme. Ésser modern o antic no vol dir res. L'avantguardisme d'avui és l'arreraguardisme de demà. I, en art, avui com sempre, només compta la intel·ligència, avantguardista o no. Per tant, no demanem als nostres homes de teatre actuals, documentats de cara al món, un teatre català imitació de les obres modernes més actuals. Els demanem, simplement, una mínima fidelitat a les lleis eternes de l'intellectualisme pur. En teatre, com en tota altra manifestació intel·lectualment pura, no compten el temps ni l'espai, sinó els graus

de temperatura mental, iguals i bessons en totes les edats i els països i els capítols de les històries literàries. La gran tradició normal del nostre teatre no dependrà mai de la imitació, sinó de la creació damunt pla d'intel·ligència eterna. No acaben d'interessar-nos la agilitat frívolament covada d'un Sacha Guitry, ni el shakespearisme ensopit i malaltís d'un Lenormand, ni les *llaunes* delicades a la manera de la «*Maia*» de Gantillon... Segueixo creient, avui com sempre, que el cànon etern del veritable art escènic són els «*Diàlegs*» de Platò. I ara he arribat, finalment, on em proposava.

El teatre català pateix una crisi de dignitat. No hi ha conflicte més lamentable, per a un català mitjanament sensible i intelligent, que veure's obligat a complaure un estranger quan li demana que el porti a veure les darreres produccions de la nostra escena. Qui s'atrevirà a mostrar-li ni els cartells, amb «*Els Pastorets*» endèmics i inextirpables? Jo, personalment, puc assegurar-vos que no vaig mai al teatre català. M'en dono vergonya. Com a home, com a català, com a intel·lectual, se m'escalfen les galtes i se m'exciten els nervis abans d'arribar a la meitat dels segons actes. No puc fer-hi més. El teatre català pateix una crisi d'intel·ligència. Jo m'he acostumat a llegir les obres quan es publiquen, sense anar-les a veure. Al menys, no pateixo tant. Però llegint-les, àdhuc no veient-les representades, puc afirmar-vos que el meu guany d'enriquiment mental i cordial és gairebé sempre mediocre o nul. Ens falla tota una tradició d'intel·ligència. Com posar-hi remei?

El teatre, s'ha dit infinitament, és fonamentalment acció. Perdoneu. I si comencéssim a dir, com he fet jo sempre, que el teatre és fonamentalment conversa? Passen els temps, canvien els públics, muden les regles literàries. La paraula «teatre» ve del grec «*théatron*» («*theáomai*») que vol dir «mirar». Ja ho veieu. El teatre era un lloc on s'hi anava a mirar. I el drama era com una mena de plàstica de la paraula i de la idea al servei de l'acció. Però avui, amb el cinema al costat, que és un art nou i tot un món a part, món de la imatge, no és arribada l'hora de crear noves lleis al teatre? Una obra teatral, no

podria ésser una conversa en públic? I per una conversa intel·ligentment rectificada segons art, no resulta supèrflua i àdhuc ridícula la vella divisió en actes trencats i absurdament separats pels entreactes? Si en temps antics el teatre tingué una significació religiosa, no podria tenir avui una significació intel·lectualista, que a fi de comptes també resulta religiosa? Tot teatre, per definició, és teatre social. Hi ha res tan noblement social com la conversa? I un acte de teatre, no podria ésser una lliçó plàstica de psicologia comparada, entre autor i auditor més que no pas entre teatrista i espectador? D'altra part: si al procés escènic cal encara necessàriament la acció, cosa que no creiem ja, no podríem suscitar la acció del dramatisme interior més que no pas del dramatisme exterior? Què en treurem de presentar al públic això que els crítics pedants en diuen «caràcters ben dibuixats» i «figures de carn i ossos», si allò que ens interessa és que pensin i parlin com cal, sense generar nicieses més o menys a la moda, durant dos o tres actes? Són rars, són potser inexistent, els autors teatrals, no ja catalans, sinó estrangers i tot, capaços de mantenir viva l'atenció d'un home intel·ligent durant mitja hora, tres quarts d'hora, una hora, mitjançant una conversa resolta en intel·lectualisme perfecte i rígidament sobrerreal. Res de filosofia; n'hi haurà prou amb un estricte lirisme metafísic, sumptuosament i sistemàticament convertit en joc verbal treballadíssim. Un punt de partida de dramatisme interior, de psicomàquia convertida en logomàquia, i un punt d'arribada irònicament sintetitzador del més o menys prolongat anàlisi introspectiu. Això sostingut, sempre, durant un acte sol, que podria durar un quart o quatre quarts d'hora ..

I heu's ací que ja tenim exposada la nostra (per ara, la meva) fórmula de teatre modern, resultat segons lleis severes del més estricte, individualista i pitagòric «Teatre introspectiu», a fi i efecte de deixar marcat un cànon tradicional d'escènic intel·lectualisme pur. Com que jo no vaig mai al teatre català, m'he proposat convertir-me en fundador d'un intel·ligent teatre català per al meu us particular: el «Teatre Català» tal com jo l'he «vist», platònicament, més enllà («més enllà» vol

dir «per damunt») del temps i de l'espai. Em proposo escriure tota una teoria d'obres en un acte, més o menys llargues, sota el títol sistemàticament genèric de «Teatre introspectiu», converses en públic, escrites segons les lleis de la dialèctica més que no pas segons les rutines de la dramàtica. Naturalment, no aspiro a fer-me un públic. M'acontento amb fer-me una tradició per a mi tot sol. Títols de les primeres, que més tard, i de mica en mica, seran recollides en volum: «*Dos i dos fan cinc*», «*La cua entre les cames*», «*Presidis*», «*La forastera de Mantinea*», «*Seda morada*», «*La tempesta en el vas d'aigua*», etc.

* * *

Repeteixo que no m'ha interessat mai la modernitat per la modernitat. M'interessa molt, en canvi, la tradició per la tradició. Al marge i com a complement del meu «Teatre introspectiu», em proposo aportar al català traduccions de tots els esforços més o menys similars fets en la tradició intel·lectualment fraterna del teatre modern. A continuació d'aquest assaig publiquem la versió catalana de «*Els bastidors de l'ànima*» de Nicolau Nicolaievitx Evreinov. Seguirem aportant-ne d'altres periòdicament, fins a obtenir un cos de confirmacions més o menys aproximades a la nostra manera de pensar relativa al fet escènic.

Nicolau Nicolaievitx Evreinov nasqué a Moscou l'any 1879. Ha fet d'actor, de director d'escena, d'artista de cinema, de pintor futurista, d'acròbata. Actualment, exiliat de Rússia, sotraquejat pel revolvi del sovietisme, passeja la seva misèria per l'occident. La seva figura d'autor teatral pertany al grup dels Kaiser, Pirandello, Toller, O'Neil, Crommelinck, Lenormand, Azorín. La seva obra general està saturada de tots els turments de l'esperit modern: relativisme, psicanàlisi, decadentisme de la post-guerra, conflictes socials, angoixes i nihilismes de la societat caòtica en la qual vivim. La seva obra més coneguda, però no la més característica, és «*La cosa essencial*». Fou representada a París, al teatre de «L'Atelier», per Charles Dullin, amb el títol de «*La comédie du bonheur*» i a Itàlia i Espanya amb el de «*El*

doctor Frègoli. «La cosa essencial» és la comèdia de la il·lusió. El doctor Frègoli, home coneixedor dels seus semblants, bo, generós, ofereix als malaurats un remei per als seus mals, infal·lible, màgic, segur: la miqueta d'illusió necessària per a seguir vivint. On cal cercar les característiques més personals i originals d'Evreinov és en el seu teatre monodramàtic. El monodrama, com el nom ja ho indica, és el drama d'un sol ésser humà, el seu drama íntim. A través dels nervis i dels sentits del protagonista, penetrem en un món meravellós desconegut de nosaltres tot i viure contínuament enfonzats en ell. Evreinov ens exposa el nostre propi drama interior il·luminat amb policromades llums d'intel·ligència. S'ha parlat de la semblança del teatre d'Evreinov amb els autes sacramentals de Calderón de la Barca. Com ell, Evreinov desintegra l'ànima humana en una sèrie de

conceptes abstractes, cada un dels quals és encarnat en l'escena per un personatge distint, resultant el drama precisament de la discordància i la lluita de cada una de les parts contra les altres. Evreinov, parlant de «*Els bastidors de l'ànima*» ha afirmat la seva creença que, d'ençà que el món és món, no s'ha escrit mai cap obra, com la seva, l'acció de la qual passi dins el pit d'un ésser humà. Evreinov fou el fundador a Moscou, del «*Krivoj-Serki*» (Comèdia Grotesca), que només durà dos anys. És autor de «*La fantasmagòria de l'amor*», «*El dèspota excel·lent*», «*Quin home!*», «*Stephen i Matja*», «*La mort joiosa*», aquesta darrera traduïda al francès i representada per Jacques Coppeau, «*El camí del drama*», «*Curs d'escenografia*», «*Introducció al monodrama*», «*El teatre en la vida*», etcètera.

A. ESCLASANS.

HOMENATGE A LA MEMÒRIA DE FREDERIC PAULHAN

Assenyalem a l'atenció dels nostres estudiosos el treball de síntesi mental d'aquest mestre.

Entre les seves obres Les puissances de l'abstraction i La double fonction du langage, tenen lloc, certament, moltes de les últimes recerques encaminades a vivificar l'advocació poesia pura.

A R N O L D B E N N E T T

Es bastí un clos i es guanyà una simpatia sense que calgui perdonar-li l'haver estat massa personal.

NICOLAU NICOLAIEVITX EVREINOV

ELS BASTIDORS DE L'ÀNIMA

(MONODRAMA)

PERSONATGES

DEL PRÒLEG.	{ EL PROFESSOR.
	{ L'AJUDANT.
DEL DRAMA.	{ EL PRIMER Jo (Enteniment).
	{ EL SEGON Jo (Sentiment).
	{ EL TERCER Jo (Subconscient Immortal).
	{ LA MULLER (En dos aspectes).
	{ LA AMANT (En dos aspectes).
	{ UN VIGILANT.

Pròleg

(Teló curt. Un ajudant, vestit amb una bata blanca, està dret al costat d'una gran pissarra, al peu de la qual hi ha un esponja i guix de diversos colors.)

EL PROFESSOR

(Vé de l'esquerra, s'atura davant la pissarra i movent-se com un gran orador parla al públic.)
—Senyores i senyors! Dijous passat, l'autor de l'obra "Els bastidors de l'ànima", que tindrem l'honor de representar immediatament, va visitar-me i em demanà que passés els ulls pel seu manuscrit. Dec confessar-vos que si m'he decidit a fer representar aquesta obra ha estat després de dubtar molt i de lluitar amb una absoluta desconfiança en l'èxit que pugui tenir. Jo he cregut sempre que el teatre exigeix una certa moderació i un cert to de facècia superficial. Però l'obra en sí, cal confessar-ho, em sembla bona. Més encara: estic convençut que "Els bastidors de l'ànima" és un rigorós manual científic, en el qual els resultats empírics del modern psicanàlisi són exposats d'una manera admirable. Ja sabem, degut a les investigacions de Freud, Jung, Ribeu, etc., que l'ànima no constitueix un tot homogeni, uniforme, sinó que és un compost heterogeni, multiforme, de diversos "Jo". ¿M'enteneu, no? (Escriu a la pissarra). $Jo I + Jo II + Jo III + \dots Jo = Jo$. Fichte, no obstant, arribà a conclusions semblants quan afirmava que el món no ha d'ésser confós amb el "Jo", tota vegada que l'únic "Jo" que existeix en mí sóc jo mateix. ¿Veritat que m'enteneu?... Però ara resulta, segons els nous descobriments científics, que no tansols no s'ha de confondre el món amb el jo, sinó que el mateix "Jo" no és cap "Jo-únic". ¿M'enteneu, oi?... El "Jo" tampoc no és cap jo pur, tota vegada que, com he dit, coexisteixen en l'individu "Jo". En realitat, allò que anomenem "Jo-Esser" o simplement "Jo-sóc", el gran "Jo", o bé, en altres mots, la nostra ànima, no és res més que una de

les tres parts del "Jo" (Escriu a la pissarra.) $Jo = X : 3$. Aquesta X, senyores i senyors, es refereix a l'Individu. (Escriu novament.) També pot dir-se $X = 3$ "Jo". El primer "Jo" és el raonable: el nostre Enteniment. El segon "Jo" és l'illògic: el nostre Sentiment. De l'harmonia que uneixi aquests dos "Jo" depèn la nostra vida. ¿Oi que sí, que m'enteneu?... El tercer "Jo", l'immortal, està caigut a l'altre costat del llindar misteriós i és la part subconscient de la nostra ànima: l'energia psíquica. La suma d'aquests tres "Jo" és allò que aquí anomenem el "Gran-Jo". (Escriu altra vegada.) $Jo I + Jo II + Jo III = Gran-Jo$. Però a quina part del nostre cos estan localitzats els tres "Jo"? ¿On descansa la nostra ànima? Els antics creien que en el fetge. El nostre autor, en canvi, pensa, i amb molta raó, que l'ànima resideix on dormen els instints, on es produeixen les emocions intenses que ens fan dir per exemple: ¡Quin horror! o bé ¡La meva ànima pateix! i altres expressions d'espant. ¿Ho enteneu bé?... Resumint: l'escenari de "Els bastidors de l'ànima" ha de representar això: (Dibuixa a la pissarra, amb guix de color, tot el que va dient.) Des de la volta del diafragma, baixen l'artèria aorta i la vena buida, fins al cor, el qual produeix de 60 a 125 pulsacions per minut. A la dreta i a l'esquerra treballen els pulmons. Respiren de 14 a 28 vegades per minut. Al fons, hi ha la columna vertebral i les costelles. Abaix, com podeu veure, hi ha un telèfon connectat amb uns nervis de color groguenc. Així, mica més mica menys, senyores i senyors, és l'habitació de les tres parts de l'ànima del complicat individu. I és aquí on serà exposat i representat el drama d'un tal senyor Ivanov, que era d'un caràcter molt variable, degut a les influències de l'ambient malaltís en el qual visqué. Els personatges obraran d'una manera una mica absurda, submergits en un estat nebulós, de boira o d'embriaguesa. ¿Ho enteneu ben clar?... La ciència, senyores i senyors, no aconsegueix aclarir certs misteris, però dóna esperances. No ens satisfà, per exemple, l'explicació de què el "Gran-Jo" sigui dissortat de

gut a la manera d'obrar equívoca d'algun "Jo Parcial"; convé averiguar, així mateix, quin "Jo" no acompleix les seves obligacions. Quan la lluita entre el "Jo - Sentiment" i el "Jo - Enteniment" s'intensifica o s'allarga massa, ultrapassant els límits de la nostra consciència, l'ànima de l'individu entra en crisi i la subconsciència desperta del seu adormiment. En els temps excèntrics en què ens ha tocat viure, senyores i senyors, són molts els individus que pateixen aquestes crisis... I he acabat ja, finalment, la meua introducció. Ja coneixeu la cosa de què es tracta, i, per tant, el moment, és arribat de què jo me'n vagi de l'escenari per a què els actors puguin representar aquesta obra que aneu a veure, tan rara com meravellosa. ¿Ho enteneu bé, senyores i senyors?

(El professor se'n va. L'Ajudant es carrega la pissarra damunt l'espatlla i el segueix.)

Acció

S'aixeca el teló. L'escena representa la cambra de l'Ànima, tal com el Professor l'ha dibuixada a la pissarra. A l'interior del tòrax buidat i cobert amb un diafragma roig, hi ha els tres "Jo", molt semblants, l'un a l'altre. El "Primer - Jo", l'Enteniment, vesteix un elegantíssim vestit de saló; el "Segon - Jo", el Sentiment, d'aspecte bohemí, vesteix brusa cordada amb botons fins al coll i una vermella corbata voleiadora; el "Tercer - Jo", el Subconscient Immortal, porta indumentària de viatge, gorra al cap i un antifaç negre que li tapa la cara. El "Primer - Jo" és una mica sever, de maneres mesurades, la ratlla del cabell ben dibuixada, pàllid, delicat i meticulós en els moviments. El "Segon - Jo" té una testa atractiva i el cabell desordenat, és jove i fantàstic; els seus llavis són molt encesos, les seves maneres desinvoltes. El "Tercer - Jo" resta al recó de l'esquerra, arrupit damunt dues maletes, el seu equipatge, i dorm com un viatger cansat. Els pulmons i el seu cor funcionen al fons.

SEGON - JO

(Arrepenjat a l'espina dorsal, parla per telèfon.)
—¿Què? ¡Bon dia!... ¿No em sents?... ¡No, si estic parlant-te en veu alta!... ¡Ah! ¿Et xiulen les orelles?... ¡Es que tens els nervis malalts!

¡T'has de conservar!... ¡Pren conyac! ¡Conyac fort! T'ho aconsello...

(El cor bat més acceleradament.)

PRIMER - JO

(Desaprovant.)

—¡Ja és la tercera botella! ¡I tot per culpa d'ell! ¡Com si estiguessiu sol! ¡Pobre cor! Fixeu-vos com palpita...

SEGON - JO

(Nerviós.)

—Francament: esteu resignat a viure tota la vostra vida com aquell? (Indica el "Tercer - Jo".) ¡Bonica existència la seva!

PRIMER - JO

—¡Pse! ¡Deixeu-lo tranquil! Jo us asseguro que si s'entesta a fadigar el cor d'aquesta manera, no tardarà gaire a esclatar...

SEGON - JO

—¿I què? Si més d'hora o més tard ha de succeir, com més aviat millor...

PRIMER - JO

—Aleshores, confirmeu el meu diagnòstic?

SEGON - JO

(Indiferent.)

—I perquè no? De vegades, sense adonar-vos-en, encerteu. (Colpeja els nervis del fons, els quals comencen de vibrar, produint un so metàl·lic profund, mentre ell canta amb veu fina, una mica petulant.) ¡De vegades!... ¡De vegades!

PRIMER - JO

—No feu vibrar els nervis així! Quantes vegades us ho he prohibit ja?

SEGON - JO

(Colèric.)

—Prohibit! Qui pot prohibir-m'ho? Sóc el vos-

tre lacai, per ventura? Jo sóc un poeta! Jo sóc l'amor! El foc! La revolució! Sense jo, això seria un sepulcre ple de teranyines i de podridura! Si, senyor! Una tomba! On no hi ha l'amor, hi ha una tomba!

PRIMER - Jo

(Molt seriosament.)

—No xerreu tant!

SEGON - Jo

—Dic la pura veritat! *(Pausa.)* I ara que "ell" beu, jo demano: qui té la culpa de tot això?

PRIMER - Jo

—Vós! Vós, que li ho haveu exigit!

SEGON - Jo

—Sí, jo vaig exigir-li-ho quan "ell" ja estava fatigat de l'odiós dandysme que vós li havieu imposat i quan una idea sinistra ja s'havia apoderat de totes les fibres del seu cervell: penjar-se.

PRIMER - Jo

—Disbarats! Al contrari! Totes les seves dissorts i els seus fracassos li vénen de vós! Sí, de vós! Perquè vós, senyor "Jo - Sentiment", sou un subjecte desordenat, un descamisat, sense salvació possible! Haveu recordat ni una sola vegada el significat d'una obra ètica? Sabeu què és l'imperatiu categòric? La religió? Eh?

SEGON - Jo

(Torçant-se les mans.)

—Deixeu-me en pau! Vós sou un traficant en teologia moral!

PRIMER - Jo

—Vós no podeu ofendre'm, senyor meu! Vós no esteu a la meua altura!

SEGON - Jo

—Vós no podeu menyspreuar-me! Jo sóc un artista! *(Colpeja els nervis de l'esquerra, els quals llencen un acord intens.)*

PRIMER - Jo

—Déu meu! I que en sou d'insuportable!... Us prohibeixo tocar novament els meus nervis!

SEGON - Jo

—Els vostres nervis? Molt bé! Permeteu-me ara una amable observació, senyor "Jo - Enteniment": tots els nervis ens pertoquen a vós i a mí per un igual i tant puc colpejar aquests com aquells. Crec que tinc raó! I així com vós useu els "nostres" nervis quan voleu satisfer algun dels vostres capricis, també jo crec que puc usar-los quan em sembli bé... I avui estic de malhumor! Excitaré els nervis fins que es trenquin! Em plau castigar-los com si fossin cordes d'arpa! Vull cantar un himne! Un himne a l'amor i a la joia! *(Canta. El cor batega més intensament. Ell s'en adona, va al telèfon i crida.)* Conyac!

PRIMER - Jo

(Corre i empunya l'aparell.)

—Bromur, si us plau!

SEGON - Jo

(Li arrabassa l'aparell i crida més fort.)—Al diable! Conyac!

PRIMER - Jo

(Aconsegueix apoderar-se novament de l'aparell i diu amb veu suplicant.)

—Preneu bromur, bon senyor! Em sentiu? On?... A la butxaca de l'armilla!... No?... Cerqueu-ho, aleshores!... Ah, si! Teniu raó!... A la butxaca interior del sac!... Si?... I ara un vas d'aigua!... Molt bé!... Llest!...

(Deixa l'aparell i va cap al centre de l'escena.)

(El següent diàleg és d'un caràcter apacible a conseqüència del bromur; el cor funciona normalment i el "Tercer - Jo" aparenta continuar dormint profundament. El "Primer - Jo" i el "Segon - Jo", caminen uns instants silenciosament, de l'un costat a l'altre de l'escena. De sobte, s'aturen l'un davant de l'altre.)

PRIMER - Jo

—Us sentiu menys excitat?

SEGON - JO

(*Apaciblement.*)

—Psé!... I vós?

PRIMER - JO

—Ja podeu veure-ho...

(*S'apropen al "Tercer - Jo".*)

SEGON - JO

(*Amb un moviment de cap.*)

—I què opineu d'aquest, del Subconscient immortal?

PRIMER - JO

(*Respectuós.*)

—L'etern immutable! El somni diví! (*Confidencial.*) Ni al paradís dormirem així!... I quan ell es despertí nosaltres estarem perduts. Veniu, amic meu, i escolteu un moment; això va per vós. (*Va al telèfon i parla.*) Ha produït bon efecte el bromur?... Què?... Molt bé! Ara permeteu-me, una vegada més, que lleigeixi en la vostra consciència. Car en realitat, estimadíssim senyor, crec conèixer la causa de la crisi que esteu patint. És aquesta: la dona que ja sabeu, amb el seu talent, si és que d'allò pot dir-se'n talent, us ha trastornat el cervell... però que per ella un home arribi a abandonar la pròpia esposa i el propi fill... (*Al Segon - Jo que està al costat de l'aparell.*) Ja em perdonareu! (*Segueix parlant per telèfon.*) Francament, senyor, per a això no hi ha disculpa. Sempre que no volgüeu mirar les coses des d'un punt de vista plebeu, per a vós han de tenir menys importància unes cames ben fetes i uns pits ben arrodonits que no pas el tremp de la nostra ànima...

SEGON - JO

—Déu meu! I que en sou de vulgar i d'efectista! "El tremp de l'ànima"!... Que el diable destrueixi el seu temple! Una dona de carn i ossos vull jo! I això és ella! Un cos diví! Qui podria rivalitzar amb ella?

PRIMER - JO

(*Despectiu.*)

—En una bèstia això seria tolerable, però no

en un home, car l'home ha de raonar (*Parla per telèfon.*) Ara fumeu un cigarret; sense nicotina, naturalment. Això us calmarà els nervis. I d'ara endavant obeïu-me només a mi. Entesos?

SEGON - JO

—I amb això l'encadena per a sempre!

PRIMER - JO

—Pitjor pensaveu fer-ho...

SEGON - JO

—Molt bé! I jo que sentia per vós una profunda simpatia!... Em creia que ereu tot comprensió, senyor "Jo - Enteniment"! (*Canviant el to de la veu.*) Però encara no he pogut oblidar tots els grans esforços que vareu fer per a seduir la petita Joana! Com va enganyar-la, pobra noia! Amb quina traça ensibornava els pares! Jé, jé! Ji, ji! Sabeu ésser un perfecte malhome, quan us convé! Un perfecte filisteu a desgrat de les apariències! Però a mi m'agraden les actituds franques i sóc enemic de caminar per les rutes planes i de repartir almoines!

PRIMER - JO

—Molt afalagat pels vostres compliments!... Si, les vostres oponions no concorden. D'altra part, mai us he pres seriosament. La vostra xerrameca només em causa febre...

SEGON - JO

—Gràcies a Déu! Finalment us he entès, senyor "Jo - Enteniment"! (*Mudant de sobte el to de la veu i amb exaltació creixent.*) Però vós no podeu imaginar-vos la supèrbia d'aquesta dona. Quina altivesa!... Com excita!... Que divina que és!... Quina barreja de pueril i de satànic en les seves dolces picardies!... En efecte: és com un *couplet*. Però és això una prova en contra d'ella?... I quina prova és aquesta després de tot?... Ah! Vós no haveu vist brillar la seva bellesa entre les dones més belles, car si l'haguessin vista també l'estimaríeu!... Però no! no! no! no! No hi ha cap paraula que pugui expressar la seva beutat... Sembla que l'escolti! (*Corre cap a l'esquerra on es perfila, lentament, el cos de la cantatriu, la seva*

amant, amb la forma fascinadora concebuda per la seva imaginació.) Oh! Canteu, criatura celestial! Canteu com ahir, com abans d'ahir, com abans, com sempre! Canteu! *Chantez! Je vous en prie!* (Al Primer - Jo, que guaita l'escena amb creixent animadversió.) A propòsit, estimat amic! Decidiu-vos a estudiar el francès! Em sentiu? Us ho aconsello, senyor! Es un idioma tan fàcil de rosegat com un bocí de pa...

(La Amant canta i dansa al compàs de les joioses palpitations del cor.)

PRIMER - JO

(Resignant-se.)

—Jo guaito i callo...

SEGON - JO

(Seguint amb els ulls, entusiasmats, els moviments de la Amant.)

—Embriagadora! L'univers per aquesta veu! Per la veu? Pels peusets! Ai! En tot el món no hi ha ni una trista catifa que sigui digna d'ésser petjada per aquests peus tan menuts! (S'agenolla davant d'ella i li abraça les cames.) Tu! Ploro d'emoció! Tu! Pausa damunt del meu cos! El teu cos és suau i és àgil, i pur com la columna d'encens amb què els àngels honoren Déu! (Li besa els peus, les mans, la boca i el cabell.)

PRIMER - JO

—El deliri de la carn! Quin fàstic! Deixeu tot això! Vós no la beseu... Vós, senyor, esteu besant el vostre propi somni exaltat!... No veieu el maquillatge d'aquesta dona? I quan, ofuscat, acaricieu la seva cabellera tèbia, no observeu que teniu entre dits les trenes mortes d'una perruca postissa? Abraçar una dona de quaranta anys! No permeteu que segueixin rient-se de vós! Aquesta és la veritat! (Entretant, la cantatriu, que és a la dreta, s'ha transformat en una caricatura grotesca d'allò que fou abans; el Primer - Jo l'agafa d'un braç i la fa avançar dos passos.) Mireu-vos-la ara! Quins peus enormes i mal formats! Quines cames més lletges i garrelles! I sobretot, quina carota! Sense perruca! Sense maquillatge! (Passa la mà per la cara de la cantatriu i la separa tota tacada; li treu la perruca i al cap només hi té quatre pels

mal repartits.) Mira què portes a la boca! (Li treu la dentadura postissa.) Bé! I ara canta! Canta i balla, colometa meva!

(La Amant canta amb detestable veu de tiple, balla a salts i sense compàs.)

SEGON - JO

(Crida.)

—Mentida! Mentida! No és ella! N'havem fet venir una altra! (A ella.) Ves-te'n d'ací! (Ell la treu. Ella no canta més.) El meu cervell està a punt d'esclatar!

PRIMER - JO

(Irònic.)

—Si, si, parles molt bé el francès: Júpiter, em fastiguejes; ergo, t'has errat de comptes...

SEGON - JO

—Al diable!

PRIMER - JO

—Seriosament, senyor "Jo - Sentiment"! Heu jugat amb vós mateix en valorar a un preu tan alt una fembreta com aquesta, sense tenir en compte la lleialtat jurada a una altra dona molt més noble. I tot perquè? Jo us demano: perquè? (Per l'esquerra, apareix la Muller amb el fill als braços; sembla una estampa de la Verge amb el Nen Jesús.) Perquè només aquesta sent per vós amor i bondat! Perquè no creix el seu fill amb el seu propi pit! Perquè vigila al seu bressol! I perquè les seves cançons són molt diferents dels frívols couplets!

LA MULLER

(Comença a cantar la cançó de bressol de Mozart: "Schlafe mein Englein; es ruh'n...")

PRIMER - JO

Però, escolteu-me, "Jo-sentiment", encara que només sigui una vegada! Escolteu aquesta cançó de bressol! I sobretot: heu vist mai una dona tan pura?... Francament, aquesta no enganya; és incapaç de tractar d'impressionar-vos amb efec-

tismes. Si la seva veu és tan feble i tan minça, cerqueu la causa en les tres nits que ha passat vetilant al costat del bressol... Cantant i pensant en vós! En vós, senyor!

LA MULLER

(Ha acabat de cantar, fa una pausa i sospira)

Si! Dorm, dorm, angelet! Ell, dolent, dolent! M'entens? Molt dolent, el nen! Tan bo com eres abans, menudet, consol de la meva ànima! Ara cal tenir una mica de paciència, reieta de casa!... El papà?... On és el papà?... Aviat vindrà, trapacerot! I portarà un caballet per a passejar el nen!... Upa! Upa!... El papà és tan bo!...

SEGON - JO

(Grosser).—Prou farsa! Ni una sola paraula sincera! A fora! *(Treu la muller)* Ella, una dona màrtir?... Una farsant! La conec molt bé! Tota la meva energia creadora ha estat aniquilada per la banalitat infinita d'aquesta dona! No he rebut d'ella ni una espurna de joia! Una perfecta mestressa de casa, i prou!...

(Per la dreta entra la Muller tal com acaba d'ésser descrita: una dona de la petita-burguesia, severa, a la cara de la qual hom endavina una pèrfida pedanteria, vestida amb una bata bruta de dormir, plena de taques de cafè)

LA MULLER

(Amb veu seca).—Jo, mestressa de casa només? Així estem? I que sigui un descarat com tú qui ho digui!... Déu meu, si els meus pobres pares sapiguessin això! Estic ben certa que sortirien de la tomba només per a venir a plorar al meu costat!... Jo, que hauria pogut casar-me amb un Conseller d'Estat!... I ara?... Casada amb un vulgar empleat!... I perquè aquest embriac s'ha preocupat tan poc de la llar?... A la petita closca d'aquest desarrapat només hi cabia un mot: aguardent! Pocavergonya! Què se li'n dona, a ell, de què al món hi hagi criatures? Mentre pugui tenir la seva corbata bohèmia, no el preocupa res! L'apassiona tant l'art, que sovint el seu amor desmesurat pel teatre el fa repapiejar! Porc indecent! Freqüentador de cafès cantants i de teatres infectes!... Si jo em trobés en el seu cas, almenys

m'hauria decidit a saltar damunt d'un cavall i m'hauria allunyat unes quantes llegües d'ací! És possible que un home pugui veure els seus fills i no estimar-los, sense ésser un perfecte canalla? Però no val la pena de raonar més amb ell. Ja no és responsable de les seves accions. Si jo no vigilés, ja hauria portat els bolquers del seu fill a la casa de préstecs. No és això? Un home que de les esglésies només en coneix les façanes! I més beneït que una carabassa!... Ah! Però sap filosofar! Li seria impossible aclucar els ulls sense estar convençut del "lliure albir" i dels "drets de l'home". És possible discutir amb ell d'aquestes coses fins a enrogallar-se, mentre sigui en una taverna i davant d'una botella de bon ví... Ja et donaria jo un bon "lliure albir" fins a deixar-te sense pell!

SEGON - JO

(Triomfant).—Així és ella! La heroïna!... I per què no prefereix l'altra? *(Per la esquerra apareix la Amant amb el seu aspecte idealitzat)* Hi ha tanta diferència de l'una a l'altra, com del sol al flam d'una espelma de seu! La meva existència, abans inútil, cobra sentit en contemplar aquesta divina criatura!

LA AMANT

(Canta i balla. Entretant, desapareix la Muller. Pausa. De sobte, emmudeix i recula davant la reaparició de la Esposa en el seu aspecte idealitzat, que la increpa amb un gest de dignitat i de tristesa)

LA MULLER

(A la Amant).—Per l'amor de Déu, aneu-vos-en! No podeu estar-vos ni un instant més ací!

PRIMER - JO

Ben dit!

LA MULLER

Vós no l'estimeu! Vós no podeu fer res per a ell! Per a vós, ell és un de tants! Però per a mí ho és tot! Deixeu-lo, si sentiu envers ell una espurna d'apreci! Jo no puc prescindir d'ell, car ell és el meu bastó i la meva guia! No el furteu a la seva família!

LA AMANT

(Rient fort).—Ha, ha, ha!... (Amb accent estrany i veu estrident) Quines actituds! Quina teatralitat!

LA MULLER

Us ho prego novament! Aneu-vos-en! No m'obligueu a fer quelcom d'irreparable!

LA AMANT

Amenaces? Ah, molt bé!... Dec dir-vos, aleshores, que els meus peus són delicats en extrem, els meus pits elàstics, i que al cantar les meves paraules volen de la meva boca com ocellets refileadors?

SEGON - JO

(Aplaudint).—Bravo! Bravo!

LA MULLER

(Reptadora).—Vós, dona mercenària, l'única cosa que cerqueu en ell són els diners!

LA AMANT

Jo, mercenària? Retireu de seguida aquesta paraula! (Avança cap a ella)

LA MULLER

A fora!

(S'agafen les mans i lluiten sota les intenses pulsacions del cor, que palpita com si actués en una lluita de vida o mort. Les dues dones van cap al fons i s'esborren una mica en la penumbra. Un calfred, tal vegada produït per una ganyota de fàstic, esgarrija tot l'organisme; les dones, que segueixen barallant-se, passen de nou a primer terme, però ambdues amb el seu aspecte grotesc. La Muller arrenca la perruca i la dentadura postissa de la cantatriu; la perruca és agitada triomfalment. Salten insults aïllats del mig de la baralla.)

LA MULLER

Mala dona del carrer!

LA AMANT

Bugadera! Prostituta vil!

(Novament s'apropen al fons i prenen el seu aspecte idealitzat. La cantatriu tira a terra la Muller i li posa un peu al coll; aleshores, rient, fa un gest graciós i pronuncia un "voilà" mirant cap al costat on hi ha el "Jo-Sentiment" que aplaudeix amb totes les seves forces. Entretant, la Muller, amb un plor desconsolat, vençuda, s'en va cap a l'esquerra.)

PRIMER - JO

(Que durant aquesta escena amb prou feines ha pogut contenir-se, es decanta damunt la cantatriu i li clava una solemne bufetada.)

LA AMANT

(Llença un crit de dolor i fuig, plorant, cap a la espina dorsal)

SEGON - JO

(Salta, furiós, damunt del "Primer-Jo", li agafa el coll amb totes dues mans, el sacseja, el tira a terra i està a punt d'escanyar-lo. Uns quants minuts, el cor deixa de batre. Dos o tres nervis es trenquen per excés de tensió)

LA AMANT

(Avança, lentament, al primer terme.)

SEGON - JO

(Convençut de què el seu rival ja és mort, com de genolls davant la Amant)

Ara tu ets la reina! Estimada meva! Tu, la meva emperatriu!

LA AMANT

Prou, ja n'hi ha prou, tresor meu! Això ha durat molt. Massa. I d'altre part, amor meu, l'amor només canta quan veu bitllets de banc. (Amb un gest de fingida resignació) Per això no canta al teu costat... Què? Déu meu! Però d'on podràs obtenir-ho? Aleshores no m'interessa! Es absolutament impossible. Això seria un caprici, una diversió! Estimat meu! No prenguis mai l'amor pel costat tràgic! (Li amanyaga les galtes amb una certa coqueteria i després desapareix lentament)

SEGON - JO

(Queda anorreat. Se sent un fort i llarg refilet de la cantatriu, que va fent-se cada vegada més llunyà. Per la dreta, voltada de tenebres, apareix la Muller amb el fill als brassos, amb el seu aspecte idealitzat; de mica en mica, el seu cos s'illumina. Alça el cap i obre els seus grans ulls negres, per les nines dels quals passa com un núvol l'ombra de la culpa de l'home. Canta novament, suaument, lentament, la cançó de bressol, però la veu va apagant-se a mesura que la visió desapareix)

SEGON - JO

(Exterioritzant una intensa desesperació, corre al telèfon, despenja l'auricular i crida)

Per favor! Ràpid! El final! No puc més! Estic desesperat!... La browning és a la butxaca dreta dels pantalons! Si!... cap endarrera... ràpid! Per favor! Ràpid! M'és impossible viure més temps! (Amb un gest de joia) Apunteu bé!... Entre la tercera i la quarta costella!... Si!... Per què?... Per què dubtes?... Si tot és qüestió d'un segon!... Si!... Misericòrdia!... (Imperatiu.) Ràpid!...

(Uns quants segons d'espera. El "Tercer-Jo" es desperta i mira en silenci al seu voltant, pres-

sentint algun esdeviment extraordinari. Sona un tret com una canonada. L'esclat del dispar retruny en tot els òrgans. Al mig del cor s'hi produeix una obertura circular per la qual brolla un doll de sang, sota l'aspecte d'una roja serpentina, damunt el "Segon Jo" arraulit sota el cor i que mor recaragolant-se en el llac de sang. L'escena va enfosquint-se. El cor ha parat de batre. Els pulmons ja no funcionen. Llarga espera, durant la qual el "Tercer-Jo" es desensopeix silenciosament i es frega els ulls.)

UN VIGILANT

(Amb una llanterna a la mà, precipitadament)

Ep, senyor! Fora d'aquí, senyor! Us cal fer transbord!... Si, home, si!... Us cal transbordar!... A on? A un altre Ivanov!

TERCER - JO

(Alçant-se).—Un altre Ivanov? De seguida?... I bé, doncs: farem la prova d'un altre Ivanov!... Tanmateix, és bastant avorrit viure sempre dins el mateix home!... (S'enfonsa la gorra, es carrega l'equipatge i segueix al Vigilant)

TELÓ

A. ESCLASANS, adapt.

C A R L E S D E F O R T U N Y

Anys a venir serà valorada l'equanimitat senyorívola d'aquest noble seny al qual escaigué de conciliar amb immediat profit conceptes com els de ciutat i de pagesia que certes polèmiques abstractes semblen tornar hostils. Aleshores li serà atorgat també el lloc que li correspon entre els literats del modern renaixement català, preparadors—després de Vilanova, de Narcís Oller i d'Enric de Fuentes—de la conciliació amable que manca a la normalitat de la nostra prosa.

TRES POEMES

M'estiren, a banda i banda, camins d'intel·ligència i d'instint. I si d'un costat em pren l'esperit la més exacta geometria de l'intel·lecte, de l'altra sento una joia múltiple davant del meu esperit desfermat. Aquests poemes són el revers d'uns altres que he publicat a un altre lloc. Jo no sé pas — fills del meu gaudi com són — quins tenen la meva preferència més alta; o bé, quins traeixen més vivament la meva sinceritat. Tanmateix aquesta duplicitat de camins és potser el signe més clar — imperial — de la nostra generació situada en un encreuament de rutes màximes (i una voluntat d'afecció total) que van des de Paul Valéry a André Bréton; des de Jorge Guillén a Rafael Alberti; des de Josep M.ª López-Picó a Josep V. Foix. Des del més implacable classicisme al romanticisme més desesperat. — G. D. P.

1

(Hora difusa)

A la matinada
quan els vagons del «Metro» passen plens de nens adormits
quan hi ha algú que es mor de pallidesa
i es queden lassos els músculs del cor,
quan la angúnia arrela els nostres peus
i als carrers xarolats cremen les darreres tristeses;
quan s'aplana tot sobre mi i sobre tu
aleshores jo diré la meva tristesa de sempre.

Esfondrarà la meva subconsciència tèrbola de nit
un primer raig de sol; i l'instant
tremolarà de tendresa. Tu seràs...

Tu seràs, com aleshores, una fràgil memòria
de translúcides mans;
jo intentaré tots els raptos que surten a les novel·les
portant-te blanca, i lassa, i doblegada entre els meus braços de boira.

Per què el teu somriure patètic? Camino
somni amunt, fins arribar a aquell cim
teu, tan de tu, per a tu. Penso que no res és no res;
que no res és forma i color. Que la teva mà
és aquella música vaga; que el teu rostre
és aquell vol circumvolant d'ocell
damunt la illa del meu somni.
que la teva veu és el lliri mort de la meva adolescència.

Potser hagin fet el teu vestit d'aquell crit de joia que fou la meva anunciació primera.
que el teu cabell...

Per això, ara, la meva tristesa de sempre.

2

(Evasió)

Jo he estat el gran naufrag;
el gran naufrag damunt l'enterbolidor oceà de ventres, i sins, i boques, i cuixes de dona;
jo he estat el gran naufrag que es caragolava damunt el desesperat entumiment del cos
[perdut.

Els ulls d'aquella dona tenien una monstruosa i humida vaguetat bovina;
però jo hi endevinava devessalls de delícia.

Cada dia la veia i em quedava penjat del seu record.

(Ella em coneixia i em clavava les grans pupil·les en el sexe).

Per a desfer-me d'ella no tenia més remei que pensar en navalles esmolades i en vidres
[esgarrifosament tallants.

En pedres estripadores de carns molsudes i blanques.

Se m'acudien idees de ganivet i sang vessada,
en grans fonts escandalosament inestroncables que ho tacaven tot de vermell.
Ella es posava ^{la seva} sang ~~als llavis~~ als llavis com un estremidor carmí sensual;
i la sang degotava sobre la meva ànima aterroritzada.

Veureu com va ésser la meva persecució.

Veureu com jo sentia la babejant imminència del seu bes,

Jo estava ajegut i lligat amb ferros de gel.

Ella s'acostava amb un somriure de dents tràgicament lluminoses

i començà a estendre's damunt meu, talment una manta de foc.

El seu alè calent damunt el meu rostre,—i el seu riure assedegat.

La seva boca calenta mossegà amb fúria la meva boca.

Les seves dents clavades en els meus llavis marcaren ferides d'una dolor elèctrica;
ferides que rajaven sang calenta i molt líquida.

Fou aleshores que jo vaig suicidar-me tirant-me de cap des del punt més alt de la Torre

[de Londres.

Vaig quedar esclafat; una estrella de sang,

damunt les pedres sepulcrales, duríssimes, que hi ha al peu del campanar de la Catedral

[de Girona.

3

(Passió i mort de Greta Garbo)

Esfondraran la teva ombra tèrbola i una vaga somnolència ens pendrà els ulls. Serà en el moment enfosqueït, en què es recargolaran les boires i un baf calent ens muntarà al cervell. El cercle pàllid s'anirà obrint lentament, però jamai t'escoltarem perquè el terror ens voltarà la gorja. I els cabells rossos voleiaran en un aire de vals, als salons rutilants de condecoracions i de rialles. Però la més violenta quedarà closa de sobte perquè un jardí obrirà la boca fosca; perquè s'aixecaran braços per tot; perquè tot esdevindrà vincladís i ple d'una humitat es-

fereidora; perquè la paraula Amor fa una ganyota decorativa. La seda cau estripada i el nu deixa veure els ossos. S'han mort totes les formes de riulla i tothom camina—cap a on?—encaputxat. Els ciris fan una fressa; una violenta fressa esgarrifosa. Es fosc. I tota mena d'aubada haurà d'ésser vista recelosament. Potser de la boca perduda, entremig les dents esmorteïdes una paraula—*perdó*—serà nada. I hom podrà creure que el cel és el cel i que aquella dona de la cantonada—Robadors, 17—ens donava de bona fe la seva almoïna plena de

paper de plata. Però quan els canalobres fan fugir tots els falsos crepuscles i la pluja posa llàgrimes damunt els vidres, i, de cara al mar, la galta és menys freda quan s'apoya al vitralls i mira al lluny. Aleshores... Ja s'hauran mort tots els fars, perquè les dones que neden i canten varen seduir-los, i els hi clogueren l'ull vibrant. I si per cas ella alcés els braços, en el gest dels negres d'*Alleluia*, s'ensorraria tot un món de castells i de rams de flors. El darrer dansari, amb uniforme d'ajudant de la reina, haurà fet el darrer pas amb una bala al front. I ella no caminarà pas amb petjades sensibles; sols farà aquella fressa que feia Crist caminant damunt les aigües; damunt les aigües llotoses del port de Nova York, brutes de boira i de tràfec. I el més brut dels jerseys d'Anna Christie matarà la seda més brillant d'Anna Karenina. I la posició horitzontal matarà la posició vertical que giravolta amb música. I tot els violins imperials deixaran d'ésser vellutats, i l'arquet es tornarà una ganiveta que tallarà les cordes. Tornaran a trencar-se els vidres de la làmpara noble. I ja s'hauran perdut aquells camins d'avets de Suècia, presents en el seu front enjogassat—tristament—encara. Tot es tornarà color de nostàlgia i la darrera epilèpsia vital s'esllanguirà. Desmaiadament s'esfullarà la rialla, i tot allò que era matinal: el maillot, el jersey de tennis, el ventijol, el volant frenètic, el gos fidel, la carrera—agitant els braços—per sobre els camps, s'emplenarà de cendra bruta penetrant pels llavis, per les orelles, omplint els cabells de pestilència anguniant. Les cigaretes daurades seran mortes a les clavagueres; i quan algú insinuï reverències de saló les vèrtebres es sentiran escruixidores. Aleshores començarà la folla carrera que desvetllarà muntanyes escumejants i crits

de ràbia. Hi haurà cent mil pedres llançades damunt d'ella; llançaran llot tots aquells qui són enfangats pel seu somriure i per la contracció vibràtil de la seva cella. I escopiran tots aquells qui amagaren el seu cor sota la marquesina sumptuosa de les seves pestanyes. Llençaran insults tots aquells que foren colpits, que foren cerclats, que foren presos en la seva corba harmoniosa i en aquella torbació de l'aixella. No hi valdran res els mocadors plens de llàgrimes esquinçats entre les dents apretades; no hi valdrà res el xiscle histèric amb la tremolor fatídica; res no hi farà el darrer recargolament sobre la catifa on jugà la farsa innoble d'aquest mateix estremiment. Cent, mil, cent milions d'espases penetrants la volten; cent, mil, cent milions de crits li traspassen el cervell alhora. Hi ha un moment intransitable de coses punyents, fatídiques i una fuga desesperada, i una persecució folla. Demanariem un moment de silenci, per a esbatanar les finestres de l'angúnia. La febre s'ha fet roent i han mort tots els ocells de la contrada. Sentim el baf, la presència del fatídic. Pressentim que esdevindrà allò que és absolutament irremeiable i seriós.

Ens neixeran trenta imatges de mort empeses per la màquina esbufegant que surt de la nit en acabar-se la història de Anna Karenina, i que la destrossa, i l'esmicola, i la tritura i la destrueix, deixant damunt els rails les estries de la seva sang ardenta i freda, pàllida de luxúria i de llum verda. I serà tot això sota un crit de ràbia i de violència, darrera un *gros plany* de punys colpejant el cel, que la ciutadana escandinava Greta Louvisa Gustaffson, anomenada en el món de les ombres Greta Garbo serà definitivament extinta.

GUILLEM DIAZ PLAJA.

SANTIAGO ROSSINYOL

O POESIA I PROSA

(APUNTACIONS PER UN ESTUDI)

Personatges *bons* i *dolents* (Pitarra, Guimerà i llurs imitadors); joves i vells (Iglésias); rics i pobres (també, una mica, Iglésias i els de la seva corda). Heu's-ací els termes de contrast que serveixen, gairebé exclusivament, per bastir i moure la maquinària teatral, a casa nostra, durant una pila d'anys. Sense excloure, evidentment, l'època de predomini de la famosa trinitat Guimerà-Iglésias-Rossinyol, l'influència de la qual tot just ara comença de minvar.

Bons i *dolents*;—aviat està dit. Però, per això mateix que el truc és tan nèt i sense complicacions, aconsegueix a meravella, cada cop que s'arrisca la jugada, un interès i eficàcia insospitats davant les multituds.

El què passa és que plantejats així, sistemàticament, un drama o una comèdia, queden com aixalats i arran de la vulgaritat més absoluta si, durant la realització de l'obra, un rampell d'inspiració de l'autor o algun imponderable que s'hi filtra, no vénen a ennoblir i sublimar la primera matèria.

En els temperaments d'alta volada, ben sovint es dona aquest miracle de superació; i aleshores surten les obres reeixides.

En els autors subsidiaris, la superació no arriba mai. L'ur repertori, doncs, queda clòs i tancat dins una llista espesseïda de trifulgues escèniques, aptes solament per engruixir els arxius.

* * *

La novetat més llampant del teatre de Rossinyol, era que l'escriptor prescindia, en aparença, del vell contrast primari entre *bons* i *dolents*.

Trencava—deia algú,—amb una tradició. Però

el cert és que, en el fons, el nostre autor, ingènument, venia a refermar la vella tradició.

* * *

Els termes del dilema—*bons* i *dolents*,—no muden de sentit amb Rossinyol, ni tan sols es desplacen: es limiten, més modestament, a canviar de nom.

La lluita aferrissada entre l'estol de traidors i simpàtics—o vells i joves,—o rics i pobres,—típica dels nostres escenaris, esdevenia, per art i intervenció de Rossinyol, topada formidable i gairebé sagnant entre *poesia* i *prosa*.

I no cal dir que el partit prè per l'autor, era sempre—com no podia menys,—a favor de la *Santa Poesia*.

—“No en tastareu, de *poesia*. Us condemno a *prosa eterna*”—clama el poeta ambulat de *L'alegria que passa*, menyspreador suprem del “poble pasturant terrossos”.

* * *

Però—alerta!—va advertir Maragall.—Massa de pressa heu deixat la gent eixarreïda. ¿Ja heu meditat els vostres mots? En nom de què, a benefici de quí, negueu la poesia als uns o als altres? —Que valia tant com acarar-se amb l'autor i preguntar-li:

—I bé, home de Déu. Què entens, per *poesia*?

* * *

Poesia, en aquell temps de joventut, era per Rossinyol (no massa treballat per idees estètiques), tot el què estimava—bohèmia, art, indepen-

dència,—i venia a contrastar amb els costums i ambient que li havien fet amargs els primers passos en la vida. En conseqüència, era *prosa* tot allò altre que s'oposés al seu temperament i professió; al seu gust personal. Poesia—en resum,—era, pel jove artista, una arma de combat; estímul i coratge; mot d'ordre, sota l'invocació del qual podia donar-se el plaer, de l'escenari estant, de fer la gran trencadissa.

Sota pretext de *poesia*, atacà els jocs florals (els de Can-*prosa*); i Maragall—com hem retret,—se n'indignava.

En una altra ocasió, Josep Carner arribà a dir que Rossinyol no tenia sagrat; que tota la seva ideologia (a través de la qual blasfemava de tantes coses respectables), es reduïa a “una ermita allà cal cim, un bosquet de xiprers... i un caminet que hi porta”.

Ignasi Iglésias (durant una representació de *El malalt crònic*), rondinava:—Aquest home no té pietat.

Oh paradoxa! Un moment hi va haver,—com veieu,—que els esperits més selectes del món barceloní s'escandalitzaren de les gestes d'un autor que, precisament, era el predestinat a aixecar més amunt que no cap altre dels seus col·legues, el noble sentit i transcendència de la Barcelona tradicional.

* * *

Perquè, tanmateix, davant unes quantes mostres primícies del tarannà d'un escriptor, era massa aviat per formular judicis.

Calia que les coses maduressin; que anés passant el temps, col·laborador eminent i insubstituïble de les obres dels homes...

Un bon dia, tot fent broma-brometa, es va acudir a Rossinyol—quan ja havia tombat la cinquantena,—de presentar-nos la *prosa* del vetes-i-fils senyor Esteve, en contrast amatent amb la *poesia*

del seu nét, un escultor d'empenta. (L'usual joc de sempre).

Però aleshores l'autor, en lloc d'anar-se'n pel camí de les abstraccions, tingué l'encert d'aprofundir en el passat; de tombar els ulls envers el seu avi, al qual féu botiguer de la Ribera; de voltar les figures dels més flairosos epissodis de la seva juvenesa—trèmola atmòsfera de records daurats;—i de donar, al conjunt, aquell tò de vida autèntica sense el qual resten fredes les més complicades creacions.

Ambient familiar; ciutat natal; dies pretèrits... En Rossinyol, home fet, posat a evocador, sent l'enyorança, historiant la genealogia patrícia del senyor Esteve... i ja té pietat, Ignasi Iglésias.

La comprensió i la pietat van transfigurant, de mica en mica, l'imatge de les coses, als seus mateixos ulls.

La vellesa se li torna tradició; el casolanisme, prèn encís; l'estalvi deixa d'ésser avarícia per convertir-se en la virtut racial que sosté la grandesa futura.

L'ermita, teòrica i sense contingut—Josep Carner,—ja és “La Puntual”, concreta i sòlida; i els caminets que hi porten són el treball, l'esforç i la perseverança.

La poesia—oh, Maragall!—ja no és un hort clòs, o un privilegi de casta. La poesia s'ha filtrat a la prosa; ho ha omplert tot; és poesia-prosa i prosa-poesia, indestructiblement; i ara vessa i regalima generosa, a profit de tothom que hagi après de sentir-la i estimar-la amb humilitat...

* * *

Aquesta és la lliçó de Santiago Rossinyol, el darrer traspasat dels immortals de Catalunya.

POMPEU CREHUET.

J. PUIG PUJADES

EL MÓN QUE NEIX

(L' A VI)

PERSONATGES

DON JOAN	66 anys
MARIA	40 anys
AGNÈS	17 anys
RAMONEDA	42 anys
ROBERT	20 anys
VANDELLÓS	47 anys
DOLORS	60 anys
DON MAURICI	60 anys
DONYA ENCARNACIÓ	55 anys
MINYONA	20 anys

L'escena representa un *hall* de cosa bona, vist d'un angle, dividit en dues parts: la de segon terme, aixecada tres graons més alta que la de primer terme. Al recó de l'esquerra, llum de peu amb sofà gran i butaques cobertes de pell. A la part

alta, butaques i taula de luxe moderníssimes. Arreu butaques i coixins.

Durant els tres actes, la mateixa decoració.

En el primer acte, toies de flors repartides amb bon gust per l'escena.

PRIMER ACTE

Escena I

MARIA I DON JOAN, que surt de la porta lateral dreta.

MARIA.—M'ha semblat que es queixava: ¿què li passa, papà?

DON JOAN.—El de sempre: quan la Dolors surt, és impossible esmorzar, en aquesta casa. Ja estic tip de dir-ho i repetir-ho.

MARIA.—No s'incomodi. Ja reptaré la cuinera.

DON JOAN.—No, si no és això. Ella està convençuda que sap fer bé la xocolata, però és que sóc jo qui la vull com en el meu temps. Xocolata clara com xerinola, podrà ésser tan moderna com vulgueu, però en el meu temps (i de *gourmets* també n'èrem) la menjàvem espessa.

MARIA.—Això rai! No valí pas la pena que passi un disgust.

DON JOAN.—És poca cosa: veritat? Doncs ¿què costaria que ho fessin tal com vull... i com ha d'ésser?

MARIA.—Ja els diré que li facin la xocolata espessa.

DON JOAN.—Els ho diràs, i faran com els semblarà. Aquí tothom fa el què li sembla, i la cosa més terrible de totes és que ningú no et contradiu. Davant et fan la gara-gara, i després ho fan com volen.

MARIA.—Jo li prometo que li serviran la xocolata espessa.

DON JOAN.—I, si pot ésser, feta de la vigília i rescalfada: això és l'ideal.

MARIA.—La tindrà, encara que li hagi de fer jo mateixa.

DON JOAN.—Només et falta això! com si no tinguessis altres mals de cap!... I escolta, filla:

MARIA.—Digui, papà.

DON JOAN.—Què has tingut notícies d'en Carles?

MARIA.—No, papà.

DON JOAN.—Perquè a vegades sé que en tens noves i no m'ho dius.

MARIA.—Per què disgustar-lo? Vostè ja sap com és, en Carles.

DON JOAN.—Tens raó. Però ¿des que se'n va anar, no t'ha escrit?

MARIA.—(Fa senyals negatius amb el cap.)

DON JOAN.—I ja fa sis dies que és fora.

MARIA.—Cinc, només.

DON JOAN.—I et sembla que no són prou?

MARIA.—Qui sap la feina que deu tenir. Potser les mines que li han ofert es troben lluny de carreteres i s'ha de fer el camí a peu. I encara potser ell se'n vol assegurar, abans d'avançar cap diner.

DON JOAN.—Almenys que no li passi com l'altra vegada, que no avanci els diners sense saber el què compra.

MARIA.—Per això: veu? (Volent dissimular.)

DON JOAN.—Mira que allò de donar vint mil pesetes per haver-li dut unes mostres de terra, i després, sense a com va ni quant costa, desaparèixer aquell subjecte que li firmà el paper, ja va ésser una ensarronada que més val que no expliqui a ningú.

MARIA.—En Carles és un impulsiu, i es lliura al primer arribat.

DON JOAN.—Que no em diguin que això és massa bona fe: això és ximpleria.

MARIA.—Què vol fer-hi!

DON JOAN.—La culpa la tens tu, també: els homes fem el que la dona vol. T'has d'imposar.

MARIA.—(Pensativa.) Pobra de mí!

DON JOAN.—Ben sovint penso que, si jo em morís, ¿com s'ho faria, el noi, amb el seu caràcter tan lleuger i roda-soques?

MARIA.—Com ens ho faríem, pobres de nosaltres!...

DON JOAN.—Si almenys pogués acollatar-lo amb aquesta empresa de mines que ha anat a estudiar!...

MARIA.—(A part i adolorida.) Bones mines deuen ésser!

DON JOAN.—Si no tens noves d'ell, avui caidrà telefonar-li.

MARIA.—Però si no sabríem on adreçar-li el telefonema!

DON JOAN.—Que no tens l'adreça?

MARIA.—Mai no diu allà on va.

DON JOAN.—S'ha d'acabar, això. No vull pas es-

tar passant ànsia així com així. (*Transició.*)
Bé. Me'n vaig a ca'l notari per si m'ha trobat alguna bona hipoteca per als diners que vaig fer del suro. Pensava fer-la a nom del noi. Jo ja sóc vell, i, demà que em mori, vos estalviareu el traspàs.

MARIA.—Qui pensa a morir! Vostè, papà, encara és jove, i un altre dia li poden convenir els diners. Més val que s'ho posi al seu nom.

DON JOAN.—Però això és voler donar diners a la Hisenda.

MARIA.—Cregui'm a mi: en Carles és poc seriós, pels anys que té. Potser es va casar massa jove, i s'han d'evitar les ocasions.

DON JOAN.—Mai no li perdonaràs aquella calaverada. Els diners eren meus, i, ja veus, ni me'n recordo.

MARIA.—No em coneix bé, vostè, papà. Per mi, fa molt temps que la hi he perdonada... però pels meus fills!... I haguéssim acabat.

DON JOAN.—Què vols dir? Em va prometre que no hi tornaria més. I jo no li toleraria pas que tornés a fer un cop de cap.

MARIA.—I si hi tornés?

DON JOAN.—El trauria de casa. Un home conforme s'ha de cuidar de la família, i encara més quan es té una dona honrada i una filla tan xamosa com la que teniu. No sóc pas d'aquells pares que encoratgen llurs fills a la mala vida no volent-se assabentar de llurs disbauxes. M'estimaria més veure'l mort que deshonorat.

MARIA.—Carles és feble de caràcter: vostè ja el coneix. Ell no sap dir que no. I hi ha tants mals companys!

DON JOAN.—Un home ha d'ésser home.

DON JOAN.—Mai no és tard, per a esmenar una errada. Jo confesso que l'he estimat massa.

MARIA.—Hauria d'ésser-ho.

DON JOAN.—Jo l'en faré ésser.

MARIA.—Potser ja és tard.

MARIA.—I per a aprendre a treballar ja és massa gran.

DON JOAN.—Almenys vull que se sàpiga administrar el que tingui. Vull que n'apregui. Li faré poders, i sota la meva vigilància aprendrà a administrar els béns que demà seran seus.

MARIA.—Això serà temptar el diable.

DON JOAN.—No tinguis por, Maria: jo vetllaré per tots.

MARIA.—Faci-ho per la nostra filla!

DON JOAN.—Per ella i per tu. Me'n vaig a cal no-

tari. Prepareu-ho tot per celebrar com cal la festa d'avui. Eh, noia? (*Se'n va.*)

Escena II

MARIA sola, i després DOLORS.

MARIA.—Quin engegament! Déu meu, Senyor! Pobre papà! No sap veure com el seu fill l'enganya i ens enganya a tots. (*Plora.*)

(*Entra Dolors.*)

DOLORS.—Què té, la senyoreta? què li passa?

MARIA.—Ja pots pensar-t'ho.

DOLORS.—Ja n'ha tingut i en té de paciència, vostè!

MARIA.—I què he de fer, doncs? Potser ens vàrem casar massa joves. Prou ho saps tu, que vingueres aquí, ja quan el casament, per ajudar-me i guiar-me a portar la casa: tu has estat per a mí una segona mare. Però em desplaia que es parli del meu marit. L'he estimat i l'estimo tant, que voldria oblidar tot el mal que m'ha fet i totes les ofenses que n'he rebut.

DOLORS.—Pobra senyora!

MARIA.—Ja pots ben dir-ho! No m'ha faltat pa, però de penes tampoc me n'han faltades. Jo, que havia somniat amb ell com amb un heroi de llegenda; que el venerava, que el contemplava absorta com a un ésser superior... jo m'havia dit:—La seva vida, frívola, lleugera, s'ha esmunyit com les palles damunt d'un riu perquè no ha trobat el recolze sota l'arbreda que el retingui i li faci bella la vida.—I el vaig estimar amb la força dels meus dinou anys... i em vaig morir de joia en els seus braços i en les seves mans. Era tan bell! era tan gentil!...

DOLORS.—I com l'estimava!

MARIA.—I l'estimo encara, malgrat estar convencuda que ja no significo res per a la seva vida.

DOLORS.—Qui sap!

MARIA.—No: jo, en la seva vida, he estat una aventura més, una dona entre les dones. Vaig arribar a ell amb tota la meva ànima jove, plena de la meva inexplicable tendressa; el vaig estimar amb tot el meu cos i amb tot el meu esperit... i no vaig ésser estimada sinó com una altra dona després de les altres i abans d'unes altres. Quan vaig comprendre-ho, vaig

desitjar la mort... però la mort només ve quan no l'esperem. És horrible, Dolors, és horrible!
(*Plorant.*)

DOLORS.—No es desesperi: pensi en la seva filla.

MARIA.—I pensar que res hi ha de veritat si no és la dissort!... Ni l'amor... ni el deure... res!
(*Plora desesperadament.*)

DOLORS.—Senyora... senyora! Per la senyoreta, per la nena, que tant la necessita!... Assosseguis! D'un temps en ve un altre.

MARIA.—D'un temps dolent en ve un altre de pitjor. On deu ésser, aquell desgraciat? Massa que ho sospito!

DOLORS.—No hem de fer mals pensaments.

MARIA.—Doncs què en penses, tu, d'aquest viatge? Dignes.

DOLORS.—Jo... Pobra de mí!

MARIA.—No goses: eh?

DOLORS.—Jo?

MARIA.—Déu meu!

(*Pausa.*)

MARIA.—Què tal, la nena? L'has deixada a ca'ls seus avis?

DOLORS.—Si senyora. Està més contenta!... Els pares de vostè li han regalat un moneder més bonic!... Quin goig que feia, la nena, amb el vestit llarg! Semblava una senyoreta, quan, en anar-la a acompanyar a la Concepció, la gent es girava per contemplar-la i també em miraven a mí. Tanmateix m'he mudat per celebrar la doble festa del seu aniversari i de posar-la de llarg. Ves quin efecte hauria fet, ella tan mudada i jo feta una palatreca!

MARIA.—Amb tantes contemplacions com li gastes, a la nena, me la faràs ésser presumida.

DOLORS.—Ja en pot ésser.

MARIA.—Correu-hi tots! De presumit no se n'ha d'ésser mai. I de la manera que ara puguen les noies!

DOLORS.—La nena no és pas com les altres.

MARIA.—En això tens raó, i pot ésser que les mares no estiguem mai contentes dels nostres fills; però fins em sap greu que no faci com les altres. A ella doneu-li per a llibres i música, i sempre a casa.

DOLORS.—No sé pas com és feta, la senyora! Mai no li està res bé, del què fa la nena!

MARIA.—Però què dius?... (*Indignada.*)

DOLORS.—Dispensi la senyora, però jo vull dir

que hi ha mares que tot el que fan els fills ho troben una obra mestra, i vostè mai no n'està contenta.

MARIA.—És que l'estimo tant, i ho és tant tot per a mí, que la voldria la més perfecta i la millor de totes.

DOLORS.—El que és la senyoreta Agnès és una noia de gran voluntat i entenimentada. Això sí: sempre surt amb la seva, i quan es proposa una cosa no hi ha qui la faci tòrcer. Jo, que vaig veure néixer a vostè i a ella, he pogut veure la diferència: vostè sempre obedient i dòcil, però el que és la senyoreta no hi ha manera que m'escolti: sempre fa el que li plau.

MARIA.—Tens raó, el que és a mí no em retira gaire: es deu retirar al seu pare.

DOLORS.—Vol dir? La senyoreta és molt seriosa: cal reconèixer-ho. En canvi...

MARIA.—Dolors... per Déu! (*Pausa.*) ¿Ja has complert l'encàrrec del papà?, els dolços i els gelats?

DOLORS.—Quina festassa que es prepara!... ¿No m'he pas descuidat de res? Bona la faríem! I amb el gènit que té don Joan!

MARIA.—Ja saps que és un home sever, però bo. Sort en tenim d'ell!

DOLORS.—En això té raó. I com l'estima, la nena! Vol que avui fiquem l'olla grossa dintre la xica. I fa molt bé!... Quina festassa!

Escena III

MARIA, DOLORS, MINYONA.

MINYONA.—(*Entrant en escena.*) Un senyor demana per vostè.

MARIA.—Digues-li que el senyoret és fora.

MINYONA.—Ha dit que li convenia veure a vostè: que és urgent.

DOLORS.—(*Fa senyals d'extranyesa.*)

MARIA.—Però què deu voler que li digui?

MINYONA.—És que m'ha dit que era preferible parlar amb vostè.

MARIA.—Fes-lo entrar. (*Pausa.*)

Escena IV

MARIA, DOLORS, SENYOR VANDELLÓS i MINYONA.

(*Dolors resta prop de la porta mirant l'arribat de nou.*)

- MINYONA.—El senyor... (*Intentant presentar-lo.*)
- VANDELLÓS.—No se'n preocupi.
- MARIA.—¿Amb qui tinc el gust...
- VANDELLÓS.—El meu nom no li dirà res, a vostè: amb mí, la senyora, no ha tingut ocasió de parlar-hi. Però... (*Mirant desconfiat.*) Desitjaria parlar-li a soles: sap?
- MARIA.—Dolors, deixa'ns sols. (*Dolors se'n va.*)
- VANDELLÓS.—Miri, senyora... jo sóc un home de bé que viu de fer favors a la gent. M'enten?
- MARIA.—Li confesso...
- VANDELLÓS.—Bé, sí, és clar. Com ho diré, jo?... Si fos aquí el seu espòs, ja em coneixeria. Li'n he fets molts de favors... i no ho vol reconèixer. Li parlaré francament. El seu espòs em va firmar unes lletres... sap?... contra un tercer que no existeix... sap?... I com que han vençut i no les ha pagades... doncs... no em queda altre recurs que portar-lo als Tribunals.
- MARIA.—El meu espòs, ha fet això?
- VANDELLÓS.—Ja veurà: el pobre senyor necessitava diners... i com que el seu papà el fa anar tan estret...
- MARIA.—No li demano el seu parer: digui'm, solament, quan puguen, aquestes lletres.
- VANDELLÓS.—Res... una poca cosa, per a vostès: deu mil pessetes.
- MARIA.—I què pretèn, en venir-m'ho a dir? ¿Perquè no va a trobar el papà d'en Carles?
- VANDELLÓS.—Oh! ja el conec, aquell senyor!... I, la veritat, fa de mal tractar-hi. Una vegada ja em va engegar al botavant. I això que jo m'havia també sacrificat per servir el marit de vostè!
- MARIA.—Si el papà no vol tractar amb vostè, les seves raons deu tenir per a fer-ho, i no seré pas jo qui faci el contrari.
- VANDELLÓS.—És que aquesta vegada no es tracta pas d'un senzill pagaré: sap?... Ja veurà: l'experiència fa que hom es defensi com pugui. Ara hi ha aquestes lletres girades contra un inconegut. En el fons, diríem, és una falsedat: sap?... I això, davant dels Tribunals, no es paga amb pessetes solament.
- MARIA.—Què diu?... Què pretén?
- VANDELLÓS.—Jo no faig altra cosa que voler cobrar-me els meus diners, que les meves suades em costen; i qui defensa el que és seu...
- MARIA.—Quin fàstic que fan, la mena de gent com vostè! S'aprofiten de la insensatesa d'un home per a arruïnar tota una família! Malvats!
- VANDELLÓS.—Senyora, no es pensi que he vingut per sentir-me insultar. No senyora: és la consideració i el respecte que vostè em mereix, el que m'ha dut aquí. Si no vol escoltar-me, pitjor per a vostè. Jo ara ja tinc la consciència tranquil·la davant del què passi. I ja s'entendrà amb el Jutjat.
- MARIA.—¿I vostè seria capaç...
- VANDELLÓS.—I ¿què he de fer, pobre de mí!, sinó defensar els meus interessos?
- MARIA.—(*Aclaparada.*) I què vol, de mí? Digui.
- VANDELLÓS.—Res més que cobrar les lletres.
- MARIA.—I d'on vol que tregui els diners? ¿Que es pensa que una pobra dona com jo pot disposar de tantes pessetes de cop i volta?
- VANDELLÓS.—Vostè té prou relacions: a algun amic de confiança... A una senyora com vostè, tan vistosa i tan elegant, no se'ls pot negar...
- MARIA.—Què s'ha pensat?
- VANDELLÓS.—Jo...
- MARIA.—Prou n'hi ha. I acabem d'una vegada. Fins quant tinc temps?
- VANDELLÓS.—Les lletres ja són vençudes: però, en atenció a vostè, esperaré fins a les set del vespre.
- MARIA.—Però no podria esperar vuit dies?
- VANDELLÓS.—Com es coneix que la senyora no sap que el negoci és una cosa molt seriosa! Com li he dit, esperaré fins aquest vespre. Aquí té la meva adreça: Pau Vandellós; Regomir... En fi, ja ho trobarà.
- MARIA.—Vagi-se'n, d'una vegada!

Escena V

MARIA sola.

MARIA.—(*Desesperant-se.*) Precisament un dia com avui, en què l'esperit voldria viure unes quantes hores d'excelsitud, aliena a totes les lletjors del món! Tot es congria per amargar-lo.

Escena VI

DOLORS, MARIA, AGNÈS, DON MAURICI
i DONYA ENCARNACIÓ.

DOLORS.—Senyora, senyora... Aquí tenim la nena i els seus papàs. Ve carregada de presents. Miri, miri!

AGNÈS.—(Surt carregada de capses.) Mamà!

mamà! Quin dia tan feliç! Si haguessis vingut!

MARIA.—Ja saps que no puc deixar l'avi. (*Dirigint-se als avis, que entren acompanyant Agnès.*) Oh, papàs! Quina alegria han donat a la nena, amb el seu present? (*Es petonejen.*)

DON MAURICI.—Ja saps que sempre fem el que podem per a vosaltres.

DONYA ENCARNACIÓ.—Nosaltres fruïm veient-vos ben feliços. I, don Joan, ¿on és, que el volem felicitar, en aquesta diada de festa?

AGNÈS.—I on és l'avi?

MARIA.—Ha sortit. Tornarà de seguida. (*Amioxant-la.*) Ara ja ets una dona: has de tenir seny. Confio en tu per a ésser-me un ajut en la vida... en la trista vida que ens pertoca com a dones.

DONYA ENCARNACIÓ.—T'has de portar com una dona gran.

AGNÈS.—Encara no ha arribat, el papà? (*Amb recança.*)

MARIA.—No deu haver pogut despatxar els seus assumptes.

DON MAURICI.—Naturalment.

AGNÈS.—Un dia com avui, en què serem tots reunits, solament hi faltará ell. Jo voldria que fos aquí: (*Fent l'enutjada.*)

MARIA.—Ja pots pensar que no li ha estat possible. Ja saps que marxa a fer un negoci per a tu, per a nosaltres; a guanyar diners per a quan siguis gran... i et vulguis casar.

AGNÈS.—Quan em casaré no voldré mai que el meu marit se'n vagi: o, sinó, renyirem.

DONYA ENCARNACIÓ.—Tot serà que el teu espòs es deixi manar.

AGNÈS.—Si no ha de fer la meva voluntat, no el vull. Per a res l'he de menester, un marit.

DOLORS.—Sempre en tens una per dir, pobre nena!

AGNÈS.—Escolta'm Dolors: et voldria demanar una cosa. Però no... no t'enutgis. Tots em dieu que ja sóc gran: veritat?... Doncs bé: jo et voldria demanar que no em diguessis més "la nena": m'entens? Ara ja sóc gran... i al costat de les amigues i dels seus germans això de "nena" podria perjudicar-me.

DOLORS.—Mira, quines pretensions!

AGNÈS.—Ja t'he dit que volia demanar-te un favor.

DOLORS.—I ja saps que t'he de complaure. Des d'avui ja no tenim cap nena, a casa: tenim solament la senyoreta Agnès. (*La petoneja.*)

AGNÈS.—Ja han vist tots els meus presents? (*Dirigint-se als avis.*) Els tinc a la meva cambra. La mamà m'ha regalat aquest vestit i un de *soirée*. Les amigues m'han enviat flors. El senyor Ramoneda, l'amic del papà, m'ha enviat una capsa de pell per a guants, magnífica; i fins el cosinet de Puigcerdà m'ha enviat un ventall amb uns versos molt bonics. Entrin a la meva cambra, que els ho ensenyaré.

DONYA ENCARNACIÓ.—Ensenya'ns-ho tot...

(*Se'n van cap a la cambra d'Agnès.*)

MARIA.—Papà... esperi's, que li he de parlar

(*Se'n van tots menys Maria i Don Maurici.*)

(*Pausa*)

Escena VII

MARIA i DON MAURICI.

MARIA.—Vostè haurà cregut que sóc una dona feliç perquè mai no m'he queixat... perquè sempre m'he anat passant soleta les amargors de la vida. (*Plora.*)

DON MAURICI.—Assossega't i parla, filla meva.

(*L'abraça.*)

MARIA.—En Carles m'enganya.

DON MAURICI.—Potser t'equivoques. A vegades, les aparences...

MARIA.—No, papà: fa temps que en Carles m'enganya, i ens ve enganyant a tots. Sí, sí. Però això ja no m'interessa.

DON MAURICI.—Què dius, ara?

MARIA.—Sí, avui no es tracta de mí: es tracta d'ell. En Carles està gastant, darrera de les dones, el que pot i el que no pot: de pagarés pagats pel seu pare, de negocis que n'ha dit esguerrats, ja n'he perdut la memòria. Però avui hi ha quelcom de més greu: en Carles ha firmat unes lletres a favor d'un usurer i contra un tercer que no existeix. Això és una estafada, una falsificació. En Carles és un xicot tan lleuger que ni pensa que ha d'arribar el dia del venciment i que no podrà pagar. I el dia ha arribat. L'usurer acaba de sortir d'aquí... i vol cobrar o portarà les lletres al jutjat.

DON MAURICI.—Déu meu! Pobre filla meva! Com deus haver patit... per a arribar a parlar d'aquestes coses tan serenament!

MARIA.—Si ho sabessis, papà!

DON MAURICI.—Per què no ens ho contaves?

MARIA.—¿Què n'hauríem tret, d'ésser més colla a patir? Ja ho he dit: res no m'importa ja en Carles; però ara l'amenaça quelcom més greu, i la seva honra no és solament d'ell: és la de la seva filla... i per a ella sóc capaç de tot.

DON MAURICI.—Tens raó. Dóna'm l'adreça d'aquest home que ha vingut per les lletres... de l'usurer... i...

Escena VIII

MARIA, DON MAURICI i DON JOAN.

DON JOAN.—(Entra com un cop de vent.) Això no pot continuar. Aquest fill m'ha de matar: és un bandit!

DON MAURICI.—Què tens? què et passa?

MARIA.—No es posi d'aquesta manera. Assosseguí's.

DON JOAN.—Passar-me tota la vida estalviant i fent xifres i escarrasant-me, perquè vingui aquest mal fill a fer-s'ho malbé tot!... ¿Que no sabeu quina n'ha feta? El murri, el lladre!... Doncs s'ha hipotecat el mas Galobardes, del qual sóc usufructuari!... No! Això s'ha d'arreglar!... Jo el faré declarar pròdig! Jo el desheretaré!

MARIA.—No ho faci! pensi en la situació en què quedarà en Carles davant la societat! Jo li ho demano!

DON MAURICI.— S'han de mirar les coses amb calma.

DON JOAN.—I vosaltres? I la nena, ¿com quedaria, deixant-ho tot a mercè d'un home així?

Escena IX

AGNÈS, MARIA, DON MAURICI, DON JOAN,
DONYA ENCARNACIÓ i DOLORS.

AGNÈS.—(Entra corrent.) (Tots callen.) Ai! l'avi! que encara no l'havia vist ni li havia donat el bon dia!... Com que s'aixeca tan tard i jo sóc tan matinera!...

DON JOAN.—Nena, nena meva! (Plorós.)

AGNÈS.—Per què plora, l'avi?... ¿Que no ho sap, que avui estem de festa, i faig els anys i m'he posat de llarg... i tenim convidats els avis i el senyor Ramoneda?

DOLORS.—Prou que ho sap, l'avi! si és ell qui ha fet comanar els dolços i els gelats!

AGNÈS.—Que m'estima, el meu avi!

DON JOAN.—I encara vull fer-te un altre present.

AGNÈS.—Encara més?

DON JOAN.—Tu ets l'única justificació del meu viure. Perquè, si no fossis tu, ¿què hi hauria de fer, en aquest món?

MARIA.—Papà, no digui això!

DON MAURICI.—Home, Joan! no t'ho has pas d'agafar d'aquesta manera!

DONYA ENCARNACIÓ.—Pitjor ho podríem passar.

DON JOAN.—Tens raó: sempre hi ha un pitjor. Té, Agnès. (Li dona un estoig.) Aquest fou el primer present que vaig oferir a la teva àvia, que al Cel sigui. Foren les primeres pessetes que vaig guanyar.

AGNÈS.—(Obrint-lo.) Oh! que és bonic!... Un anell! mireu!... Quin diamant! sembla una estrella!... com brilla!

MARIA.—(Besa l'Agnès.)

DON JOAN.—Que sigui l'estrella d'Orient de la teva vida!

AGNÈS.—Gràcies, gràcies, avi.

DON JOAN.—I ara preparem-nos per a la teva festa. ¿Ja han portat els entreteniments i els dolços?

DOLORS.—Sí, senyor: tot és aquí. (Se'n va.)

DON JOAN.—L'únic que farà tard és en Ramoneda. ¿Voleu creure que mai, allò que es diu mai!, no he vist que arribés a l'hora? És una cosa superior a la seva voluntat. Bon xicot, formal, però mai no se li fa tard.

DOLORS.—(Des del peu de la porta.) El senyor Ramoneda.

DONYA ENCARNACIÓ.—Quan es parla del llop...

DON MAURICI.—I encara algú dubtarà de la telepatia!

DON JOAN.—Això sí que em sorprèn! ¿Quin diable s'ha trencat el coll?

Escena X

Els mateixos i el senyor RAMONEDA.

SENYOR RAMONEDA.—Què tal? Què diuen? Com

estan? (*Adreçant-se als avis.*) Ah! quina sorpresa! Vostès per aquí?

DON MAURICI.—Vostè dirà si, un dia com aquest, podíem faltar-hi!

SENYOR RAMONEDA.—Tinc el cap a tres quarts de quinze. (*Baix, adreçant-se a Don Joan.*) Anem al seu despatx: hem de parlar.

DON JOAN.—Però què et passa? Parla: aquí tots sòm de família.

SENYOR RAMONEDA.—Home!...

AGNÈS.—Estic molt contenta del seu present. Que bonic! És cosa de gust.

SENYOR RAMONEDA.—No té cap importància. No val la pena.

AGNÈS.—Caram!

DON JOAN.—Deixa el senyor Ramoneda tranquil.

SENYOR RAMONEDA.—Déu meu! com me'n surto!

MARIA.—Vosté sap quelcom d'en Carles.

SENYOR RAMONEDA.—Qui li ho ha dit?

MARIA.—El cor no m'enganyava.

AGNÈS.—Quan arriba, el papà? L'esperarem: veritat, avi?

DON JOAN.—Parla d'una vegada, home.

SENYOR RAMONEDA.—No..., podria... Però ja que ho voí, tingui. (*Li dóna un telefonema.*)

DON JOAN.—(*Llegeix, seriós, sospirant.*) No podia ésser altrament. (*Molt serè.*) Maria, s'ha d'ésser fort quan convé ésser-ho. En Carles ha sofert un accident d'auto i està ferit.

MARIA.—Déu meu! quina desgràcia! on es troba?

SENYOR RAMONEDA.—El telefonema és datat a Puigcerdà.

AGNÈS.—Pobre papà. (*Arrenca el plor.*) (*Donya Encarnació i Dolors se l'enduen a la seva cambra.*)

DOLORS.—Anem, nena, anem; no ploris: no facis desesperar la mamà.

DONYA ENCARNACIÓ.—Agnès! no et desesperis!

Escena XI

MARIA, DOLORS, DON JOAN, SENYOR RAMONEDA.

MARIA.—Vull anar-hi de seguida, ¿Què diu, el telefonema, concretament? (*Tot això plorant.*)

SENYOR RAMONEDA.—No val la pena de llegir-lo: ja t'ho ha dit don Joan.

MARIA.—Deixeu-me'l. (*El pren de les mans de*

Don Joan.) (*Llegint.*) "Estat... greu... desesperat... La seva esposa braç fracturat, pronòstic reservat. Comuniïqui-ho família". Déu meu! quina desgràcia!

DON JOAN.—(*Serè.*) Quina vergonya!

SENYOR RAMONEDA.—He telefonat als vostres cosins d'allà dalt demanant com segueix: espero que no tardarem a saber quelcom.

MARIA.—El meu deure és marxar ara mateix. I que la gent no s'assabenti de res.

DON JOAN.—No és pas el dir de la gent, el que ens pot deshonrar.

MARIA.—Però fereixen el nostre pudor.

SENYOR RAMONEDA.—(*Capficat*) Quina insensatesa! Prou li havia desaconsellat!...

MARIA.—Vols acompanyar-me, Ramoneda?

SENYOR RAMONEDA.—Esperem abans els detalls que he demanat.

DON JOAN.—Cal que a casa continuï tot com si no hagués passat res.

MARIA.—Però... papà!

DON JOAN.—¿És que per ventura ell comptava amb nosaltres, per a viure la seva vida?

DOLORS.—Un telefonema per al senyor Ramoneda. La seva minyona diu si ha d'esperar-se.

SENYOR RAMONEDA.—(*Obrint el telefonema.*) Ja se'n pot anar. (*Llegint.*) Era d'esperar. El pobre Carles... ha mort!

MARIA.—(*Plora intensament.*)

DON JOAN.—(*Eixugant-se una llàgrima escapada dels seus ulls i esforçant-se per romandre serè.*)

Donem gràcies a Déu de ço que s'ha esdevingut... potser per evitar danys pitjors!

MARIA.—Com ho farem! com ho farà, la pobra Agnès, sense pare!...

DON JOAN.—Vols dir que en tenia, ara? Assos-sega't. No tenim el deure de plorar novament la pèrdua de ço que havíem ja perdut. Recordem-nos de la festa d'avui, que ens obliga a pensar en l'esdevenidor.

MARIA.—Papà, jo no podria...

DON JOAN.—¿Series potser capaç d'amargar aquesta diada a la teva filla? Tenim dret per ventura, a enfosquir un jorn tan esperat per la nostra nena? Anem, anem a veure si tot està a punt. Demà ja el plorarem, si l'hem de plorar.

TELÓ

SEGON ACTE

Escena I

DOLORS i ROBERT i després MARIA

DOLORS.—I tanta pressa té que no pugui esperar-se?

ROBERT.—He de passar a la dispesa abans d'anar-me'n a l'estació. Els meus pares em voldrien ja al seu costat.

DOLORS.—Degueren tenir una bona alegria en conèixer les bones notes que vostè ha obtingut.

ROBERT.—Certament que n'estan joiosos... I n'Agnès?

DOLORS.—Ja'm trigava que em demanés per la senyoreta...

ROBERT.—Ja sap vostè que jo l'he estimada sempre... Tan de bo pogués dir el mateix d'ella... però tot és endebades.

DOLORS.—Qui sap, home, qui sap!

ROBERT.—No, Dolores. N'Agnès, té del món un concepte oposat al nostre. La pobra gent de Cerdanya ens acontentem d'una vida humil i modesta. Però què hi farem!

DOLORS.—Aquí té a la senyora.

(Dolors se'n va per la porta del fons.)

MARIA.—Hola, Robert!

(Que surt de la mateixa porta.)

ROBERT.—Venia a despedir-me. Me'n vaig cap a Puigcerdà, a passar uns dies prop dels pares.

MARIA.—Quan marxes? Car et volia fer un encàrrec.

ROBERT.—Aquesta tarda mateixa.

MARIA.—Et faré portar una capsa de flors. Digui's a la teva bona mare que les faci portar a la tomba d'en Carles...

ROBERT.—Si no té temps, demoraria el viatge...

MARIA.—No, gràcies, no cal. Telefonaré al nostre florista desseguida.

ROBERT.—I don Joan? I n'Agnès?

MARIA.—El papà està força envellit. Se li veuen els anys.

ROBERT.—I n'Agnès?

MARIA.—Bé.. Cada dia més aficionada als sports violents. No es deixa perdre cap partida de football i no passa dia que no faci la seva partida de tennis... Ara mateix...

ROBERT.—Ja deu ésser al Law-Tennis, veritat?

MARIA.—Certament.

ROBERT.—Quin gustos tan poc femenins...

MARIA.—Tampoc a mi em plauen gaire, però què hi vols fer!

ROBERT.—Té raó. Me n'he d'anar i li prego salutí a Don Joan i a n'Agnès.

MARIA.—Records a tots, i gràcies una vegada més de tot el que heu fet per nosaltres.

ROBERT.—Vol callar!

(Se'n va.)

Escena II

MARIA i senyor RAMONEDA.

DOLORS.—Hi ha el senyor Ramoneda. *(Se'n va.)*

MARIA.—Que entri.

SENYOR RAMONEDA.—Hola Maria! Perdona que no hagi vingut abans.

(S'aseu en el sofà del recó, esquerra.)

MARIA.—T'haurà sorprès probablement, que t'enviés a buscar. Tinc necessitat de parlar amb tu perquè sé que ets un bon amic, d'aquella mena d'homes que porten un alè d'optimisme i confiança...

SENYOR RAMONEDA.—Parla, Maria, De llargs anys que em coneixes. En vida del teu espòs venia sovint pels lligams d'amistat que m'hi unien. Des de la seva mort no he passat ni un dia sense venir: m'ha semblat que mantenia, amb la meva presència, la illusió que vivia encara quelcom d'aquella joventut en què havíem estat, per uns moments, feliços; uns moments fugitius, sobretot els meus; moments ja tan llunyans i esvaïts que semblen un somni. El meu matrimoni, trencat per la mort dolorosa de l'Elisabet, deixà un buid, a la meva ànima, que he cercat endebades d'omplir amb la calor de l'amistat.

MARIA.—No has estat pas tampoc sortós, en els teus afectes.

SENYOR RAMONEDA.—Tens raó. A voltes la culpa és nostra; però què hi farem!

MARIA.—Ramoneda: tinc necessitat de trobar algú, de parlar amb algú, que m'encoratgi. Fa dies que sento a l'entorn meu un buid que em posa l'ànima petita; ploraria a tota hora; tinc por... sí... tinc por de la vida. Les dolores passades

íntimes i punyents s'han esvaït. Durant aquests anys havia inundat el meu esperit una pau dolça, mirífica, quasi irreal. Soltadament m'he sentit com arran d'un precipici. Se m'ha trencat el respir, i un profund tremolor s'ha apoderat de mi.

SENYOR RAMONEDA.—Però què tens?

MARIA.—Temo perdre-ho tot, tot el que em resta.

SENYOR RAMONEDA.—Bé, però... concreta.

MARIA.—Tu ja saps els esforços del papà per a refer el nostre patrimoni. Ell ha sabut aguantar les rentes amb una autoritat i amb un seny que no li agraiem mai prou. Però el papà ja és vell, i el seu caràcter tan enter, tan purità, no és pas a propòsit per a alegrar una llar tan trista com la nostra.

SENYOR RAMONEDA.—¿Per què no surts i no vas a les festes? El vostre rang prou ho permet...

MARIA.—Ja saps que no ha estat mai el meu temperament. Estic tan acostumada a romandre a casa, que fora d'aquí no sabria viure. És aquí dintre, que jo voldria trobar aquell caliu que de llarg temps he anhelat.

SENYOR RAMONEDA.—I que bé t'ho mereixes, car tu has nascut per fer la felicitat d'un home i d'una família. Ah, Maria! com t'he compadit sempre! Jo, que sempre he admirat els tresors de la teva ànima; jo, que he anat seguint i (per què no dir-ho?) vetllant de lluny la teva vida malaurada, sé que tens dret a ésser feliç. Tens raó no és just que la teva vida, en plena jovesa encara, es marceixi en la solitud d'un viure monàstic esmerçant-se a cuidar un vell i una criatura.

MARIA.—Em sembla que no m'has entès.

SENYOR RAMONEDA.—Prou, que t'entenc! Les teves mitges paraules d'avui m'han confirmat ço que diuen els teus ulls melangiosos, que una febre interna de vida omple de llum. Tu tens dret a ésser estimada, tens dret a ésser feliç, i ho pots ésser.

MARIA.—Et dic que no ens entenem, Ramoneda. Les meves paraules barroeres no han sabut interpretar el meu pensament. La meva queixa no és inspirada ni pel desig d'ésser estimada ni per l'anhel de refer-me una vida. La nostra, la meva llar, és ja quelcom de passat que el temps anorrea i no pot reconstruir-se. Jo solament vull defensar el que em resta.. El papà, avui, no s'ha trobat bé. Ha vingut a mitja tar-

da, i li ha calgut ajeure's al sofà. Jo crec que treballa massa, i a la seva edat pot ésser-li fatal. L'Agnès té un gènit tan especial, és tan original, que es passa la vida fora de casa... i jo em quedo sola frisant.

SENYOR RAMONEDA.—Veus, com t'havia entès? Sí, Maria: no vulguis enganyar-te per més temps. Tu no tens dret a morir consumint-te, a viure sense fruit d'un amor veritable, d'un amor sincer i honrat. Jo sempre he sentit per tu un afecte cordial que s'anà sublimant en veure't dissortada. Quan Carles t'abandonà innòblement per córrer la perduda...

MARIA.—Et prohibeixo malparlar del meu espòs. Si no va portar-se com devia, era un assumpte a debatre entre nosaltres dos. La mort va posar la creu del meu perdó damunt la seva curta vida, però jo no vaig ni he deixat d'estimar-lo. Ho sents? I penso morir a l'ombra del seu amor. Jo t'he parlat com a una germana, com a un amic sincer que et creia: m'he equivocat.

SENYOR RAMONEDA.—Perdona'm. Els homes som tan poca cosa que... Perdona'm. I vulgues-me tenir solament com a un amic.

MARIA.—Com a amic et volia parlar. (*Pausa.*) La conducta de la meva filla em té molt capficada. D'això no en puc parlar al papà: ell no sap comprendre la manera d'ésser de les noves generacions. A mi també em costa molt, però les mares som tan tolerants amb les filles, que sembla que sentim com elles aquest desig d'independència, de personalisme que regeix el jovent d'avui. Jo ja sé que totes les anteriors generacions es queixaven de les noves, com nosaltres ho fem; però el canvi ha estat tan sobtat, la virada ha estat tan ràpida, que perdem de vista la ruta per o sentir-nos corpresos davant l'abisme que s'obre al peu del revolt. I és aquesta por que s'estimbi la meva filla, que seria com si ens estimbéssim tots plegats, el què m'obliga a parlar amb tu, obrint la meva ànima i cercant qui m'orienti i m'ajudi, o esvaeixi les meves temences.

SENYOR RAMONEDA.—Que bé es veu prou, que n'hi ha, en la teva manera d'albirar l'esdevenidor. Ni la cosa és tan greu que no tingui esmena. ni tampoc cal no fer-ne cas. Cal no deixar el volant, però no, per això, conduir a batzegades ni fer canvis de marxa sobtats, que tot té el seu perill.

Escena III

Els mateixos i DON JOAN.

DON JOAN.—Hola, Ramoneda!

SENYOR RAMONEDA.—Com es troba, don Joan?

DON JOAN.—Milló. He descansat unes quantes hores i ja m'he refet. Quelcom de *surmenage*, com ara es diu. Res, que la màquina ja no funciona com abans.

SENYOR RAMONEDA.—No serà res.

DON JOAN.—Per ara hi compto.

MARIA.—Per què no es ficava al llit? Hauria descansat millor.

DON JOAN.—No cal. Ja fa estona que tresco per aquí. Ja us he sentit de fa estona. Des d'abans d'entrar en Ramoneda que m'havia incorporat i treballava en les liquidacions de les dobles.

SENYOR RAMONEDA.—(*Dissimulant.*) Quants fracassos! veritat?

DON JOAN.—El fracassar no és deshonrós si hom ha jugat noblement.

MARIA.—Papà...

DON JOAN.—He sortit, filla meva, per dir-te que en Ramoneda pot fer molt per la teva protegida.

SENYOR RAMONEDA.—De què es tracta? digues.

MARIA.—Una bona amiga meva, honradíssima, que no troba feina... enlloc.

SENYOR RAMONEDA.—Però quina tara té?

DON JOAN.—Aquest món no és paga sinó de les aparences.

MARIA.—Ja t'ho diré: la meva amiga té quaranta anys, com jo mateixa.

DON JOAN.—Balzac ja parlava de les velles de trenta anys; i, si ara es parla de les velles de quaranta, no podem negar que hem progressat.

SENYOR RAMONEDA.—Però ara les dones no es deixen envellir. Segurament que la teva amiga no deu ésser una dona del dia. Avui les dones saben lluitar contra la vellesa prematura. Els cabells curts fan prodigis; el massatge fa miracles; les faldilles curtes treuen vint anys de damunt; les mitges *tupides* i fines dissimulen les bandes invisibles i rosades que apunyeguen els turmells; les tintures, els banys, les cremes, tot ajuda a fer el miracle. Una dona d'avui, no té mai quaranta anys.

MARIA.—Certament que per a una dona de món el tenir anys depèn del color dels seus cabells; una dona de món pot restar jove i guardar les seves il·lusions; però la dona que vol treballar

no els amaga pas fàcilment, els seus quaranta anys. Per a entrar en un banc li demanen la fè de baptisme, que no enganya a ningú. I, davant del testimoni incorruptible, li diuen:—“Heu passat de l'edat, senyora. Ho sentiu?—I és inútil que sigui escolorida, ni que somrigui, malgrat les penes, i mostri la voluntat heròica de guanyar el pa dels seus fills: arreu li diuen les paraules que esdevenen un insult:—Inútil que insistiu: els reglaments són formals: teniu quaranta anys!—

DON JOAN.—És verament dolorós!

MARIA.—És clar, que els té, quaranta anys, la meva amiga! I per això precisament li costa més de guanyar-se la vida. Les necessitats cada dia són més grans: la vida esdevé insoluble: cal trobar els mitjans, per petits que siguin, que ajudin a viure.

SENYOR RAMONEDA.—I què voldria fer?

MARIA.—La meva amiga ho faria tot i és capaç de fer-ho tot. És amable i persuasiva. Podria ésser venedora... si no tingués quaranta anys. Té bona lletra i sap de comptabilitat... però té quaranta anys. Té unes mans de fada per a cuidar malalts... però no pot entrar a cap hospital: no té cap títol, i, en canvi, té quaranta anys.

DON JOAN.—I pensar que ben sovint veiem vellotes de seixanta anys disfressades de mainada, sense que ningú els ho tiri a la cara, i flirtejar amb qualsevol noi acabat de sortir de l'escola, ensenyant-li les *pantorrilles*, enfundades en mitges transparents, i mostrant no solament el bescoll, sinó fins a trenc de cos. Quina vergonya!

MARIA.—I, mentrestant, la dona de quaranta, obligada a treballar, cerca endebades, davant l'anatema contra el qual s'exhaureix el seu coratge: Massa vella.

SENYOR RAMONEDA.—I no hi ha cap organització, cap junta, per a auxiliar aquesta mena de necessitats?

DON JOAN.—Al contrari: quaranta anys és massa per a trobar una col·locació digna, però són pocs anys perquè una Junta benèfica pugui ocupar-se'n.

MARIA.—Ja veus, Ramoneda, que allò de demanarte protecció per a la meva amiga no era un caprici.

SENYOR RAMONEDA.—Vols callar!... Creu que me n'ocuparé amb tot l'interès que m'has sabut inspirar; i venint de tu...

DON JOAN.—Sí, home, sí: ja hi comptem.

SENYOR RAMONEDA.—Me'n vaig, que comença a ésser tard i encara m'he de mudar per anar al Liceu. (*Adreçant-se a Don Joan.*) ¿No vol pas que demà li faci quelcom, si es vol quedar a casa?

DON JOAN.—Gràcies, Ramoneda: t'ho agraeixo; però ja em sento bo, i espero demà fer la vida ordinària. La meva naturalesa reacciona fàcilment. (*Fent broma.*) Per això sóc tant reaccionari.

SENYOR RAMONEDA.—Si vosté ho diu...

MARIA.—Apa, adéu, Ramoneda; i no te'n descuidis, del nostre encàrrec.

SENYOR RAMONEDA.—Estigues tranquil·la.

DON JOAN.—Adéu.

(*Se'n va Ramoneda.*)

Escena IV

MARIA, DON JOAN, MINYONA.

DON JOAN.—Quina hora és? Sembla tard. Encara no ha vingut, l'Agnès?

MARIA.—No pas encara. Ja sap que per a ella no és mai tard. (*Pausa.*)

DON JOAN.—Què te'n sembla, d'en Ramoneda? ¿Se'n cuidarà, del nostre encàrrec?

MARIA.—Segurament: és un bon xicot.

DON JOAN.—I per ésser-te agradable farà el que pugui.

MARIA.—El tinc per un bon amic. (*Seriosa.*)

DON JOAN.—No... si ja ho sé. I no et posis seriosa. Vos he sentit i volia parlar-te'n.

MARIA.—Vostè ha sentit?

DON JOAN.—Sí, Maria; i t'ho he d'agrair del fons de l'ànima: ets una bona esposa i una bona mare.

MARIA.—I què es pensava, doncs?

DON JOAN.—Et seré franc: en el fons del meu ésser, temia que algun jorn volguessis refer la teva vida. I ho temia doblement, perquè ho considerava just: seria el teu dret. Sí... car fins avui la vida ha estat injusta amb tu.

MARIA.—Mai no he deixat d'estimar al meu espòs, car el vaig considerar la joguina d'unes forces malèfiques: no era possible que conscientment pogués fer el que va fer.

DON JOAN.—Però una altra no ho veuria així.

MARIA.—I, si no n'hi hagués prou, ¿amb quin

dret puc donar un pare manllevat a la meva filla?

DON JOAN.—En això sí, que tens raó: que ella no et pugui mai retreure una deslleialtat! Però tu ja saps si me l'estimo, la nostra Agnès: per ella donaria tota la meva vida. I, amb tot, ho trobava natural, que arribés un dia en què tu cerquessis refer el teu cor adolorit. Per això, quan t'he oït, la meva ànima ha esclatat de joia i t'he beneït de tot cor.

MARIA.—Gràcies, però fer altrament fóra molt dolorós per a mí. Pobra filla meva!

(*Pausa.*)

DON JOAN.—I l'Agnès encara no és aquí? En fa una mica massa.

MARIA.—Aquesta mainada!

MINYONA.—(*Entrant.*) ¿Que puc posar el sopar a taula?

DON JOAN.—Però quina hora és?

MINYONA.—Han tocat les nou.

(*Dolors entra.*)

DON JOAN.—Això és intolerable! No vull, a casa, aquest desordre!

MARIA.—Déu meu!

DON JOAN.—Jo mai no havia fet esperar els de casa. No mancava altra cosa!

MARIA.—(*Parla baix amb Dolors, i aquesta se'n va.*)

DON JOAN.—Què dius? On l'envies?

MARIA.—Faiig anar la Dolors a casa el Genís, car l'Agnès ha sortit amb llurs filles. Deu ésser allí enraonant.

DON JOAN.—Ja sabeu que no m'agraden, aquesta gent: em sembla que són gent que no miren gaire prim. I aquella vellota de la senyora Genís ara també s'ha tallat els cabells.

MARIA.—Això no vol dir res, papà. ¿Que no es recorda que jo també els porto curts?

DON JOAN.—Però ¿que no et recordes que jo mai no hi he estat conforme? I, d'altra banda, hi ha maneres i maneres d'adaptar-se a una moda. I, d'aquestes coses, el que em fa por no és la cosa en ella mateixa, sino la porta que queda oberta. Així, una dona que es talla els cabells d'una manera discreta, obliga a l'exagerada per temperament a tallar-se'ls com els homes; i aquesta, perquè li escaigui, s'ha de posar una cara a propòsit: s'ha d'allargar els ulls amb *khol* s'ha

d'engruixir les celles amb *rimmel*; s'ha d'em-
pastitzar les galtes, i s'ha de reviscolar els lla-
vis amb vermelló.

MARIA.—Però no totes estem en aquest cas.

DON JOAN.—Ja t'he dit que hi ha maneres i mane-
res, i tu ets de la bona manera.

MARIA.—Gràcies. I després hi ha la comoditat.

DON JOAN.—Creu-me, no en parlem d'això. Pre-
cisament l'altre dia m'ho deia el meu barber:—
Abans de la moda dels cabells curts, la clien-
ta que venia més sovint, ho feia cada mes
per ondular-se; però ara, gràcies a Déu, tota
dona elegant cada dia ve al saló a ondular-se,
a afaitar-se el clatell, a anivellar-se la perruca...
—I que no ho fan pas de franc.

MARIA.—Certament que en això té raó.

DON JOAN.—Oh! ja ho sé. I quan aquesta moda
s'encomana a una dona d'edat... Déu meu!
L'únic avantatge és que, com més aviat s'hagi
generalitzat, més aviat s'acabarà.

MARIA.—Difícilment tornarem a les modes d'a-
bans.

DON JOAN.—A les modes d'abans ja ho sé, que
no; però, a unes de pitjors, amb tota seguretat.
Quan totes les dones portaran els cabells curts
no en mancarà alguna que es voldrà singula-
ritzar, i llavors sortirà una altra moda, que
serà... com Déu vulgui.

MARIA.—Ja se sap que la moda és un etern fer i
desfer.

DON JOAN.—(Anguniós.) I ¿ara també haurem
perdut la Dolors?

MARIA.—(Impacient, escoltant.) No: ja és aquí.

(Dolors entra bufant.)

Escena V

MARIA, DOLORS, DON JOAN.

DON JOAN.—On és, la noia?

DOLORS.—A ca'ls Genís diuen que fa estona que
l'han deixada.

DON JOAN.—Bé, però on l'han deixada?

MARIA.—On és ara?

DOLORS.—Ha anat a donar una volta en un auto-
mòbil d'aquells petits. L'ha convidada un seu co-
negut.

MARIA.—Quin poc senderi!

DON JOAN.—Això no pot anar! Aquesta noia ens

donarà un disgust! En una *voiturette*, sola,
amb un conegut? (Dolors se'n va.)

MARIA.—No sé pas com se'ns torna.

DON JOAN.—Doncs jo sí! I tot per massa contem-
placions de tots. Tu la primera: t'has pensat es-
timar-la més donant-li tots els gustos. No has
tingut mai un no per a ella... i ja veus com ho
paga!

MARIA.—Però... papà! (Plorosa.)

DON JOAN.—Cal tenir energia; i, si convé fer ús
de mitjans extrems, fer-ho. Aquesta noia aca-
baria no sé com! Però jo hi posaré remei. Si
convé, la tancaré en un convent de penedides.

MARIA.—Això ha estat solament una criaturada!

DON JOAN.—Ja és massa gran l'Agnès, per a no
saber el què no es pot fer. Vint anys ja són anys
suficients per a comprendre el què no pot fer-
se sense que la societat ho condemni.

MARIA.—La pobra noia no té cap noció d'aques-
tes coses. L'hem estimada massa.

DON JOAN.—L'Agnès té un esperit d'independèn-
cia que la fa perillosa. ¿Que no et recordes de
quan es féu tallar els cabells com un home?
Sense consultar-nos, sense dir-te res, compare-
gué a casa amb un cap de vailet!

MARIA.—N'havíem parlat ja tantes vegades...

DON JOAN.—Però ja sabia que no ens agradava.
I tu encara la defenses?...

MARIA.—Aquesta nova generació no té cap sen-
tit del sacrifici, no comprèn l'adaptació, i, quan
vol una cosa, per obtenir-la va camps a través.

DON JOAN.—Ja et juro jo que, mentre jo visqui,
la nostra Agnès llaurarà dret. Me l'estimo mas-
sa, per a deixar-me-la perdre. I ja són prop de
les deu, i la senyoreta encara no ve! Ja em sen-
tirà, i sabrà que de mí no se'n burla qui vol!

MARIA.—Papà!... (Suplicant.) No en faci massa!
Ja miraré de convèncer-la. De vegades pot més
una paraula afectuosa que no un reny.

DON JOAN.—(Impacient, passejant-se amunt i avall)
Cada ú és com és; però jo et juro que amb mí
no hi jugarà.

Escena VI

AGNÈS, MARIA, DON JOAN.

(Entra Agnès, com una ventada, amb Dolors, que
es queda astorada al peu de la porta.)

AGNÈS.—Que no es sopa, en aquesta casa? ¿A
aquestes hores encara no són a taula? I doncs,

com es tornen?... Hola mamà! Quina cara que fas! sembla que hagi renyit amb el promès! Hola, avi! (*En veure'l anar amunt i avall.*) Vostè mai no es cansa.

MARIA.—Nena! per Déu!

DON JOAN.—Mai no hauria cregut que tinguessis tanta frescura. T'atreveixes a retirar-te a les deu de la nit, i entres amb aquest aire de tan se me'n dóna, sense sospitar, potser, ni l'angúnia que ha passat la teva pobre mare, ni el meu neguit!

AGNÈS.—Per què no sopaven?

MARIA.—Perquè t'estimem massa.

AGNÈS.—Doncs no m'estimin tant, i no em coaccionin amb el seu horari encarcarat.

DON JOAN.—Quina... barra! ¿Que no et diu res, els ulls plorosos de la teva santa mare? que no has sentit el neguit de tots els de casa davant la incertesa del què podia haver-te passat? Tu no tens afectes... ni estimes a ningú. Amb aquests ensenyaments moderns vos tonifiquen els nervis, però us endureixen el cor.

AGNÈS.—Avi meu! vostè em voldria encara com en aquell temps en què les noies no podien anar ni a missa soles.

DON JOAN.—El que jo et voldria és més humana, més cordial, més agraïda. I, en canvi, cada dia esdevenim per a tu més estrangers.

AGNÈS.—Si tinguéssim una casa amb tennis i saló per a dansar-hi, no sortiria de casa. Llavors serien les meves amigues i els meus amics els que vindrien aquí. Potser així estaríeu contents.

MARIA.—És la teva ànima, la que voldria sentir germana de la meva.

AGNÈS.—Pobra mamà! ¿És que em voldries plena d'aquell esperit de sacrifici que Déu t'ha donat? No, mamà: jo no serviria... Jo no m'aconcento com tu has fet. Tu et mereixies més amor.

MARIA.—Vols callar? Altrament, l'amor que compta no és pas el que rebem: és el que donem.

AGNÈS.—Doncs jo exigeixo al qui hagi d'ésser el meu espòs una correspondència absoluta. Sense això trencaria tot lligam.

MARIA.—La vida és més complexa de com tu te la mires.

DON JOAN.—(*Adreçant-se a Agnès.*) ¿Què saps tu, de la vida i del món, per a comprendre com l'has d'enfocar? Per això cal que et deixis regir, car el teu cervell de nena complaguda et

fa veure la vida de color de rosa, llisa, suau, planera...

AGNÈS.—Avi, avi, que poc que em coneix! Miri: jo ja sé que la mamà tenia i te, totes les qualitats que hom exigeix a la dona. No l'he pas de judicar, ni el papà tampoc. Però bé puc dir que ella ha esmerçat tresors de bondat, de tendresa, de devoció, d'intelligència, a pujar-me i a conduir la casa, sense que mai ningú no se n'hagués adonat, ni el papà. És per reflexió, que avui me'n dono compte, de la seva vida admirable de sacrificis i de lluites; (*Don Joan queda abstret davant d'Agnès.*) és avui que m'explico els seus ulls vermells davant del cobert buit del papà i davant del seu llibre de comptes. Ella ha estat discreta, silenciosa, i d'una modèstia sense límits.

MARIA.—(*Plora.*) Nena, nena, per Déu!

AGNÈS.—Deixi'm dir, que ja no sóc una nena. ¿No és just que la meva mare m'hagi deixat pujar, en part, com una noia moderna, perquè ella sofrí no essent-ne, i que, malgrat digui que no i em repti, em miri amb indulgència i amb un bri d'orgull, del qual em sento avergonyida, car certament jo seria incapaç de l'esforç que ella ha sostingut amb tanta dignitat?... Nosaltres, els joves, hem vist sovint le nostres mares penant, esforçant-se, sense cap compensació; hem contemplat com eren les esclaves de la llar, on ningú no somiava de retre'ls el més lleu homenatge; i ens hem sentit empeses per elles vers un millor ideal, inconscientment potser, desitjant per a nosaltres l'èxit que no s'han atrevit a esperar per a elles mateixes.

DON JOAN.—Elles, les mares, no us han pas ensenyat a deixar d'estimar.

AGNÈS.—(*Com seguint el fil dels seus pensaments.*) La nostra agressivitat, si n'hi ha, porta en sí un quelcom de rancúnia. Volem venjar les qui foren incompreses i menyspreades, i de cap manera volem ésser nosaltres la repetició del seu cas.

MARIA.—No sé pas on ha après tot això!

DON JOAN.—Tot aquest galimaties de filosofia barata no l'has pas après aquí a casa. Ja t'ho deia, que això era fill de les males companyies.

AGNÈS.—Però ¿és que els joves no tenim els ulls per mirar? Què es pensa que no sabem veure-hi?

DON JOAN.—El vostre judici és molt subjectiu. Si vols tenir la teva mare màrtir, ni fóra

- just i humà compensar amb tendresa aquells suposats sofriments, i no fer-la sofrir novament, menyspreant la seva ombra protectora i els seus consells?
- AGNÈS.—No crec en els consells. L'experiència és quelcom que cadascú es fa al preu dels propis sofriments i de la pròpia sang; i per assolir-la vull encarar-me amb el món, viure lliurement, segons la meua personalitat.
- DON JOAN.—Llavors per a tu la família no és res, no té cap valor: eh?
- AGNÈS.—És una font de prejudicis; és el passat que voldria influir en el nostre esdevenidor guiant-lo com un etern infant, sense pensar en el respecte que ha de merèixer les novelles personalitats.
- DON JOAN.—Si altre no, de la família n'accepteu el benestar, les comoditats, tot el que us endolceix la vida. Ja és bonic això, ja!
- AGNÈS.—Si no ens han armat per a les lluites de la vida, quina culpa hi tenim? Però, no obstant, no em fa por guanyar-me el pa.
- MARIA.—Pobre filla meua!
- DON JOAN.—Com es coneix que has vist del món, solament les dolçors!
- AGNÈS.—No sempre el benestar es troba en el luxe.
- DON JOAN.—Tens raó, però el benestar es troba en la pau de la família, en l'amor serena d'una llar honrada. És més fàcil ésser feliç fent mitja, que no pas anant a rodar per aquests móns de Déu.
- AGNÈS.—Certament que tenen més segura la felicitat del repòs els morts, que no pas els vius.
- DON JOAN.—I... deixant a part aquestes filosofies d'*enfant gâté*, ¿que es podria saber amb qui anaves a la *voiturette*?
- AGNÈS.—Qui els ho ha dit?
- MARIA.—Què has fet, filla meua?
- DON JOAN.—Ja veus que tot se sap. Avui ho sabem nosaltres, i demà ho sabrà tothom. ¿Quina bona anomenada!
- AGNÈS.—No sóc pas jo sola.
- MARIA.—Però tu sola ets la meua filla.
- AGNÈS.—Però, mamà, abans et queixaves que no feia com les altres noies.
- DON JOAN.—Com les altres noies ben criades i respectuoses de la mare.
- AGNÈS.—El respecte i la independència bé poden conciliar-se.
- DON JOAN.—Però ¿qui era, el jove que conduïa la *voiturette*?
- AGNÈS.—Un xicot molt ric.
- DON JOAN.—Que ni deus saber qui és. ¿Que el coneixem?
- AGNÈS.—(Pensativa.) No ho crec.
- DON JOAN.—Que no veus que això és temptar el diable?
- AGNÈS.—Mentre el diable sigui simpàtic...
- MARIA.—Quan posaràs seny?
- AGNÈS.—Seny? seny? Em sembla que el seny és una cosa molt trista. O, sinó, mireu el cosinet, en Robert (que diu que és entenimentat): quan es troba davant meu, ni gosa parlar. Em mira, em mira, i no em parla ni en vers.
- DON JOAN.—Prou bromejar! ¡T'hi poguessis casar, amb el teu cosí! És un noi de seny i d'un esdevenidor brillant.
- AGNÈS.—L'home amb qui em casi, me'l vull escollir jo mateixa. I el vull de la mena dels joves del dia.
- DON JOAN.—D'aquesta mena d'egoistes que sols aspiren a satisfer llurs instints i llurs gustos? Però encara no hem pogut saber qui era l'home de la *voiturette* amb el qual t'has compromès neciament.
- AGNÈS.—Ja li ho he dit: un xicot molt simpàtic, que balla admirablement...
- DON JOAN.—I que flirteja amb tú; eh?
- AGNÈS.—Poc ho he de negar.
- DON JOAN.—I on l'has conegut?
- AGNÈS.—En el *dancing* del Ritz.
- MARIA.—Però ¿t'atreveixes a anar sola a aquell indret?
- AGNÈS.—Totes les meves amigues hi van.
- DON JOAN.—Quan jo t'ho deia, Maria!... ¡I després em direu si sóc malpensat!
- AGNÈS.—És que allà no hi fem res de mal.
- DON JOAN.—No ho sé, i... tinc por de saber-ho. Però en tinc prou amb haver-me enterat del teu passeig en auto amb un indocumentat.
- AGNÈS.—L'Ernest no és un indocumentat: té auto i *voiturette* i vesteix admirablement; parla l'alemany amb tota perfecció.
- DON JOAN.—I com es guanya la vida?
- AGNÈS.—Això és cosa seva.
- DON JOAN.—I on té la família?
- AGNÈS.—No me n'he preocupat.
- DON JOAN.—¿I t'atreveixes a posar el teu bon nom en mans d'un subjecte així?

AGNÈS.—Jo solament sé que m'agrada. I el cor no enganya.

MARIA.—Pobra filla meva!

DON JOAN.—Però ¿tú et creus que nosaltres podem tolerar que això duri? ¿Que no te'n dones compte, de l'abisme que voreja la teva vida? ¿Anar pel món, sola, amb un home, que ni tú saps d'on ha sortit!

AGNÈS.—Divertir-nos no és cap mal.

DON JOAN.—I què sabem nosaltres el què és, per a vosaltres, divertir-vos! Ni la teva mare ni jo, que aquí et faig de pare, no consentirem que continuis vivint com fins ara.

AGNÈS.—Jo no sóc una noia vulgar que pugui adaptar-se a una vida anquilosada i ridícula; a una vida de hipocresies que obliguen a amagar la veritat. Jo he nascut per a fruit de la vida intensament, amb tota l'ànima. I no m'ha pas d'aturar la por del què diran.

DON JOAN.—Doncs jo t'asseguro que et faré ésser una noia de casa, capaç de crear una família.

AGNÈS.—Qui, jo? Fer-me malbé la joventut perquè a mitja edat em puguin dir àvia? Quina ridícula!

MARIA.—Com et tornes, nena!

DON JOAN.—Doncs és així que et vull: ridícula, cursi, però nostra; que el teu cor vibri uníson amb el nostre.

AGNÈS.—El seu cor és vell i espatllat, per a anar a l'hora amb el meu. Jo necessito un cor com el de l'Ernest, un cor de *sportman*, fort, valent, que sigui capaç de fer els cent cinquanta per hora.

MARIA.—Per anar cap a la mort.

DON JOAN.—Desventurada! Com t'has tornat!

AGNÈS.—¿Que pots ser vostè i la mamà no hi tenen també la seva culpa?

DON JOAN.—Jo? jo, que he passat tota la meva vida vetllant per tú?

AGNÈS.—Vetllant per mí? En tot cas vetllant pels cabals, pels seus interessos, pels seus diners. Si en lloc de passar-se els anys amuntegant duros i més duros m'hagués acompanyat pel món, als teatres, als balls, no m'hauria descobert de cop i volta tal com sóc.

DON JOAN.—I així pagues els meus desvetllaments? ¿No sé què em passa... quan et sento parlar... blasfemar d'aquesta manera! (*S'asseu fatigat.*)

MARIA.—Què té, papà?... Nena... modera't. No

parlis així. Has de respectar l'avi, els seus anys...

AGNÈS.—Jo no demano sinó que em respectin la joventut. Jo tinc dret a viure tal com sóc. (*Don Joan s'agafa el cap desconsolat.*)

MARIA.—No tens dret a desconèixer tot el que l'avi ha fet per tu, per nosaltres, per tots.

DON JOAN.—I la teva pobre mare? ¿Que no te n'has adonat, que ha sacrificat la seva joventut... que no li pots tirar a la cara la més petita deslleialtat?

AGNÈS.—Cadascú es passa la vida com més li plau.

DON JOAN.—Ets una mala... filla! (*Esprem el cor, adolorit.*)

AGNÈS.—Si la meva mare ha sentit un afecte i no l'ha satisfet... no en tinc pas jo la culpa. Altra ment no ha pas estat sempre soleta. I no li ho tiro pas a la cara.

DON JOAN.—T'atraveixes?

AGNÈS.—Jo no critico que els altres visquin llur vida... no: jo vull viure la meva.

DON JOAN.—La teva vida... serà una vida honrada. T'ho juro!

MARIA.—Déu meu! Apiadeu-vos de nosaltres!

AGNÈS.—La meva vida serà el que sigui... però serà la meva vida.

DON JOAN.—Desgraciada! (*Cau com en un esvaïment.*)

MARIA.—Papà! Papà!

AGNÈS.—Avi!... Però, què té, l'avi?

(Teló.)

TERCER ACTE

Escena I

MARIA I DON JOAN. *Més tard* DOLORS.

MARIA.—Ha fet una imprudència d'aixecar-se, decidit a sortir.

DON JOAN.—Però no veus que ja estic bo? Això del cor, quan ha passat, ha passat. I ell metge fa tres dies que m'ha donat d'alta. Fou una cosa tan lleugera, aquell cobriment de cor...

MARIA.—Certament que no va ésser res d'importància, però cal anar alerta perquè no es repeteixi.

DON JOAN.—Em vàren ferir intensament aquelles paraules, que no vull creure que amb un ganivet es pugui fer tant de mal.

MARIA.—No se'n recordi. Oblidi-les i perdoni-les. Es una criatura, en el fons: no és dolenta, l'Agnès.

DON JOAN.—Així ho penso, i fins crec que se'n penedeix.

MARIA.—Certament, car en va tenir un fort disgust, de veure a vostè malalt.

DON JOAN.—Però no crec que hagi canviat de manera de pensar. Això, em fa por!

MARIA.—Potser quan li puguem parlar d'aquell noi amb tots els ets i uts, i vegi el seu indecorós passat...

DON JOAN.—Em fa molta por, car sembla que era ella l'ofesa i que obeïa al seu amor propi ferit.

MARIA.—Déu vulgui que obri els ulls a la veritat!

DON JOAN.—A estones em sento optimista: les dades que tenim són aclaparadores. Però vull veure-les confirmades, perquè ni el més lleu dubte no les pugui entelar. Llavors serà quan li parlarem, a l'Agnès, d'una manera definitiva.

MARIA.—I si ella s'entesta?

DON JOAN.—Jo seré més tossut que no pas ella.

MARIA.—Però què intenta fer?

DON JOAN.—Si a les bones no renuncia a aquest subjecte i a la vida que porta, la hi faré renunciar a les males. L'Agnès és menor, encara; i no seria pas la primera d'ésser tancada en un convent.

MARIA.—Em seria molt dolorós (*Planyent-se adolorida*). Jo no podria pas fer-ho. Déu meu! ja meva nena, la nostra Agnès, tancada de cop i volta! No podria pas suportar-ho, no! es moriria (*Plorosa*).

DON JOAN.—Si ja comencem amb contemporitzacions, no farem res de bo.

MARIA.—No, papà: jo li ho demano! L'Agnès no ho resistiria, tal com està acostumada! Pobra nena!

DON JOAN.—Doncs així pleguem. Que es perdi tot... i que se'n vagi tot en orri.

MARIA.—Potser l'Agnès se'n farà càrrec.

DON JOAN.—Si no surt el Sant Crist gros... Que Déu hi faci més que no nosaltres! On és, ara, l'Agnès? Des d'aquest matí, abans de dinar, que no l'he vista.

MARIA.—En aixecar-se de taula s'ha ficat a la seva cambra. Semblava força tranquil·la, i estava amable. (*Cridant*.) Dolors!

DOLORS.—Què demana, la senyora?

MARIA.—L'Agnès és a la seva cambra, encara?

DOLORS.—No fa molt que ha sortit. Ha dit que anava a cal perruquer.

MARIA.—A cal perruquer? M'estranya.

DON JOAN.—Què vols dir?

MARIA.—Oh! res. Potser estic confosa. (*Dissimulant*.)

DOLORS.—La senyoreta bé ha dit que anava a cal perruquer i que no tardaria a tornar!

MARIA.—Sí, sí. De moment m'ha sorprès; però després... És que una està tan nerviosa... (*Dolors surt*.)

DON JOAN.—El què has de fer, ara, és no emmalaltir-t'hi, i pensar en tu mateixa.

MARIA.—Pobre papà! Poc ho creu, vostè, tampoc, això que diu!

DON JOAN.—(*Amoixant-la*.) Apa, apa; la primera cosa és la salut. I les altres ja procurarem resoldre-les de la millor manera possible.

Escena II

Els mateixos i el senyor RAMONEDA

DOLORS.—(*Anunciant*.) El senyor Ramoneda.

SENYOR RAMONEDA.—Quina sorpresa tan falaguera! trobar-lo ja llevat i tan trempat!

DON JOAN.—Gràcies noi. T'asseguro que em sento fort com mai. Aquests tònic que m'ha fet prendre el metge han obrat molt santament.

SENYOR RAMONEDA.—Vostè és robust, don Joan. Qui fos de la seva fusta!

MARIA.—Ja pots ben dir-ho! Com la generació dels papàs, ja no ho som, nosaltres. Amb el que hom gasta en reconstituents i específics, abans n'hauria viscut una família sencera.

DON JOAN.—En això tens raó.

SENYOR RAMONEDA.—I els colors que gasta, don Joan! Apa, apa! sembla que s'hagi tornat jove.

DON JOAN.—Però la processó va per dins. I... anem al gra. Què sabem, de nou?

SENYOR RAMONEDA.—No gaire res més, car fins aquesta tarda no ha de venir al despatx aquell

- amic que té bones relacions amb el cònsol alemany.
- DON JOAN.—Ah! sí?
- SENYOR RAMONEDA.—M'ha anunciat dades sensationals i definitives.
- DON JOAN.—I a quina hora vindrà?
- SENYOR RAMONEDA.—M'ha donat hora per a les cinc, i és molt puntual.
- DON JOAN.—Que no facis tard.
- SENYOR RAMONEDA.—Estigui tranquil, don Joan.
- MARIA.—Quin gran bé ens hauràs fet!
- SENYOR RAMONEDA.—Fuig, dona! No hauria faltat més!
- DON JOAN.—Ets un bon xicot, Ramoneda. I què tal, la mecanògrafa?
- SENYOR RAMONEDA.—N'estic molt content. Té molta voluntat i és intelligent. Amb poques lliçons ha dominat la màquina, i ben aviat haurà après la taquigrafia. És llesta.
- MARIA.—Ja recordo que al col·legi era de les més avançades. Llàstima de la poca sort que ha tingut, i llàstima també (per què no dir-ho?) que sigui tan poc agraciada!
- SENYOR RAMONEDA.—Es interessant, el cas d'aquesta pobra dona.
- MARIA.—Ja pots ben dir-ho.
- DON JOAN.—En tinc una idea vaga.
- MARIA.—No se'n recorda, que l'hi vaig explicar? La Ciseta, que així es diu la meva antiga amiga, es casà, prop de la trentena, amb un jove de vint anys que l'atzar li portà de dispesa. La convivència féu possible l'enllaç, fill, per part d'ella, d'un profund enamorament, ben motivat per la formosor d'En Carles, i, per part d'ell, sols possible per la seva inexperiència i per l'egoisme d'ésser cuidat amb afecte, car els anys i la lletjor de la Ciseta feien esvair tota suposició d'enamorament veritable. Al cap de dos anys de matrimoni En Carles ja havia deixat la seva dona per anar-se'n cap a Amèrica.
- DON JOAN.—Desgraciada la unió que no es basa en una total coincidència de gustos, d'educació, d'edat, de tot, en una paraula! L'amor és sempre una follia.
- SENYOR RAMONEDA.—Crec que fa anys que la Ciseta no ha sabut res del seu Carles.
- MARIA.—Al principi de la seva estada, mar enllà, la Ciseta en rebé algunes lletres: després no n'ha sabut res més. Però el que és interessant és que avui, passats més de deu anys de no saber-ne cap nova certa, l'enamorament d'ella és més fort que mai.
- DON JOAN.—Es de plànyer.
- MARIA.—Com frueix, pobra Ciseta!, en recordar-se de l'absent! Mai no es sent tan joiosa com quan se li parla del seu espòs. Per ell deu resar cada nit, i a l'imatge del seu patró li fa llum constantment.
- SENYOR RAMONEDA.—Una tal passió és quelcom de sant.
- DON JOAN.—Es una santa bogeria.
- MARIA.—Que l'ajuda a viure esperançada en un esdevenidor problemàtic... incert. Darrerament es va dir que En Carles, allà a Amèrica, s'havia casat o ajuntat, i que tenia dos o tres fills. Doncs bé: la Ciseta digué que encara fos cert, continuaria esperant-lo, i que si tornava, malgrat arribés malalt i amb fills, els obriria la porta i els cuidaria a tots. —Quina culpa hi tindrien, els pobres infants!— es deia la Ciseta.
- SENYOR RAMONEDA.—Això demostra una bondat d'ànima gens corrent.
- DON JOAN.—Una obcecació... noble, si voleu.
- MARIA.—Fins un jorn em digué que li agradaria treure una rifa ben grossa per deixar els seus béns al seu marit.
- DON JOAN.—Certament que en aquests temps d'enamorament fàcils, de passions estantisses, aquest cas és quelcom de sublim. Bé mereix ésser protegida, qui té tals sentiments.
- SENYOR RAMONEDA.—Fins en els més ínfims detalls del seu tracte es troba una finor de temperament que la fan apreciable.
- MARIA.—Si no fos que és casada... fins creuria possible que te n'amoressis.
- DON JOAN.—A veure... a veure. Sort que un Ramoneda és home de seny.
- SENYOR RAMONEDA.—Tot home de seny porta l'infant a dintre.
- DON JOAN.—Passa el temps amb la vostra amable conversa, i seríem capaços de distreu-re'ns de la visita que has de rebre, Ramoneda.
- SENYOR RAMONEDA.—Té raó. Però ja hi ha temps.
- DON JOAN.—Si no et fa res, vindré amb tu.
- SENYOR RAMONEDA.—Encantat!
- MARIA.—Miri, papà, que potser sentirà aire.

SENYOR RAMONEDA.—Per això no quedí, don Joan: tinc el cotxe a baix i ben tancat: no pot refredar-se.

DON JOAN.—Millor, encara. Ja veus, noia, que no has pas de passar ànsia.

MARIA.—No deixa d'ésser imprudent fer la primera sortida en havent dinat, quan el sol se'n va, després de passar una bona setmana al llit.

DON JOAN.—No siguis pessimista.

MARIA.—Encara no hem decidit el què cal fer si, com té anunciat, arriba l'amigueta de l'Agnès.

DON JOAN.—Va dir fixament quan vindria?

MARIA.—Amb precisió, no: però va parlar d'un dia d'aquests.

DON JOAN.—Perquè, si ho sabés del cert, me n'aniria de casa per no haver-la de rebre.

SENYOR RAMONEDA.—I qui és, aquesta noia, si no és indiscreció?

MARIA.—Una amiga de col·legi de l'Agnès, una franceseta.

DON JOAN.—Una altra víctima de les idees modernes... una mosseta que té vint-i-dos anys, i ja s'ha divorciat. Què me'n dius?

SENYOR RAMONEDA.—Ja sap, don Joan, que jo sóc dels que crec que el divorci, ben aplicat i sense abusar-ne, és un gran bé per a la humanitat.

DON JOAN.—Treure del matrimoni la dignitat de sagrament que li donaren els pares de l'Església és convertir-lo en un contracte purament civil; i, en fer-ho, es pren per base d'aquesta institució la circumstància menys important. Efectivament, la fortuna, l'estat social, totes les conveniències d'ordre civil són senzills accessoris en un compromís destinat a l'associació de cors, de sentiments, de reputacions, i de vides, ja que totes les grans afeccions han estat constantment unides a idees religioses.

SENYOR RAMONEDA.—Un compromís temerari no s'ha de prendre mai. Si en religió ja no hi ha vots perpetus, si dos associats poden separar-se, si un oficial pot sortir de l'exèrcit, ¿per què no pot anullar-se el matrimoni? per què ha de demanar-se més als casats que no pas a la gent de negoci, als patriotes, i fins a la religió mateixa? per què han de romandre reblats a una mateixa cadena dues persones que a voltes resulten de temperament oposat?

DON JOAN.—L'afinitat que pressuposa el fet del matrimoni, fa que el costum i la reflexió siguin

suficients per a apropar caràcters oposats. Totes les ànimes tendres i pures troben, en una associació ben ordenada i fins necessària a les nostres febleses, els mitjans de perfeccionar-se.

SENYOR RAMONEDA.—Però i ¿quan aqueixa perfecció no s'assoleix?

DON JOAN.—Però ¿no comprens tot el què es desbarata, amb el divorci? El respecte filial, l'ordre social... ¿no queda malparat tot? ¿Quin pare o quina mare s'atreviran a parlar a llurs infants, amb estimació i amb tendresa, de l'esposa o del marit que hagin abandonat o vulguin abandonar? I, amb tot, són aquelles insinuacions mútues les que han d'enfortir cada dia l'amor dels fills: el pare ensenya a la seva filla el respecte que deu a la seva mare, i la mare ensenya al seu fill l'amor que deu al seu pare: ella el retorna a la seva falda si el temor le'n ha allunyat.

SENYOR RAMONEDA.—Vostè té raó, en un matrimoni normal, sà, equilibrat; però quan l'atzar ha portat la desunió entre el pare i la mare, que arriba a obligar-los a separar-se, ¿no és preferible que els fills deixin d'ésser testimonis de disputes i maltractes, de baralles en les quals es diu el què és i el què no és?

DON JOAN.—Però a això no ha d'arribar-s'hi.

MARIA.—Vostè, papà, és molt bo, i no pot comprendre el mal obrar dels altres.

SENYOR RAMONEDA.—Si tothom fos com vostè, don Joan, segurament que ningú no s'hauria preocupat de cercar les possibilitats de desfer els lligams matrimonials.

DON JOAN.—Això és fill del relaxament dels bons costums. Abans la gent sabia conformar-se amb el seu destí, i tard o d'hora tothom trobava en la seva vida de conformitat (avui en diuen vida de sacrificis) la seva compensació: l'home lleuger es posava amb els anys; la dona frívola arribava a comprendre el seu error.

SENYOR RAMONEDA.—Abans la gent preferia viure consumint-se, patint silenciosament. Ara la gent diuen les coses clares; criden, a tots els vents, la veritat del què els adoleix.

MARIA.—Totes les veritats no poden pas dir-se.

SENYOR RAMONEDA.—Això són refrans ja passats de moda. Al contrari, totes les veritats poden dir-se: som nosaltres els qui no som bons per

a escoltar-les. Així, en el matrimoni, en lloc de passar la vida entre la mentida i la traïció, ¿no seria preferible proclamar el dret a deixar d'estimar? Cal acostumar-nos a escoltar la veritat que és una cosa senzilla, natural, i fins fatal, que els amors eterns són admirables excepcions, però excepcions.

DON JOAN.—Això és monstruós!

SENYOR RAMONEDA.—Caldria persuadir la gent que, en amor, quan un dels dos diu: —Ja no t'estimo—, no ha pas d'ésser pres per l'altre com una injúria, i que en deixar d'estimar no hi ha vergonya ni ridícol.

MARIA.—Per a això ens caldria desembarassar-nos sobtadament de les idees que hem hereditat de fa segles.

DON JOAN.—Discutir això tan solament, és la font de totes les nostres misèries. Abans a ningú no se li hauria ocorregut ni parlar-ne, en el si d'una família.

SENYOR RAMONEDA.—Perdoni.

DON JOAN.—No volia pas dir-ho per tu: generalitzava. (Pausa.) I, referent que l'Agnès rebí... i fins acompanyí la seva amiga, ¿què en trauria, d'oposar-m'hi? Ara, el que jo et demano, Maria, és que no li ofereixi's estatge a casa nostra. Em seria molt violent.

MARIA.—Estigui tranquil.

DON JOAN.—Ja saps que per acontentar-te a tu i a l'Agnès ho faria tot, però respecte les meves dèries: eh?

MARIA.—Sí, papà, sí: vol callar?

DON JOAN.—Anem, Ramoneda, que ja estic frí-sós per a escoltar el teu amic. (S'aixequen.)

SENYOR RAMONEDA.—Quan vulgui.

DON JOAN.—Tinc un desig irresistible d'acabar-ho tot d'una vegada. Adéu, Maria.

MARIA.—Passi-ho bé. Abridu's i tanqui els vidres de l'auto. Adéu, Ramoneda. (Acompanyant-los fins a la porta.)

SENYOR RAMONEDA.—Adéu.

(Pausa.)

Escena III

MARIA I DOLORS.

MARIA.—Dolors! Vina... escolta.

DOLORS.—Què vol, la senyora?

MARIA.—Digues: l'Agnès on ha anat?

DOLORS.—Ja li he contat. Ha dit que anava a cal perruquer i que tornaria aviat.

MARIA.—Fa dos dies que hi va anar.

DOLORS.—(Fa, amb les espatlles, signes d'ignorar-ho.)

MARIA.—I què ha fet, la nena, aquest matí? Has entrat a la seva cambra? Què feia?

DOLORS.—Repassava els seus vestits i el seu necesser de viatge. Després ha afermat els botons de la seva trinxera.

MARIA.—Si que es torna feïnera!

DOLORS.—Això sí que sempre!

MARIA.—Tens raó. I quin vestit s'ha posat?

DOLORS.—El de xeviot... el de jaqueta.

MARIA.—Sí... el *tailleur*, vaja.

DOLORS.—Just!

MARIA.—El que s'havia fet per a viatge. Déu meu! mentre no ens en faci alguna! (Es sent sonar el timbre.) Qui podrà ésser? (Se'n va Dolors.)

MARIA.—(Aixugant-se els ulls.) Si és l'Agnès, que no vegi que he plorat.

DOLORS.—(Des de la porta.) El senyoret Robert.

Escena IV

MARIA I ROBERT.

MARIA.—Hola, Robert! Què tal? I els teus pares?

ROBERT.—Tots molt bé, gràcies.

MARIA.—Feia molt de temps que no t'havíem vist per aquí.

ROBERT.—He passat uns quants dies a casa.

MARIA.—Ja deuen començar a tenir fred. Es tan prop del Pirineu!

ROBERT.—Es veritat; però aquest istiu es perllonga de tal manera que passarem a l'hivern sense tardor.

MARIA.—Sí que ha de venir de nou!

ROBERT.—Hom ja hi està fet, a aquests canvis sobtats. Es preferible avesar-se a tot: el cos i l'ànima agafen un tremp que ens permet suportar dignament les pitjors desil·lusions.

MARIA.—Sempre la mateixa dèria: veritat?

ROBERT.—Sempre, sí, senyora. Què hi vol fer? No és que em faci il·lusions, car cada dia veig

que un abisme separa la seva vida de la meva; però qui sap quin jorn!...

MARIA.—El teu amor sense esperança és gran... però ha d'ésser dolorós. ¿Per què no busques distraccions? un enamorat nou que foragiti el vell... Ja saps que jo he vist sempre amb bons ulls el teu enamorament de l'Agnès. L'avi... no he pas de dir-t'ho. Però, com que t'estimo, et vull parlar francament: l'Agnès és filla meva; però, per desgràcia seva, no és la dona que et convé i et mereixes.

ROBERT.—L'Agnès és un infant, encara. La visió que té del món la fa enamorada de tot ço que té de fictici. I això passarà: l'Agnès és bona.

MARIA.—Déu vulgui que no sigui massa tard!

ROBERT.—L'Agnès és víctima d'aquest ambient suau creat entre joves. Aquell companyonatge de bon gust en el qual es palesava la deferència respectuosa de l'home i el delicat pudor de la dona, ha desaparegut.

MARIA.—Tens raó. A mi tampoc no em plau, aquest vici de tutejar-se al cap d'una hora d'haver-se conegut. ¿Que et penses que no me n'adono, de tot això? Les meves curtes escapades per les festes de societat, prou m'han assabentat de com s'ha tornat, el món!

ROBERT.—Llavors... ¿per què permetia...

MARIA.—L'amor de mare enterboleix la vista. Veus els defectes dels altres, i no pots arribar a creure que els teus també els tinguin. Els estimes massa, per a no creure'ls superiors als altres.

ROBERT.—Perk... l'Agnès?

MARIA.—L'Agnès n'és una víctima, d'aquesta novella faisó de comprendre la vida. L'Agnès s'ha enamorat d'un qualsevol.

ROBERT.—Ja m'ho temia, és a dir, ja ho sabia; però no volia saber-ho. No puc tenir cap esperança!

MARIA.—Més val que no et facis il·lusions, pobre Robert! Però (Qui ho sap!), poden passar tantes coses!...

ROBERT.—No em faci entreveure cap esperança! L'Agnès no podria mai acostumar-se a la vida modesta i assenyada que pertoca a la que hagi d'ésser la meva esposa.

MARIA.—Qui ho sap!

ROBERT.—Havia vingut per tenir la confirmació de la meva desgràcia. Ara puc anar-me'n. I

tampoc em plauria trobar-me aquí amb l'Agnès. (*S'aixeca.*)

MARIA.—No te'n vagis. No has vist el papà, i li sabria greu. Espera'l, que no pot tardar molt.

ROBERT.—M'han dit que don Joan havia estat delicat?

MARIA.—Té el cor malalt, pobre papà!, i li convé molta tranquil·litat. Ja pots suposar que això de l'Agnès no és pas a propòsit per a posar-lo bé.

ROBERT.—¿Per què no van a passar una temporada a casa, a Cerdanya? Els aires de muntanya fan molt bé, per al repòs de l'ànima. Sort n'he tingut jo!

MARIA.—Tu rai! ets jove.

ROBERT.—La serenitat del paisatge obra com un sedant damunt nostre. Davant la immensitat de les muntanyes, al fons dels boscos mil·lenaris, sota la volta titillant d'estrelles, hom es sent tan petit, que fins troba ridícols els nequits que fan trontollar la nostra existència.

MARIA.—¿Amb quin goig jo deixaria la vida amarga de ciutat per reposar uns dies a casa teva! I, el teu pare, encara caça tant? Quin delit que té!

ROBERT.—Es molt fort... però del món sols al·lira ço que els seus ulls li deixen entreveure. Ço que succeeix més enllà de la carena, o passada la plana, no l'interessa.

MARIA.—Però... la teva mare?

ROBERT.—Oh, la mare! Com que pateix per tot-hom!... Pensi el què ha patit i pateix per mi!

MARIA.—Pobra dona!

ROBERT.—Ja pot ben dir-ho!

MARIA.—Em sembla que han trucat. Deu ésser el papà. (*S'aixeca, i va cap a la porta.*)

Escena V

Els mateixos i AGNÈS.

MARIA.—Ah! ets tu?

ROBERT.—Hola, Agnès! què tal?

AGNÈS.—Hola noi!... Que no hi ha l'avi?

MARIA.—Ha sortit fa una estona amb en Ramoneda. No trigarà gaire, si el necessites.

AGNÈS.—Oh! no. M'en vaig a la cambra.

ROBERT.—¿Tant poc cas fas dels qui et vénen a veure?

AGNÈS.—Robert, ja saps que sempre m'ha agradat la sinceritat. Així, doncs, ja em permetràs que et digui que no tinc el dia per a fer visita. I, d'altra part, estic convençuda que no m'has de dir res de nou.

ROBERT.—El teu afany d'independència ha fet estralls a la teva ànima. D'aquella aristocràcia del pensament, d'aquella gràcia de les relacions socials que és la polidesa, la urbanitat, la cortesia, o com vulguis dir-ne, què n'has fet, estimada Agnès?

AGNÈS.—Em trobes menys hipòcrita: veritat?

ROBERT.—Brutalment sincera.

MARIA.—Cada moment et sento més lluny de nosaltres. Jo sí, que t'he de preguntar: ¿què n'has fet de les lliçons que has rebut a casa? El teu pobre avi i jo, que hem estat els teus mestres, prou hem fet els possibles perquè fossis una noia d'aquelles (que encara n'hi ha) que saben guardar el sentit de les conveniències amb aquella moderació que és llur encís. Oh! com voldria trobar-me amb una filla intel·ligent i dolça que, sense soroll ni ganades d'imposar-se, oferís l'encís de la seva formosor, el suau alè de la seva joventut, i que gentilmente s'interessés pel nostre cor, ja vell!

AGNÈS.—Però, mamà, que no comprens que tot ha canviat? que si avui volgués fer veure que tinc les orelles tapades i els ulls closos a la febre que ens volta (com ho devien fer les noies de fa vint anys, amb un cor petit que tremolava al primer esguard del primer home que trobava), vivint sota el temor del "què diran!", amb la imaginació treballant en el buit, depauperant-me sobre el teler de brodar i esperant el príncep de la llegenda, tothom es riuria de mi i de la meua ximpleria? Què no els veus, la majoria dels homes d'avui, llançats a l'esport, brutals, forts i francs, que no fan cas sinó de les dones que els són iguals en fortitud i en independència?

MARIA.—Ja comprenc que la noia d'avui no ha de restar passiva, automàtica, silenciosa, sense atrevir-se a aixecar un peu o un braç, o a emetre una opinió: comprenc això i altres coses; però el que m'adoloreix és l'embriaguesa d'independència que us ha pres.

ROBERT.—El temps calmarà les exageracions i redreçarà els errors.

MARIA.—Però el qui no sigui fort se n'anirà a fons.

AGNÈS.—Doncs que aprengui de nadar.

MARIA.—La vida, com el mar, té les seves traïdories, i el qui es creu més fort és el que primer va a fons.

AGNÈS.—¿Què importa la vida d'un soldat, si es guanya la batalla?

MARIA.—Quan ell soldat és fill nostre, prou, que importa.

AGNÈS.—(Mira el rellotge de polsera.) Perdoneu: es fa tard i tinc molt a fer. Adéu, Robert. (Se'n va.)

ROBERT.—Adéu, Agnès.

MARIA.—No sé què en farem, d'aquesta noia.

ROBERT.—Després del temporal ja s'amaina, la mar. Es hora que me'n vagi. (S'aixeca per sortir.)

Escena VI

MARIA, ROBERT, DON JOAN i RAMONEDA.

DON JOAN.—(Joiós.) Vinc satisfet, Maria! Tenim proves de la indignitat d'aquell subjecte. (Ho-la, Robert! No me n'havia adonat, que fossis aquí.) Podem demostrar a qui convingui el què és aquest fulano. L'amic d'en Ramoneda ens ha facilitat proves escrites de tot ell que sabíem. On és, l'Agnès?... Car... em triga de parlar-li d'una manera decisiva.

MARIA.—Fa un moment que ha entrat a la seva cambra. Està nerviosa. Tingui serenitat, papà: no s'enutgi i procuri no extremar les coses.

SENYOR RAMONEDA.—Don Joan tindrà la serenitat que cal en aquests moments.

DON JOAN.—Hem arribat a punt. A veure si encara s'atrevirà a plantar-me cara. Dignes a l'Agnès que surti. Agnès!

MARIA.—Ja l'aniré a buscar jo mateixa. (Maria se'n va cap a la cambra d'Agnès.)

ROBERT.—Veig que hi sóc de més, aquí... i em retiro.

DON JOAN.—Sempre t'he considerat de la família: més que pel llunyà parentiu, per la bona amistat que sempre ens ha lligat. Queda't, doncs, t'ho demano.

ROBERT.—Jo no voldria...

DON JOAN.—De cap manera.

SENYOR RAMONEDA.—No es faci pregar, home.

Escena VII

Els anteriors i MARIA, i AGNÈS, que vénen de la seva cambra, porta primera de l'esquerra.

AGNÈS.—Diu que em demana?

DON JOAN.—Sí: he de parlar-te.

AGNÈS.—Que ho hem de fer amb testimonis?

(*Ramoneda i Robert es disposen a anar-se'n.*)

DON JOAN.—No, però em convé no estar sol, perquè de vegades tens el do de fer-me perdre la serenitat. En Ramoneda i en Robert són com de família.

AGNÈS.—Doncs... com li sembli.

DON JOAN.—De la conversa o discussió haguda ja fa alguns dies, vaig treure'n la convicció que, malgrat la teva curiositat insana de saber les facècies de la humanitat, de voler conèixer això que en dieu la vida, no havies ni tan solament intentat informar-te d'aquest subjecte, del teu *flirt*... com dieu ara.

AGNÈS.—Deu voler parlar del meu enamorat, de l'home que ha sabut desvetllar el meu cor fent-li albirar móns desconeguts.

DON JOAN.—D'aquest gran farsant, d'aquest, és de qui et vull parlar. Per damunt del concepte diferent que puguem tenir del món i de la societat actual, espero que em reconeixeràs el dret o, millor dit, el deure que tinc de vetllar per tu; veritat?

AGNÈS.—Sí, avi; però jo em temo que les mateixes coses no les podrem veure d'igual manera.

DON JOAN.—Expressament, i perquè el què tu en diries la meua llista atrofiada, no pogués deformar la realitat, he demanat l'ajut d'en Ramoneda. Ell fins mira amb complaença la manera d'ésser dels joves d'avui.

SENYOR RAMONEDA.—Perdoni, don Joan. Jo sóc dels que creuen que la humanitat present és filla de la passada. I dels pecats dels pares els fills en van geperut. La generació actual va amb essència, és a dir, que, de tots els punts de vista, va més de pressa i més lluny del què anàvem nosaltres. Fa els cent per hora amb el somriure als llavis, ignorant el què foren els nostres passeigs en carretella.

AGNÈS.—Cadascú ha d'ésser de la seva època.

DON JOAN.—(*A mitja veu.*) Mentre hi hagi qui els encoratgi... Es inaudit!

MARIA.—Papà, tingui calma.

SENYOR RAMONEDA.—S'han de saber reconèixer les qualitats. La nova generació ha substituït les nostres abstraccions per actes, i en això ha fet bé. És preferible ésser coratjós a viure amb melanconia. I això passa en tot, don Joan. Els estudis i els esports anivellen els sexes. Mirem les noies: mirada franca, però audaç; encaixada de mà que us desconjunta; paraula breu, concisa, curta. Tot curt, això sí; faldilles, mànegues, cabells. L'ur ideal, saber-ho tot i tenir-ho tot.

MARIA.—Els nostres somnis tenyits de romanticisme podien no ésser acció, però eren, malgrat tot, vida.

ROBERT.—Ara solament hi ha dues dèries: la *toilette* i la dansa. Anar a la moda per ballar i ballar per conquerir un marit. Car les noies d'avui s'emmariden al *dancing*.

AGNÈS.—O allí on els plau.

SENYOR RAMONEDA.—Aquests caparrons, en altre temps obedients, s'han alliberat molt de pressa de la tutela dels pares, de la qual no volen ni sentir parlar. Són autoritàries i no toleren que ningú es fiqui amb elles.

DON JOAN.—Però si tu tinguessis una filla...

SENYOR RAMONEDA.—Sortosament no tinc fills; car a l'hora present em costaria molt de lligar l'ànima del segle, que seria la llur, amb la meua, que és tan diferent.

AGNÈS.—Però... en resum: què voleu de mi?

DON JOAN.—Que coneguis qui és l'home que dius que has escollit.

AGNÈS.—Bé prou que el conec.

SENYOR RAMONEDA.—No et fiis massa de les aparències.

MARIA.—Filla meua! escolta l'avi, que tot t'ho diu pel teu bé.

DON JOAN.—T'estimo més del que et creus, i et crec prou intelligent per a judicar. Escolta: (*Es treu un paper i llegeix.*) "Confidencial. Interessa saber la vida que porta Ernest Neumann. Home amoral que abusa de la bona fe d'una honorable família, de la qual enganya la filla. Ha comès diverses estafades. De caràcter afable, simpàtic, no té cap concepte de la moral ni de la dignitat. Coneixent la seva estada aquí, convé avisar els principals membres de la colònia perquè no els comprometí. L'única qualitat favorable, la palesà, durant

la guerra, al servei del contraespionatge. Home de recursos, i, per tant, perillós". Què m'en dius" (*Agnès queda callada, i aclaparada.*)

DON JOAN.—Què m'en dius?...

AGNÈS.—Però serví la seva pàtria. (*Amb veu baixa.*)

ROBERT.—Indignament.

AGNÈS.—No sabem com l'hauries servida tu.

MARIA.—Reflexiona, Agnès, sobre el què ha llegit l'avi. Un home així no pot fer-te feliç. No: tu ets massa noble i honrada per a ésser l'esposa d'un subjecte així.

DON JOAN.—No és pas tot, això. Després del report consular, aquí tinc una lletra de la noia que va seduir i abandonà després. (Llegeix.) "No tinc cap esperança ni cap desig que torni el senyor de qui em parla. Com moltes de les pobres noies d'avui, en sabia, del món, massa i poc al mateix temps: massa per a ésser completament ignorant del què ens figurem; poc per a saber-me dirigir i guardar. No em sento deshonrada, perquè estimo el meu filló: ell purifica el meu cor. Pensant en el meu infant, a qui tant estimo, comprenc la dolor vostra davant la noia tot cor, la néta que podrieu arribar a perdre".

SENYOR RAMONEDA.—Ni una paraula d'odi ni de venjança!

MARIA.—Pobra noia! quina tristesa traspua, la seva lletra!

AGNÈS.—(*Pensativa.*) (*Tots la miren.*)

(*Pausa.*)

No, no pot ésser. (*Dubtant.*) Si ell m'enganyés, el meu cor no m'enganyaria.

SENYOR RAMONEDA.—Comprendre l'home que estimeu i que diu estimar-vos era fàcil en el temps en què les dones escoltaven llur cor i seguien el sisè sentit, que les feia intuïtives i creients; però avui, cerquen comprendre o imposar-se? volen la felicitat d'ambdós o soia-ment la pròpia? estimen o es deixen estimar? desitgen posar arrels en la llar que inicien, o bé el matrimoni no és sinó l'indret passatger que l'atzar els porta a travessar conjuntament, amb la idea d'anar-se'n cadascú pel seu costat?

MARIA.—Si sabessis veure l'esdevenidor amb els meus ulls afinats per les llàgrimes!...

AGNÈS.—Oh mamà! em sembla veure-ho clar.

Crec que l'Ernest m'estima. M'ha donat proves... me'n donarà. Es capaç de deixar-ho tot per mi.

SENYOR RAMONEDA.—Quan no es té res, hom no pot pas sentir-ne cap recança, de deixar-ho.

DON JOAN.—Què penses fer? Digues.

AGNÈS.—Què he de fer, si l'amor em crida!

MARIA.—No és pas amor, aquest frenesí passatger, aquest moviment impulsiu que et llança als braços d'un desconegut.

SENYOR RAMONEDA.—Això no és sinó l'orgull de la pròpia suficiència. La llibertat sense el sentiment del deure és intol·lable.

AGNÈS.—Es una força superior a la meua voluntat, la que em porta als seus braços.

ROBERT.—Es la imaginació farcida de somnis buits.

SENYOR RAMONEDA.—Quan la tempesta de la passió ja esvaïda et porti a la mar calma d'un port de la misèria, sentiràs el pes de la cadena, l'angúnia de l'horitzó proper, cru, trist, en la grisor d'un ambient feixuc i immutable, sota un cel gros de traïcions i malvestats. I la cadena no es pot desfermar, i el matrimoni esdevé un infern.

MARIA.—Reflexiona, pensa... (*Amb plor continu.*)

AGNÈS.—Ja ho tinc pensat. (*Mira el rellotge de polsera.*)

DON JOAN.—Es a dir que penses anar-te'n?

AGNÈS.—Qui li ho ha dit? Com ho sap?

DON JOAN.—Ho havia sospitat, si ell no ho hagués ja deixat entreveure als seus amics.

MARIA.—Agnès, filla meua!

SENYOR RAMONEDA.—Amb quin home anaves a fer aquest disbarat!

DON JOAN.—Què voleu que faci, un malvat, sinó robar?

MARIA.—Eh, que no te n'aniràs?

AGNÈS.—Mamà!... Què he de fer, doncs? Si l'estimo tant! (*Mira el rellotge.*)

DON JOAN.—Es que no hi ha remei? Es que te'n vols anar? (*Fora de si.*)

MARIA.—Papà!

SENYOR RAMONEDA.—Don Joan, per Déu!

ROBERT.—Assosseguí's.

DON JOAN.—Es que t'he de perdre? (*Exasperat.*)

AGNÈS.—(*Calla, indecisa, mirant el rellotge mig d'amagat.*) (*Dóna mostres de neguit intern.*)

DON JOAN.—Doncs, bé: (*Asserentant-se després d'una lluita interna.*) Vés-te'n! Vés-te'n, si vols!

MARIA.—Papà!... Què fa? què diu? (*Astorada.*)

DON JOAN.—Sí, vés-te'n; però abans escolta el meu prec, que et faré, si vols, de genollons. Vés-te'n amb l'Ernest... però *no t'hi casis mai*, no reblis la teva vida a la d'aquest vividor!

AGNÈS.—(*Esglaiada.*) Avil!... vostè?...

DON JOAN.—Tu tornaràs... amb un fill o sense un fill. Tornaràs. Però... torna lliure. Torna!... que ja des d'ara t'esperem. Tornaràs, i en els... nostres braços... trobaràs un consol per a... les teves ferides!

MARIA.—Però què diu, papà?

SENYOR RAMONEDA.—Callmi's.

AGNÈS.—Vostè?... Es vostè, que em diu això?... Vostè m'aconsella així?...

DON JOAN.—Sí. Perquè per damunt de la teva honra... t'estimo tant... tant!...

AGNÈS.—(*Amb els ulls com allucinada.*) Déu meu! Què anava a fer?

DON JOAN.—(*Com si seguís una allucinació interna.*) Ves-te'n... però...

MARIA.—No digui això!

(*Pausa.*)

AGNÈS.—Avi! mare!... Perdó!... Què anava a fer!!! (*S'abracen plorant.*)

ROBERT.—Confiem en l'esdevenidor.

DON JOAN.—Sí, confiem-hi. Un nou món neix, però encara no hem trobat el ritme, en aquesta marxa endavant. Les noies que hauran estat les més bojament independents seran les mares prudentes de demà, car l'experiència i la vida són mestres inexorables. ¡Qui sap si, solament en esdevenir mares, aprendran novament la llei ancestral de l'abnegació! Llavors esdevindran perfectes.

TELÓ

NOTA DE L'EDITOR

Com altres vegades — i LA REVISTA ha realitzat la seva obra paral·lelament a les més agitades convulsions que hem conegut de la guerra ençà les promocions catalanes — ens cal repetir que la nostra lleialtat és continuar i que la nostra vocació és servir l'ideal de sempre.

Ens acompanya l'exemple del sentit de reverencialitat tradicional d'homes ja purificats per la mort, com el senyor Emili Junoy; la senyoria afinada de l'humanisme renaixent cada dia més vinculat a la catalanitat estricta, que hem pogut homenatjar en homes mestres com els senyors Pere Coromines, Gabriel Alomar i Amadeu Vives; l'instint de perfecció del detall, el fet divers guanyador de categories espirituals que anima les noves publicacions catalanes; la voluntat de grandesa de patricis com els senyors Cambó, Patxot i Plandiura, estimuladora de la represa de les tradicions culturals de les nostres Corporacions públiques populars que culmina en la cessió dels nous locals a l'Institut d'Estudis Catalans i a la Biblioteca de Catalunya; la cooperació, cada dia més comprensiva, de les activitats comarcals a l'eficàcia de la més alta divisa de Catalunya-ciutat (la Miscel·lània Joan Bergós, publicació de Vida Lleidatana, és una dada ben significativa); l'al·liança quotidiana de l'obra bona i l'obra ben feta en institucions d'irradiació popular com la Protectora, l'Institut de Cultura, les fundacions montserratines (bona data per encoratjar-les aquesta de l'any jubilar de Montserrat) i les fundacions Balmes; el seny de reparació, vencedor de la passió incontrolada i agradat de les essències de la justícia entre les minories millors.

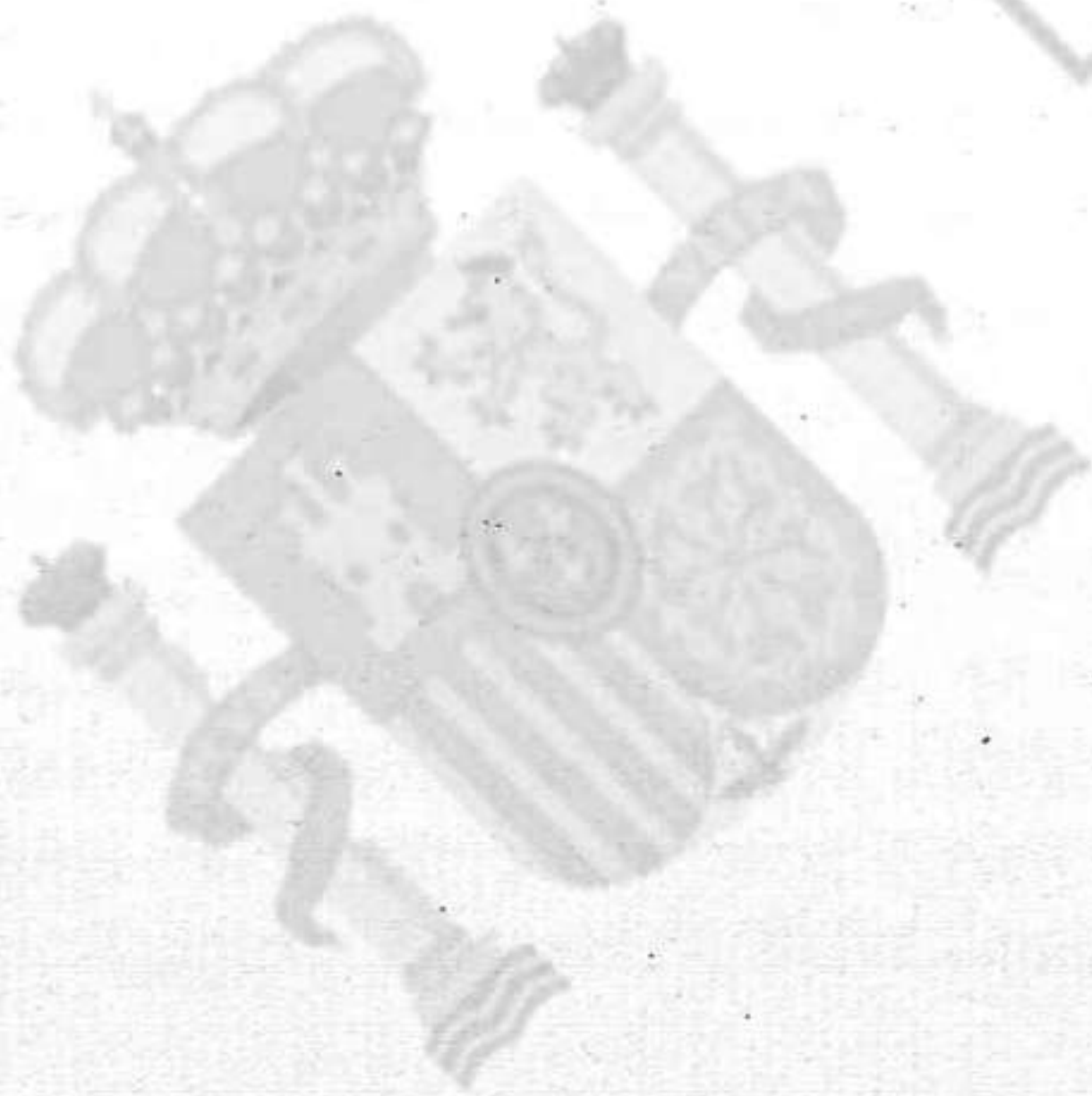
I encara la sobirania lírica del nostre verb, que en apropar-se el primer centenari de la seva renaixença literària, ofereix obres de tan reeixida puresa i de tan multiplicadora vitalitat com les de Carles Riba i Agustí Esclasans.

Som d'ahir i ens sentim de sempre. I com sempre, des de l'any 1915—Salut Verdaguer i Callís!, Salut Joaquim Folguera!, Salut Joan Crexells!—, l'any 1931, fem LA REVISTA.

INDEX

	Pàgs.		Pàgs.
R. RUCABADO.—DOS JOANS	3	Enric Galwey	55
CLEMENTINA ARDERIU.—POEMES	4	SIMONA GAY.—POEMES	56
GABRIEL ALOMAR.—LES RELIQUIES DE LA PAGA- NIA DE FLORENCIA	7	ELVIRA A. LEWI. — UN POETA I DUES DONES	58
JOSEP LLEONART.—ELL i ELLA	10	A. ESCLASANS.—TEATRE INTROSPECTIU ...	63
MERCÈ LOPERENA.—DUES PROSES	21	Homenatge a la memòria de Frederic Paulhan ...	67
Josep Gudiol	29	Arnold Bennett... ..	67
Marian Serra i Esturi	29	NICOLAU NICOLAIEVITX EVREINOV.—ELS BASTI- DORS DE L'ANIMA. (<i>Adap. A. Esclasans</i>) ...	68
John Donne	29	Carles de Fortuny	76
A. ESCLASANS.—RITMES	30	GUILLEM DÍAZ PLAJA.—TRES POEMES	77
J. M. LÓPEZ-PICÓ.—MORALITATS i PRETEX- TOS.	32	POMPEU CREHUET.—SANTIAGO ROSSINYOL o POESIA i PROSA	81
EL TEATRE DE LLUIS MASRIERA	34	J. PUIG PUJADES.—EL MÓN QUE NEIX	83
JOAN OLIVER.—TOBIADA	49	NOTA DE L'EDITOR	108
Ricard Canals	55		

MINISTERIO
DE CULTURA

MINISTERIO
DE CULTURA

